SINIR AŞAN

GÖÇLER KOMİSYONU RAPORU

SINIR AŞAN GÖÇLER KOMİSYONU RAPORU

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

AR-GE YAYINLARI -1

AR-GE
YAYINLARI -1

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

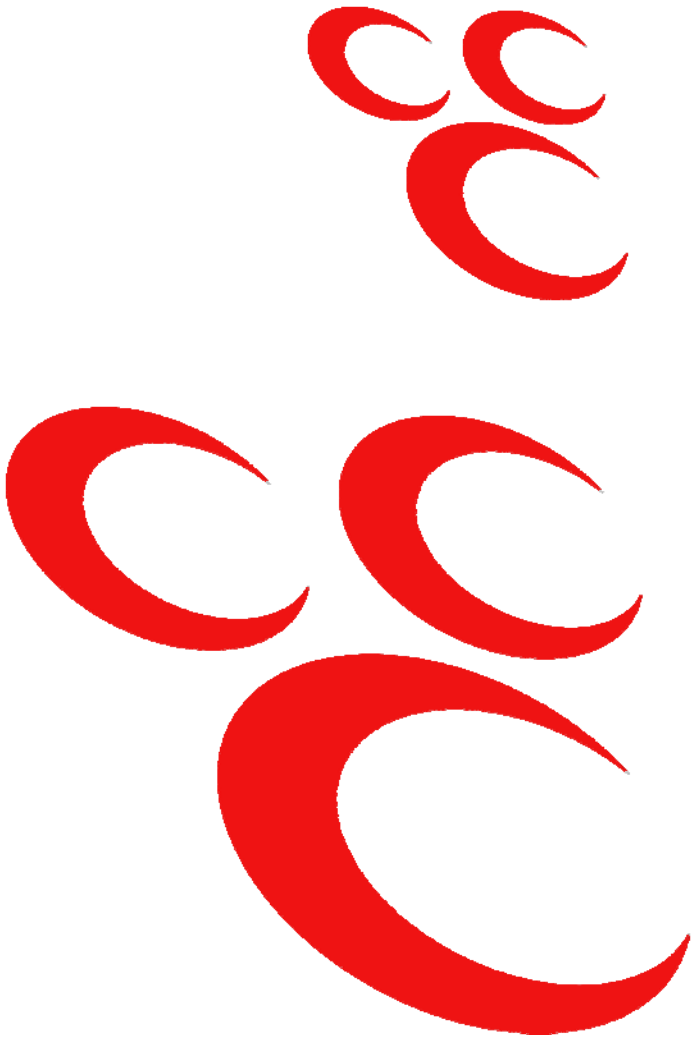

SINIRI AŞAN
GÖÇ KOMİSYONU

Ankara-2018

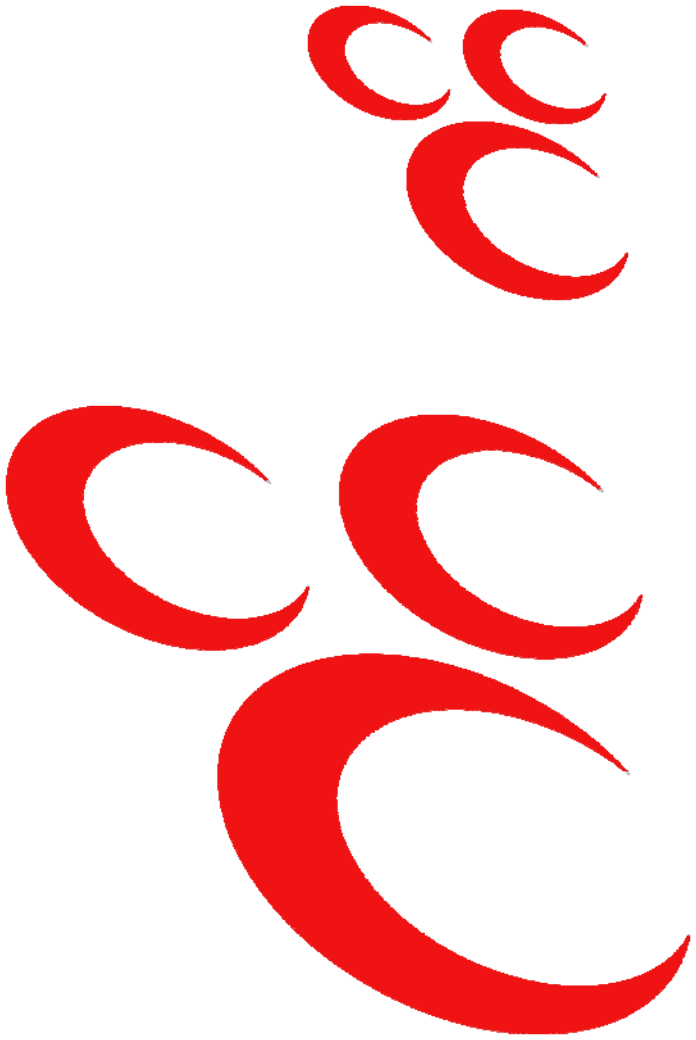

MHP

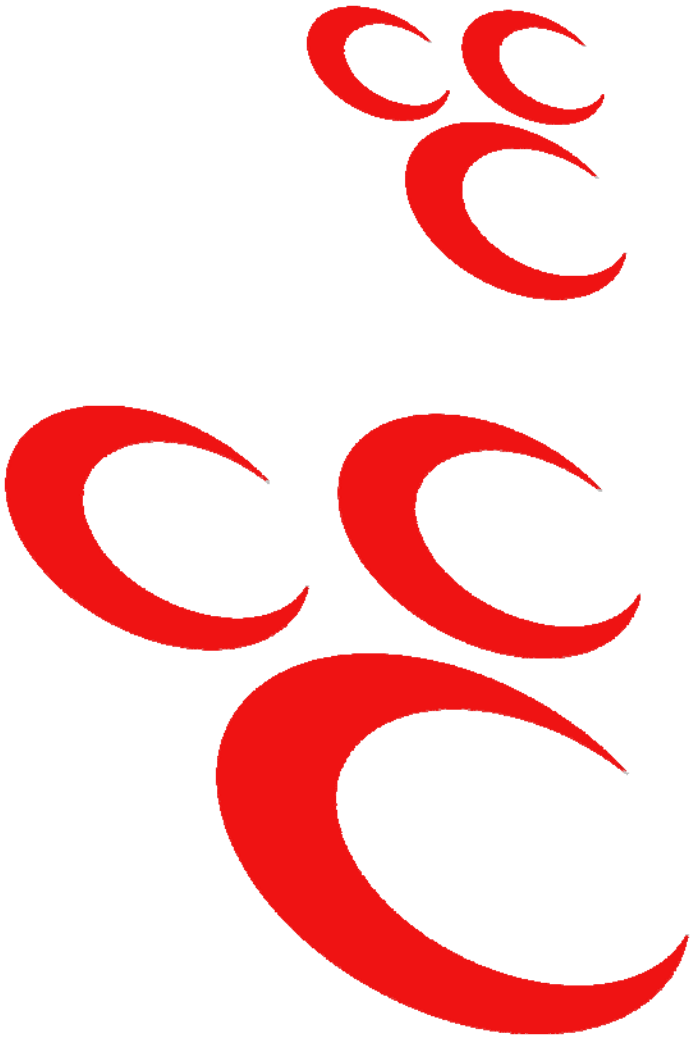

ÖN SÖZ

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU: TARİHSEL SÜREÇ 11
Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL

II. BÖLÜM
KÜRESELLEŞME, SINIR AŞAN GÖÇLER VE KAMUOYU 33
Prof. Dr. Veysel BOZKURT

III. BÖLÜM
SOSYOLOJİK AÇIDAN SINIR AŞAN GÖÇLER..... 55
Prof. Dr. Hayati BEŞERLİ

IV. BÖLÜM
SINIR AŞAN GÖÇLERİN DEMOGRAFİK BOYUTU 73
Prof. Dr. Kutlu Kağan SÜMER

V. BÖLÜM
TÜRKİYE'YE SIĞINAN YABANCILARIN HUKUKİ STATÜSÜ 103
Dr. Öğretim Üyesi Akif KARACA

VI. BÖLÜM
SURİYELİ YABANCILARIN TÜRKİYE'YE EKONOMİK ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME..... 123
Fahrettin Oğuz TOR

VII. BÖLÜM
KALICI ÇÖZÜM ALTERNATİFLERİ 137

KAYNAKÇA..... 165

EKLER..... 171

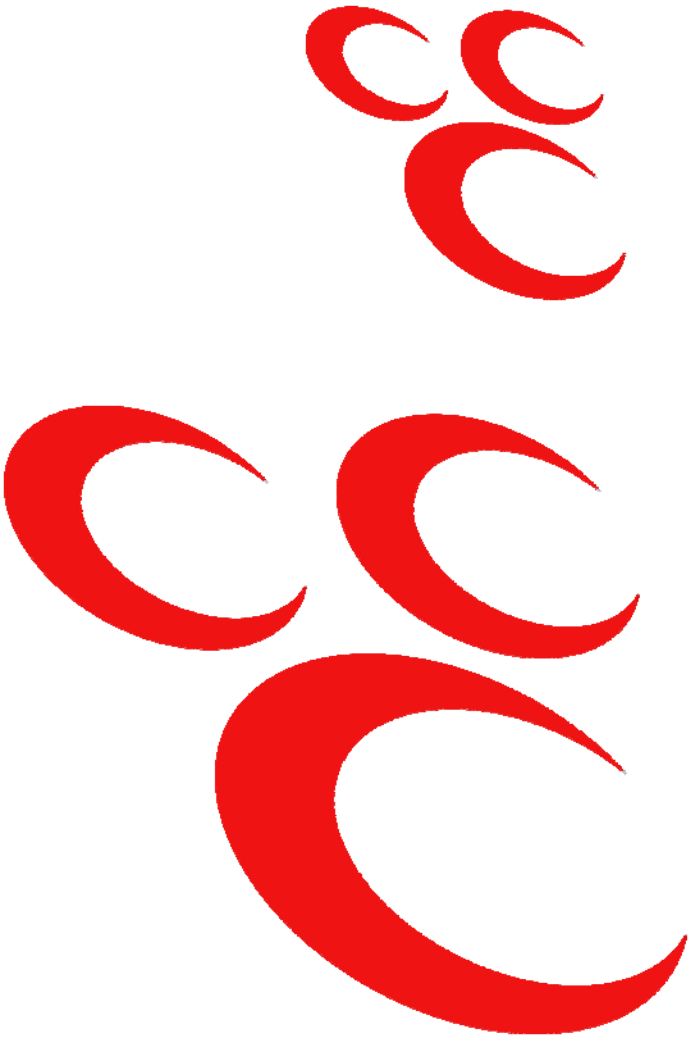

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

I. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU: TARİHSEL SÜREÇ

Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL

Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü)

1970 yılında Samsun'da doğan İlyas Topsakal, lisans eğitimini Erciyes Üniveristesinde; yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Marmara Üniversitesinde tamamladı. Yüksek lisans ve doktora yıllarında Rusya ve Kazakistan'da kalarak alanıyla ilgili çalışmalar yaptı. 2009 yılında İngiltere Reading Tarih Bölümünde başladığı post doktorasını 2010 yılında bitirdi ve aynı bölümde 2011 yılında Türk tarihi dersleri ve seminerleri verdi. 2012 yılında Sibirya üzerine yaptığı tarihî çalışmalar ile genel Türk tarihi doçenti oldu. 2018 yılında profesör olan İlyas Topsakal, hâlen istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Kürsü Başkanı'dır. Evli ve iki kız sahibidir. Çalışmaları, özellikle Türk dünyası tarihi ve kültürü üzerinedir; *"Rus Çarlığı ve Türkler", "Çar İskitler", "Rusya'daki Türkler", "Sibirya Tarihi", "İdil Bulgarları ve İslamiyet"* basılan önemli eserleridir. Ayrıca çeşitli bilimsel ve popüler dergilerde onlarca yazısı çıkmıştır.

Uluslararası göçlerde geçmişte, kaynak ve transit ülke konumunda olan Türkiye, gelişen ekonomisi ve yaşam koşulları ile birlikte, son yıllarda transit ülke olmasının yanında hedef ülke hâline de gelmiştir. Küreselleşmenin getirdiği iletişim ve seyahat kolaylığı uluslararası göç hareketlerinin giderek karmaşık bir niteliğe bürünmesine yol açmaktadır. Yoksulluk ve istikrarsızlıktan kaynaklanan düzensiz göçün ortaya çıkardığı meseleler, ülkelerin tek başlarına çözemeyecekleri kadar geniş kapsamlıdır ve meselenin çözümünde uluslararası toplumun aynı sorumluluk ve dayanışma içinde birlikte hareket etmesi gerekir. Ülkemizin çevresinde yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar göçün olası etkileri ve planlamasını zorunlu hâle getirmiştir. Ülkemiz, küresel bir sorun olan düzensiz göçe karşı önlemlerin, uluslararası normlar çerçevesinde ele alınmasını; kaçak göçmen taşıyıcılarına karşı güçlü bir mücadelenin yanında göçün siyasi, ekonomik ve güvenlik kaynaklı temel nedenlerine yönelik kalıcı çözümler üretilmesini hedeflemek zorundadır. Aynı zamanda göçün kaynağı olan ülkelerdeki çatışma bölgelerinde barış ve istikrarın yeniden tesisi ile bu ülkelere insani ve kalkınma yardımlarının arttırılmasını ve buna yönelik tedbirlerin alınmasını arzulamaktadır. Göç konusunda, daha kapsamlı, insan haklarını temel alan bir yaklaşımla göçmenlere yönelik algı ve yükselen yabancı düşmanlığının ırkçılığa dönüşmemesi için önlemlerin alınması gereklidir. Ayrıca göçmenlerin adalete, eğitime ve sağlık imkânlarına erişimlerinin de uluslararası hukuk ve kanuni normlar ölçüsünde sağlanmalıdır.

Göç konusunda yaşanan tıkanmaları aşmak amacıyla küresel çapta yeni ilkelerin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanması ve hükümetler arası müzakereler akabinde 2018 yılında kabul edilmesi planlanan Küresel Mutabakat'a (Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration - GCM) ilişkin hazırlık çalış-

malarına Türkiye aktif olarak katılım ve katkı sağlamaktadır. AB'nin dış sınırlarının kontrolü ve güvenliğinden sorumlu Ajansı (Frontex) ile Mayıs 2012'te imzalanan Mutabakat Zaptı çerçevesinde düzensiz göçle mücadelede kurumsal bir iş birliği tesis edilmiştir. Anılan Zapt'ın uygulanması çerçevesinde, bir Çalışma Planı Şubat 2014'de Varşova'da imzalanmıştır. Ayrıca, AB'nin ülkemize atadığı Frontex irtibat görevlisi 1 Nisan 2016 tarihi itibarıyla ülkemizde göreve başlamıştır. Düzensiz göç üzerinde caydırıcı rol oynayan ve esasen düzensiz göçmenlerin düzenli, hızlı, güvenli ve insan onuruna yaraşır şekilde vatandaşı oldukları veya geldikleri ülkelere geri gönderilmelerine dair esas ve usulleri hukuki zeminde düzenleyen Geri Kabul Anlaşmalarının (GKA) kaynak ülkelerle imzalanmasına yönelik çalışmalar da devam etmektedir. Ülkemiz bugüne kadar 15 ülke ile (Yunanistan, Rusya Federasyonu, Yemen, Nijerya, Bosna Hersek, Kırgızistan, Pakistan, Romanya, Suriye, Ukrayna, Belarus, Karadağ, Moldova, Kosova ve Norveç) Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır.

Türkiye, "Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" ile bu Sözleşme'ye ek "Göçmen Kaçakçılığı" ve "İnsan Ticareti" konularını düzenleyen protokolleri Aralık 2000 tarihinde imzalamış ve Mart 2003'te taraf olmuştur. Türk Ceza Kanunu'nda göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suç olarak tanımlanmış, bu suçları işleyenlere 3 yıldan 8 yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası getirilmiştir. Türkiye'nin göç alanındaki politikalarını düzenlemek ve göçü daha etkin yönetmek için 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Nisan 2013'te yürürlüğe girmiştir. Anılan Kanun ülkemizde düzensiz göç alanında ihtiyaç duyduğu çağdaş, insan haklarına saygılı ve AB müktesebatıyla uyumlu bir mevzuat geliştirilmesi bakımından önemli bir adım olmuştur. On bir dilde yayımlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na http://www.

goc.gov.tr web adresinden ulaşılması mümkündür. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 11 Nisan 2014 tarihinde faaliyete geçmiştir. Bu kurumun görevlerinden birisi de düzensiz göçle ilgili gelişmeleri izlemek bu gelişmeler çerçevesinde gerekli tedbirleri almak ve uygulamaktır. Düzensiz göçün uluslararası boyutunun ve özellikle ikili ilişkilerimize olumsuz yansımalarının değerlendirilebilmesi bakımından faaliyetlerini İçişleri Bakanlığı eş güdümünde sürdüren Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulunun çalışmalarına başlamıştır.

Türkiye'deki kayıt altına alınmış Suriyelilerin sayısı 20 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 3.618.624'tür. Yine Suriyeliler dışında Türkiye'ye gelen önemli miktarda mülteci vardır. Bu rakam Kasım 2018 itibarıyla yaklaşık 513 bin kadardır. Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı sınır aşan göçler ve mülteciler konusu 3.6 milyonu aşan Suriyeli sayısı ve yaklaşık 500 bini de diğer mülteciler olmak üzere çok önemli sosyal, siyasal ve beraberinde ciddi toplumsal olayları tetikleyecek önemli bir konudur. Bu konu ne akademinin ne de MHP hariç siyasetin yeterince ilgisini çekmemektedir. Suriyeliler konusunda Türkiye'nin ana ekseninde "açık kapı politikası" yer almıştır. Bu durum Türkiye'nin kaynaklarını, enerjisini hatta bölgesel demografik yapısını riskli hâle getirmektedir. Ayrıca rakamların çok büyük miktarda olması göçmen nüfusun ülkemizde kabul edilebilirliğini ve uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu mesele göç alanında sorumluluk alan bürokrasimizi doğrudan etkilemekte, canla başla çalışan uzmanlarımızın kaldıracağı bir yük olmaktan uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla hem akademiye hem uzman olarak çalışan bürokrasiye bu konuda en büyük destek siyasetimizin vereceği gerçekçi, uluslararası norm ve kurallara uygun, kısa, orta ve uzun vadeli kararların alınması ve uygulanması olacaktır.

Günümüzde devletler, sınırlarında geçişi ve sınırlar içinde kalışı kontrollü olarak sağlamak için kısıtlayıcı önlemler alırlar. Buna rağmen her yıl milyonlarca insanın kayıt dışı göçmen statüsünde geçiş yaptıkları ya da farklı ülkelerde göçmen statüsünde yaşadıkları bir gerçektir. Ülkeler arasında ulaşım ve iletişimin artışına paralel olarak ülkeler arasındaki düzensiz göç hareketleri de son on yıl içinde artmıştır. Bunun sebepleri arasında ekonomik sıkıntı ve yoksulluk, sosyal çatışma ve siyasi parçalanmalar başlıca faktörlerdir. Bu karmaşık ve devamlı hadisenin hedef ülkeleri özellikle gelişmiş Batı Avrupa'dır. Avrupa ile sınırı olan Türkiye ve benzeri ülkeler ise hem hedef hem de transit ülke konumundadırlar.

Uluslararası göç tarihinde Türkiye'nin durumu göçün nitel ve nicel özellikleri bakımından değişkenlik gösterir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ilk göç dalgaları genel olarak homojenliği sağlayan (millî birlik ve bütünlüğü) ve bu amaçla yapılan göçlerdir. Müslüman ve Türk olmayan nüfusun Anadolu'dan ayrılması, özellikle Balkanlar ve Kafkaslar'dan gelen Müslüman ve Türk nüfusun kabulü bu amaca yöneliktir. Bu yönüyle Türkiye Cumhuriyeti'ne gelen göçler, iki ana eksende incelenebilir. Bu çerçevede 1980'lere kadar yavaş bir ivmeyle devam eden eski göç, Türk milletinin inşasında önemli bir görevi yerine getirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesi ve millî bilinci kuvvetlendirmesine katkı sağlamıştır. Türkiye'nin çevresindeki ülkelerin özellikle 1990'dan sonra çeşitli sebeplerle sosyal ve siyasi karışıklıkları yaşaması göç dalgasını tarihte görülmemiş bir şekilde arttırmış, transit ve hedef ülke Türkiye'yi ve Batı ülkelerini derinden sarsmıştır. Böylece Türkiye'ye yapılan kitlesel göçlerin ikinci dönemi başlamıştır. Bu dönemin ana unsuru göçmen kitlelerin Müslüman ve Türk kökenlilerle sınırlı olmayışıdır. Ayrıca bu göçlerin önemli bir oranı da sınır aşan yani düzensiz göç konumundadır.

Düzensiz göç yapısı itibarıyla sınırlardan kayıt dışı yollarla geçen ya da kayıt dışı çalışan kişilerin kesin sayılarını incelemeyi güçleştirir. Ancak titiz çalışmak ve farklı resmî kaynakları kullanmak yoluyla bu sayıyı belirleyebiliriz. Elimizde farklı resmî kaynaklara dayalı olarak 2000'lerin başında Türkiye'ye gelen göçmen sayısının yılda 216 bin olduğu bilgisi var (BMMYK, 2017) bu sayının üçte ikisi ülkemize yasal olarak girmiş, üçte biri ise düzensiz göçmen ve sığınmacı olmuştur. 2005'ten itibaren ise ülkemize gelen düzensiz göçmenlerin yıllık ortalama sayısı 45 bin civarıdır (GİGM, 2018). Yine bu rakamın üçte ikisi yasal yollarla ülkeye girmiş, geri kalanı düzensiz göçmen olarak kayıtlarda yer almıştır. Göçmen sayılarına dair yapılan tahminler, Türkiye'ye gelen yabancıların özelliklerini de belirlemektedir. Bunlar çalışma amaçlı düzensiz göçmenler, düzensiz transit göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler ile düzenli göçmenlerdir. İlk üç grupta bulunan özellikleri taşıyan göçmenler, uluslararası normlarda düzensiz göçmen statüsünde kabul edilir.

Bu açıklamalar çerçevesinde Türkiye'deki düzensiz göçün dört ayrı döneminin olduğu söylenebilir. Bu dönemlerden ilki 1979-1987 yılları arasındaki göçün ortaya çıkış dönemidir. İkinci dönem ise olgunlaşma dönemidir ve 1988 ile 1993 yılları arasını kapsamaktadır. Üçüncü farklı dönem ise 1994-2001 yılları arasındaki doygunluk dönemidir. 2001 yılından sonraki döneme ise kurumsallaşma dönemi adı verilmektedir (ERDOĞAN&KAYA, 2015).

Düzensiz göçün çıkış dönemi, 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi'nin hemen akabinde başlamıştır ve İran'dan gelen göçmenler Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır. Türkiye'nin ilk toplu göçle karşılaştığı dönem ise olgunlaşma dönemidir. Bu dönemde özellikle Irak ve Bulgaristan'dan çok sayıda sığınmacı ülkemize girmiştir, aynı zamanda Sovyetlerin dağılması

bağımsız olan cumhuriyetlerden gelen göç dalgasıyla karşılaşmamıza sebep olmuştur. Bu göçler ülkemizde zaman içerisinde sığınma, transit göç ve döngüsel göç gibi göçün farklı şekillerini ortaya çıkarmıştır. 1991'de Irak'tan ülkemize gelen sığınmacıların çoğu kendi ülkelerine geri dönmüştür; ancak 1989'da Bulgaristan'dan gelen sığınmacıların neredeyse yarısı ülkemizde yerleşmiştir. Bu arada Eski Sovyet Cumhuriyetlerinden gelen göçmenler Türkiye'de yalnızca birkaç ay kalan ve ticari faaliyetler sebebiyle ülkeleriyle ülkemiz arasında gidip gelen döngüsel göçmen statüsünde kalmışlardır. Buna ilave olarak aynı dönemde Orta Doğu ülkeleri başta olmak üzere Asya ve Afrika ülkelerinden gelen yabancılar ise Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır (ERDOĞAN&KAYA, 2015).

Doygunluk dönemi olarak adlandırdığımız üçüncü dönemde -yani 1994-2001 yılları arasında- düzensiz göçün yönetimi için yeni politikaların geliştiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu dönemde sığınma ve kitlesel göçlere dair yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte çok hızlı artan düzensiz göçün yönetilebilmesi için ulusal düzenlemelerin uluslararası düzenlemeler ile uyumlu hâle getirilmesi amaçlanmıştır. 2001'den sonraki dönem ise Türkiye'deki düzensiz göç için kurumsallaşmanın başlangıç dönemidir. Bu dönemde hem ülkemiz hem de uluslararası arenada Türkiye'nin aldığı düzensiz göç, insan ticareti ve insan kaçakçılığı da önemli hâle gelmiştir. Aynı zamanda hukuki ve idari yapılandırmamız teknik altyapılarını yeniden gözden geçirerek AB müktesebatına uyumlu hâle getirme çabasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle son on beş yılda Türkiye'de icraat makamı AB ülkeleriyle uyumlu çalışarak göç ve sınır denetiminin yönetilebilir olması için iş birliği yapmışlardır (DEMİRHAN &ASLAN, 2015). Diğer ülkelerde olduğu gibi düzensiz göçmenlerle ilgili istatistikler, Türkiye'de düzensiz statüde yakalanan göçmen sayıları üs-

tünden kurgulanmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler arasında başlıca üç grup insan bulunmaktadır: Başta Avrupa olmak üzere batıdaki bir ülkeye göç etmek amacıyla Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmak amacında olan transit göçmen birinci grubu oluşturmaktadır. İkinci grup ise geçerli belgeleri olmadan Türkiye'de yaşamak ve çalışmak için gelenlerdir. Üçüncü grup ise mültecilik talebiyle gelenler ancak resmî makamlar tarafından mülteciliği kabul edilmeyenlerdir.

Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlere ilişkin rakamlardan 1990'ların ortalarından 2000'li yılların başlarına kadar göçün hızlı bir şekilde arttığı sonucu çıkmaktadır. Sayılar karşılaştırıldığında 1995 yılında 11 bin kişi yakalanmış, 1996 yılında ise yakalan sayısı 19 bine çıkmıştır. Yine yakalanan göçmen sayısı 1999 yılına gelindiğinde 47 bine ulaşmıştır (ERDOĞAN & KAYA, 2015). Hemen bir yıl sonra, yani 2000'de rakam 94 bine çıkmıştır ki; yılda artış yaklaşık iki katıdır.

Yani her yıl yakalanan göçmenlerin sayısı oran olarak yüzde yüzlük bir artış sergiler. 2001 yılından itibaren yakalanan düzensiz göçmenlerin azaldığı görülmektedir. 2002'de yaklaşık 83 bin olan rakam, 2005 yılında 57 bin civarındadır. 2006 yılında hafif bir düşüşle rakam 51 bin civarıdır. Ancak 2007 ve 2008 yıllarında hafif bir yükseliş göstermiş ve 65 bine çıkmıştır. Yine 2009 ve 2010 yılında rakam yarı yarıya düşmüştür (GİGM, 2018). 1995-2000 döneminde yakalanan göçmenlerin toplam sayısı 800 binin üzerindedir. Yine 1999-2010 yılları arasında çoğu vize veya pasaport problemleri nedeniyle olarak girişte gerekli koşulları sağlamadıkları için 150 bin civarında yabancı sınırımızdan geri çevrilmiştir (ERDOĞAN & KAYA, 2015). Türkiye, genelde düzensiz göç özelde ise çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açan deniz yoluyla göçe karşı mücadelesini kararlılıkla sürdürmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğümüzün resmî rakamlarına göre; 2005-2014 döneminde ülkemizde yakalanan düzensiz göçmen sayısı 500 bine yakındır. 2015-2018 döneminde ise bu rakam 750 bin civarına çıkmıştır (GİGM, 2018). Ayrıca, deniz yoluyla düzensiz göçün hız kazanması üzerine Sahil Güvenlik Komutanlığımız, 2015 yılı başında Akdeniz'de "Akdeniz'de Güven Harekâtı (Operation Safe Med)" ile 2015 Mayıs ayı itibarıyla ise Ege'de "Ege'de Umut Harekâtı (Operation Aegean Hope)"nı hayata geçirmiştir. Söz konusu operasyonlara devam edilmektedir. 2016 yılında 174.466 düzensiz göçmen yakalanmıştır. Bu rakamın 37.130'unu Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından denizden kurtarılan göçmenler teşkil etmektedir. 2016 yılında, 2015 yılına kıyasla denizde düzensiz göç olayında %66, düzensiz göçmen sayısında ise %60 oranında azalma meydana gelmiştir. 2017'de 175.752 düzensiz göçmen ülkemizde yakalanmıştır. 2017 yılındaki düzensiz göçmenlerin 19.084 kişilik kısmı Ege Denizi'nde yakalanan göçmenlerden oluşmaktadır. 25 Aralık 2018 tarihine kadar ise 2018 yılı için bu sayı 24.995 olarak gerçekleşmiştir (Sahil Güvenlik Komutanlığı, 2018). 2016 yılında yasa dışı geçişlerde azalmanın ortaya çıkmasında 18 Mart Mutabakatı'nın (2016 tarihli) uygulanması etkili olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Transit Göçmenler

Ülkemizin doğu ve güney sınırlarından girerken yakalanan göçmenlerin, Türkiye'nin kuzey ve batı taraflarında bulunan ülkelere gitmek için Türkiye'yi geçiş güzergâhı olarak kullandıkları söylenebilir. Genellikle Avrupa'ya ulaşmaya çalışan ve bu amaçları doğrultusunda Türkiye'yi kullanan göçmenleri transit göçmenler olarak adlandırdığımız gibi hepsinin bu amaç doğrultusunda hareket ettiğini söyleyemesek de potansiyel transit göçmenler olarak adlandırılabilirler. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdür-

lüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi ile sağlanan bulgular sayesinde 1990'ların ortasından itibaren ülkemize giriş yapan potansiyel transit göçmenlerin sayısında önemli derecede artış görülmektedir. Söz konusu potansiyel transit göçmenlerin genellikle ülkemize insan kaçakçılarının vasıtasıyla giriş yaptıklarına ve yine aynı yöntemleri kullanarak ülkemizden ayrılmaya çalıştıklarına dair birçok veri vardır. 1990'ların ortalarında potansiyel transit göçmenlerin sayılarının 5 binden az olmalarına rağmen 2009-2010 yıllarında yaklaşık olarak yılda 20 bin kişinin yakalandığını gösteren istatistiki bilgiler vardır. 2000 yılında 52 binden fazla göçmen ile en büyük transit göçmen grubunun yakalandığı kaydedilmiştir. Müteakip yıllar yani 2001-2003 yılları arasında yakalanan transit göçmen sayısında önemli derecede azalma görülür. Zira 2001 yılında 47 bin kişi yakalanmış iken 2003 yılına ulaştığımızda sayı 25 bin kişiye düşmüştür. Ancak sayı iki yıl sonra tekrar artmaya başlayarak 2005'te 37 bini, 2008'de ise 49 bini bulmuştur. 2009 ve 2010 yıllarına geldiğimizde ise sayılarda önemli bir düşüş yaşandığını görüyoruz. 2009 yılında 23 bin, 2010 yılında ise 15 bin 300 göçmen yakalanmıştır. 2000-2010 yılları arasında yaklaşık olarak yakalanan 800 bin düzensiz göçmenin yaklaşık olarak % 60'ının potansiyel transit göçmen olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Bu potansiyel transit göçmenlerin vatandaşı oldukları ülkelere baktığımızda ise bize sırasıyla en çok Irak (94 bin), Pakistan (66 bin), Afganistan (59 bin), İran (22 bin) ve Bangladeş'ten (17 bin) geldiklerini görüyoruz (ERDOĞAN & KAYA, 2015).

Döngüsel (ya da Dairesel) ve Çalışma Amaçlı Göç

Ekonomik imkânlar arayışıyla Türkiye'ye birçok kez gelen döngüsel (ya da dairesel) ve çalışma amaçlı göç eden bu kişiler, genellikle yasal yollarla giriş yapmalarına rağmen kalış şartlarını ihmal etmelerinden ya da vize sürelerini aşmalarından dolayı

düzensiz göç tipi olarak değerlendirilmektedir. Bu göçmenlerin genellikle eski SSCB ülkeleriyle beraber Romanya ve Bulgaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinden geldiğini görmekteyiz. Türkiye'ye turist vizesiyle giriş yapan bu kişiler genellikle kayıt dışı olarak ve zor koşullarda çalışmışlardır. 2000'lerin başlarında bu düzensiz göçmenlerin sayısı 30 binlerdeyken, bu sayı 2010 yılında 10 binin altına düşmüştür. Bu düşüşün sebepleri arasında AB kuralları ve göç yönetimi uygulamalarına uyum çerçevesinde Türkiye'nin daha sıkı tedbirlerle düzensiz göçü kontrol altına alması ile beraber aynı zamanda bu göçmenlerin AB içerisinde serbest dolaşım hakkı elde etmeleriyle birlikte göç etmek için Batı Avrupa ülkelerini tercih etmeleri gösterilebilir.

Bunlarla birlikte bazı transit göçmenlerin de Türkiye'de uzun süreli kalmaya başladıklarını ve çeşitli sektörlerde çalıştıklarını görmekteyiz. Daha önce belirgin bir şekilde transit göçmen statüsünde olan Afrikalı göçmenlerin Türkiye'de kalıp çalışarak hayatlarına devam ettikleri bilinmektedir. Bununla birlikte başta Suriyeli sığınmacılar olmak üzere birçok mülteci ve sığınmacının da Türkiye'de çalışmaya başladığı raporlara girmiştir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye girişini ve Türkiye'nin "açık kapı" politikasını fırsat olarak değerlendiren Suriye dışı ülkelerden gelen mültecilerin sayısı da önemli miktarda artmıştır. Bu tipe giren 1 milyonu aşkın mültecinin yaklaşık 700 bini Avrupa'ya geçmiş, 315.000'i Türkiye'de kalmıştır. Türkiye'de kalanların 132.500 Iraklı, 123 bin Afganistanlı, 32 bin İranlı ve 3.500 Somalilidir (ERDOĞAN & KAYA, 2015).

Sığınmacıların ve Mültecilerin Hareketleri

Sığınmacı ve mültecilerin hareketleri ulusal ve uluslararası hukuk ile meşruluk kazanmış olsa da özellikle kayıt dışı olan sınır geçişleriyle birlikte düzensiz göç özellikleri de göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, coğrafi kısıtlamayı muhafaza ederek 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 Ek Protokolü'nü imzalamıştır, ancak söz konusu coğrafi kısıtlama neticesinde mülteci statüsü koruma taahhüdümüz yalnızca Avrupa'dan gelerek Türkiye'den sığınma talep eden kişilerle sınırlanmaktadır. Buna rağmen coğrafi kısıtlama nedeniyle Türkiye'de mülteci olamamakla beraber şartlı mülteci, ikincil koruma veya geçici koruma kapsamında bulunan Afganistan, Irak, İran ve Suriye'den gelen kişiler, sığınma talep edenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile iş birliği içerisinde yürüttüğü başvuru işlemleri neticesinde coğrafi sınırlamaya rağmen başka coğrafyalardan sığınmacıların varlığı mümkün olabilmektedir. Bu sayede birçok sığınmacı ve mülteci, statülerini elde edene dek ve üçüncü bir ülkeye yerleşinceye dek ülkemizde kalabilirler (ERDOĞAN&KAYA, 2015).

Türkiye'ye özellikle sığınma talebinin arttığı 1995 yılından 2010 yılına kadar 70 binin üstünde sığınma başvurusunun yapıldığı bilinmektedir. Bu sığınma başvurularının neredeyse yarısını İranlılar %47'lik bir oran ile oluştururken Iraklılar %40'lık bir oranla İranlıları takip etmekteydi. Bu yıllarda sınır aşan göçlerin ülkemiz açısından kaynak bölgesi İran ve Irak topraklarıydı; zira iki ülke arasındaki savaş bölgeyi istikrarsızlaştırmış ve insanları göçe zorlamıştı. 1995-2010 yılları arasında başvuran 72 bin mülteciden yaklaşık %51'inin mülteci statüsünü alarak başka ülkelere yerleştirilmiş olması Türkiye'nin ne kadar önemli bir transit ülke olduğunu göstermektedir.

Türkiye-AB ilişkileri Aralık 1999'da Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesiyle yeni bir döneme girmiştir. Türkiye'nin üyeliğine ilişkin izlenecek yol, AB tarafından Aralık 2000'de yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) (General Affairs Council of the European Union, 2000) ve Türk hükûmeti tarafından Nisan

2001'de yayımlanan Ulusal Program (Secretariat General for European Affairs, 2001) ile belirlenmiştir. İltica ve göç konuları Adalet ve İçişleri başlığı altında ele alınmaktadır. Adalet ve İçişleri, Avrupa bütünleşme sürecinin henüz uluslarüstü olamamış bir alanıdır. Üye ülkeler bu konularla ilgili sorunları hükûmetlerarası iş birliği yöntemiyle çözmeyi tercih etmişlerdir. Yine de kayda değer seviyede bir AB müktesebatı geliştirilmiştir ve aday ülkelerin yasalarını buna uyumlu hâle getirmeleri beklenmektedir. 1997 Amsterdam Antlaşması, üye ülkelerin 2004 yılına kadar Adalet ve İçişleri konularını çoğunluk oyuna bağlı ortak politika konusu yapacaklarına dair bir vaat içerir. İltica ve özellikle düzensiz göç Adalet ve İçişleri konuları içinde önemli yer kaplamaktadır. 1999'da, Tampere Finlandiya'da yapılan toplantıda, AB hükûmetleri ortak iltica ve göç politikası geliştirme çabalarını arttırmaya karar vermişlerdir.

Türkiye bu gelişmeler karşısında KOB'de yer alan Türk vize politikasını Schengen (Şengen) vize rejimiyle uyumlu hâle getirmek, geri kabul anlaşmalarını imzalamak ve doğu ve güney sınırlarını daha da iyileştirmek ihtiyacını hissetmektedir. Bu başlıklar içinde özellikle ikincisi ve sonuncusu oldukça önemlidir; çünkü eğer Türkiye AB üyesi olacaksa, bu sınırlar AB'nin sınırları olacaktır. Suriye krizinin yarattığı Türkiye'ye yönelik kitlesel sığınmacı akınının gösterdiği üzere sınırlar AB'ye yönelik en önemli düzensiz göç ve mülteci hareketlerinin olduğu bölgelerin tam yanında yer almaktadır. Dahası, AB müktesebatına göre Türkiye AB'nin ilk iltica edilen ülkesi olmak ve bu talepleri kendisi işlemek durumunda olacaktır. Türk mercileri üyeliğin gerçekleşmesi için AB ile iş birliği yapmanın önemini bilmekle birlikte bu konuda haklı olarak endişeler taşımaktadır. Türkiye'nin adaylığının tartışmalı durumu göz önüne alındığında, AB ile iş birliğinin üyelik ile sonuçlanmayarak, Türkiye'nin tek başına düzensiz göçün getirdiği

problemlerle uğraşmak zorunda kalması ihtimali bu endişenin kaynağıdır. Birçok yetkili, bu durumun Türkiye'nin güvenliğini ciddi anlamda tehlikeye atacağına inanmaktadır. AB üyeliğinin gerçekleşmesi ve geçerli olan müktesebatın kabulü durumunda Türkiye gelen mültecilerin akınıyla karşılaşacak ve en önemli ve güvenli iltica ülkesi konumuna gelecektir.

Bunlara rağmen, 2005 yılında Türkiye'nin AB sürecinde sığınma alanında atacağı adımları içeren Ulusal Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. 11 Plan ve AB mevzuatı, İltica ve Göç Mevzuatı adlı kitapta toplanmıştır. Planda, coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasının önemli olduğu, ancak iltica ve düzensiz göç hareketlerinin Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına zarar verilmeyecek şekilde çözüm bulunması gereken bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Konuyla ilgili son gelişme, düzensiz göç ile mücadele etmek amacıyla Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013'te imzalanan ve aynı zamanda AB-Türkiye vize muafiyeti diyaloğunu da başlatan Geri Kabul Anlaşması'dır. Bu anlaşmanın 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Türkiye'ye, AB'ye kaçak yollarla girmiş sığınmacılar iade edilecek, Türkiye üzerinden AB'ye giren üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızların iadesi ise 3 yıllık geçiş döneminin ardından gerçekleşecektir. AB'ye Türkiye üzerinden yasa dışı yollarla giren üçüncü ülkelerden göçmenlerin geri kabul edilebilmesi için mülteci kampları inşa edilecek ve AB, iade ettiği mültecilerin barınma maliyetlerini kısmen üstlenecektir. Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde Türkiye'den AB ülkelerine geçtikleri tespit edilerek Türkiye'ye iade edilecek düzensiz göçmenlerin iade masrafları gönderen ülke tarafından karşılanırken bu göçmenlerin geri gönderme merkezlerinde kaldıkları süre içerisindeki masrafları, Türkiye tarafından karşılanacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde kaçak göçün yoğun olduğu ülkelerin bazılarıyla geri kabul anlaşmaları mevcuttur. Bu

sayede Türkiye kabul edeceği mültecileri kısmen geldikleri ülkelere gönderebilme hakkına sahiptir. Geri Kabul Anlaşması'ndan daha önce, 11 Nisan 2013'te, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Kanun, düzensiz göçün idaresiyle ilgili olarak, sınır dışı etme, idari gözaltı ve geri gönderme merkezlerinin kural ve prosedürlerini belirlemektedir. Bu kanun ayrıca göç konularıyla ilgili yetkiyi güvenlik güçlerinden alıp İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan ve 11 Nisan 2014'te faaliyete geçen Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne vermektedir. Bu kurum hem düzenli hem de düzensiz göç ile ilgili politikalar ve stratejileri geliştirmek ve uygulamakla sorumludur. Ayrıca Türkiye, yasal olarak mülteci statüsü veremediği Suriyeli sığınmacılar için özel yasa çıkarmak durumunda kalmıştır.

Geçici koruma 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararsı Koruma Kanunu'n 91'inci maddesinde bulunmaktadır. Bununla beraber kanun geçici korumayı tanımlamakla yetinmiş ve esas düzenlemeyi yönetmeliğe bırakmıştır. Bu bağlamda özel bir yasa çıkartılması durumu söz konusu değildir ve bu durumda 6458'in uygulanması söz konusudur.

22 Ekim 2014'te Resmî Gazete'de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici 1'inci maddesi ile Suriyelileri geçici koruma kapsamına almış ve geçici koruma kapsamındaki yabancılara ilişkin hususları düzenlemiştir. Buna göre Türkiye, Suriyeli sığınmacılara "geçici koruma" sağlayarak bu kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarını geçici koruma statüsü ile karşılayacaktır. Yönetmelik geçici korumanın kapsamını, bu kapsamda yapılacak işlemleri (sağlık kontrolü, kayıt, kimlik belgesi düzenleme gibi) ve geçici korunanlara sağlanacak hizmetler (sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler gibi) ile ilgili hususları düzenlemektedir (ERDOĞAN & KAYA, 2015).

Türkiye'deki Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Uluslararası istatistik verilerine göre 2014 yılı itibarıyla can güvenliği için ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı oldukça tartışmalıdır. Kaynaklardan bazıları ülkeden ayrılan sayısını 4 milyon gösterirken BMMYK kaynakları bu sayıyı 20 Aralık 2014 tarihi itibarıyla 3.327.218 olarak kaydetmektedir. Aynı durum Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı konusunda da kendini gösterir. 15 Eylül 2014 tarihi itibarıyla BMMYK tarafından verilen sayı 830 bindir. Ancak ülkemizin resmî rakamlarına göre Suriyeli sayısı yaklaşık 1,5 milyon civarındadır (GİGM, 2018).

2017 senesi sonunda ülkemizdeki Suriyelilerin sayısı 3.426.786 olarak karşımıza çıkmakta, bu da Türkiye nüfusunun %4'üne denk gelmektedir. 2011'de nüfusu 22,4 milyon olan Suriye'yi en az 6 milyon insan terk etmiş ve başka ülkelere yerleşmiştir. 7-8 milyon insan ülke içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmış, 470 bin kişi ise 15 Mart 2011'de başlayan savaş yüzünden hayatını kaybetmiştir. Türkiye, Suriye'yi terk eden Suriyelilerin %52'sini, yani yarısından fazlasını tek başına kabul etmiştir. Türkiye'ye en yakın ülke olan Lübnan'da ise bu rakam %15,2'ye tekabül etmektedir. Lübnan'ı sırasıyla %10,4 ile Ürdün, %3,7 ile Kuzey Irak ve %1,5 ile Mısır takip etmektedir. AB ülkeleri ise toplamda 922.406 Suriyeliyi ağırlayarak ülkesinden kaçan Suriyelilerin toplam %14,8'sine ev sahipliği yapmaktadır (KAYA, 2017).

Bilindiği üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 11 Nisan 2014'te ancak faaliyete başlayabilmiştir. Söz konusu Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 20 Aralık 2018 tarihli son verilerine göre ülkemizde Geçici Koruma Kimliği (statüsü) alan Suriyeli sayısı 3.618.624'tür. (GİGM, 2018) Bu sayıdan hareketle Türkiye nüfusunun %4,48'ini Suriyeliler oluşturmaktadır. Ayrıca Suriyeli mülteci akınını kendileri için bir fırsat olarak değerlendiren ve yaklaşık 700 bini 2014-2015 yıllarında Avrupa'ya geçen ve Suri-

yeli olmayan başka mülteciler de ülkemizde bulunmaktadır. Bunların 132 bini Iraklı, 123 bini Afganistanlı, 32 bini İranlı, 3.500'ü de Somalili olmak üzere 315 bin civarında farklı ülkelerden mülteci barınmaktadır (KAYA, 2017). Türkiye'yi transit olarak kullanarak Avrupa'ya geçen Suriyelilerin büyük bir bölümü Almanya tarafından kabul edilmiştir (Yaklaşık 500 bin kişi civarı).

Türkiye'de Barınma Merkezlerinde Yaşayan Suriyeliler

"Barınma merkezi" olarak ifade edilen kamplar, Nisan 2011 tarihinden başlayarak öncelikli olarak sınır bölgelerinde ihtiyaçları karşılamak üzere 10 ilimizde 22 adet yapılmıştır. 2018 yılında 6 geçici barınma merkezi kapatılarak bu sayı 16'ya düşmüştür.

Nisan ve Mayıs 2011 tarihlerinde gelen bu ilk grup sığınmacılar da Hatay'da teşkil edilen beş kampa yerleştirilmiştir. Hatay'daki kampların yetersiz kalışından sonra Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya, Adıyaman, Osmaniye, Kahramanmaraş, Mardin ve Adana'da oluşturulan kamplar birbirlerini takip etmişlerdir. Son derece yüksek standartlara sahip bu kamplarla alakalı bütün koordinasyon eskiden AFAD tarafından sağlanmaktayken 2018 Mart'ından itibaren bu görev Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

2014 yılı itibarıyla kamplarda ikamet eden Suriyelilerin sayısı 221 bin kişi civarında iken 2018 yılı sonunda kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 143.603 kişi olmuştur. Geri kalan 3.475.021 kişi kamp dışında şehir veya kasabalarda yaşamaktadır (GİGM, 2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin son dönem politikası olarak şehir merkezlerinde uyumu sağlamak amacıyla kamplardaki aktif nüfus azaltılmıştır.

Türkiye'deki Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriyeliler

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların birçoğu (%96.3) kampların dışında yaşamaktadır. Söz konusu durum yerli halkla doğrudan iletişim kurmaları anlamına gelmekle birlikte birtakım huzursuzluklara sebep olmaktadır. Türkiye'nin neredeyse her tarafına yayılan Suriyeli sığınmacılar kendi imkânlarıyla, STK yardımlarıyla ve devlet desteğiyle yaşamlarını sürdürmektedir. Yoksullaştıkları için tek çarelerinin dilenmek olduğunu ifade eden Suriyeli dilenciler de toplumda huzursuzluk kaynağı hâline gelmiştir. 1.000'den daha fazla olan bu dilencilerin de barınma merkezlerine yerleştirilmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından talimat verilmiştir.

Türkiye'de barınan Suriyelilerin 2014 yılı itibarıyla %53,3'ünü 18 yaş altı sığınmacılar oluşturmaktadır. Sığınmacıların %50,8'i erkek iken, %49,2'sini kadınlar oluşturmaktadır. 18-59 yaşlar arasındaki Suriyeli sığınmacıların oranı %43,1, 60 yaş üstü Suriyelilerin oranı ise %3,6'dır. Suriyeli sığınmacıların doğum yoluyla da arttığı gözlemlenmektedir. 2014 verilerine göre kamplarda doğan Suriyeli çocuk sayısı 18.764'tür.

2017 yılının istatistiklerine göre ulaştığımız veriler, 2014 yılından bu yana Suriyelilerin ülkemizde yaşadığı yerler değişkenlik göstermiştir. 2014 yılında olduğu gibi kamplarda yaşayan mültecilerin sayısı oldukça azdır ve gittikçe de azalmaktadır. 2017 yılı verilerine göre 10 ildeki mülteci kamplarının sayısı 23'tür. Bu kamplarda yaşayan mülteci sayısı ise 234.315'tir. Barınma merkezlerinde 17 tanesi çadır kent, 6 tanesi konteyner, 1 tanesi de geçici kabul merkezidir. Kamp dışında kent mültecileri hâlinde yaşayan Suriyeliler ise 2014 senesinde 72 ilimizde bulunurken, 2017 senesi verilerine göre Türkiye'nin 81 ilinde de bulunmaktadır (KAYA, 2017).

Barınma merkezlerinde ve kentlerde bulunan Suriyeli mültecilerin 2017 verilerine göre demografik özellikleri de ilgili kurumlar tarafından paylaşılmıştır. Göç idaresinin verilerine göre mültecilerin %53,5'ini erkekler oluşturmaktadır. Kadınlar ise %46,4'lük bir orana sahiptir. Verilere göre 18 yaş altı kişiler yüzdelik dilim olarak hemen hemen mülteci nüfusunun yarısı oluşturur ki, oran %46'dır. Suriyeli mültecilerin %12,8'ini ise 0-4 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Nisan 2011'den sonra Türkiye doğumlu olan Suriyeli bebeklerin sayısı ise 224.750 iken, sadece 2016 yılında ülkemizde 82.850 Suriyeli bebek doğmuştur. 2017 yılı verilerine göre Türkiye'de en çok Suriyeli mülteciyi barındıran ilimiz İstanbul olmuştur. İstanbul'da kayıt altına alınmış 530.671 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. İstanbul'u Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep takip etmektedir. Hatay nüfusunun %26,24'ünü, Şanlıurfa nüfusunun %22,78'ini, Gaziantep nüfusunun %17,25'ini Suriyeliler oluşturmaktadır. 81 ilimiz de Suriyelileri barındırmakta ve 100 binden fazla mülteci bulunduran 10 tane ilimiz bulunmaktadır (KAYA, 2017).

2018 yılı verileri incelendiğinde ülkemizde geçici koruma kapsamında bulunan nüfus 20 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 3.618.624'e yükseldiği bununla beraber geçici barınma merkezlerinin bazılarının kapatılarak 8 ilimizde 13 geçici barınma merkezinin kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu kapsamda mevcut 13 geçici barınma merkezinde 143.603 kişi (20 Aralık 2018 tarihli verilere göre) ikamet etmektedir. Kentlerdeki durum ele alındığında ise Hatay (%28,16), Gaziantep (21,04) ve Şanlıurfa (22,84) illerinde Suriyeli nüfusun Türk nüfusa oranın arttığı görülmektedir. Ayrıca İstanbul ilinde bulunan Suriyeli nüfus 557.694'e yükselmiştir (GİGM, 2018). Bu durum Suriyelilerin nüfus artış hızının Türk nüfusunkinden hızlı seyrettiğini göstermektedir.

Türkiye'deki Düzenli Göç

Türkiye'nin 2000 yılı sayımı resmî raporlarına göre sayılan 1.2 milyon kişi başka ülkelerde doğmuştur. Bu arakam elbette genel nüfus oranında büyük bir pay alamaz, ancak bu yıllardan sonra artan toplu göçlerle birlikte üzerinde düşünülmesi gereken bir istatistiği bizlere verir. Özellikle 1990'dan başlayıp 2000'li yıllara uzanan süreçte geleneksel Türk ve Müslüman olan göçlerin ana karakterinin değiştiğini görmekteyiz. Bu yıllarda artık köken ve din olarak farklı insanların ülkemize girdiğini müşahede etmekteyiz. Bu durum göçlerin ve ikamet izni alanların veya iltica müracaatında bulunanların Ülkemize entegrasyon meselesini de düşünmemizi zorunlu hâle getirir. Emniyet Genel Müdürlüğü tahminine göre 2005 yılında ülkemize giren yabancı sayısı yaklaşık 180 bindir. 2010 yılına kadar aşağı yukarı bu ortalama devam etmiş keskin artış veya düşüşler görülmemiştir. 2010 yılı itibarıyla de sayının 177 bin olduğunu görürüz; bu rakamın 20 bini çalışma izniyle, 30 bini ise öğrenci vizesiyle ikamet etmektedir (ERDOĞAN & KAYA, 2015).

20 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 845.802 yabancı ülkemizde ikamet izniyle bulunmaktadır. Adlarına en çok ikamet izni düzenlenen grubun 70.364 kişi ile Iraklılar oluştururken Iraklıları 65.348 ile Suriyeliler ve 49.208 ile Azerbaycanlılar takip etmektedir (GİGM, 2018).

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

II. BÖLÜM
KÜRESELLEŞME, SINIR AŞAN GÖÇLER VE KAMUOYU

Prof. Dr. Veysel BOZKURT

Prof. Dr. VEYSEL BOZKURT

Lisans ve lisansüstü öğrenimini Uludağ Üniversitesi, İİBF ve SBE'de tamamladı. "Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi" alanında 1994 yılında doçent, 2000 yılında profesör oldu.

Floransa'da, European University Institute'da (1988-1989), Azerbaycan'da TD İşletme Fakültesinde (1996), Kırgızistan'da TD İşletme Fakültesinde (1997), The London School of Economics'de (2002), Avustralya'da James Cook University'de (2005-2006), Washington State University'de (2008) ve Portland State University'de (2012-2013) ve Bali'de Udayana Üniversitesinde (2018) misafir öğretim üyesi ve araştırmacı olarak çalıştı.

Yayınlarından bazıları şunlardır: *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Ekin Yayınevi, 2018, Bursa; *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, Sistem Yayınları, 1996, İstanbul; *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Alfa Yayınları, 1997, İstanbul; *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*, Alesta Yay. 2000, Bursa. Hâlen İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Sosyolojisi Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Bu bölümün amacı, küresel bir sorun hâline gelen sınır aşan göçler konusunda, dış dünyada ve Türkiye'de kamuoyunun göç konusundaki tutumlarını ve bunların arkasındaki toplumsal dinamikleri analiz etmektir.

Sınır aşan göçlerin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak sınır aşan göçler bugün dünya siyasetini biçimlendirir hâle gelmiştir. Günümüzde başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede iç ve dış siyaseti derinden etkiler hâle gelen göç sorununu anlayabilmek için kısaca son 30 yılda etkisi çok daha derinden hissedilen küreselleşme meselesini gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra, neoliberal küreselleşme inanılmaz bir öz güven kazanmıştır. Küreselleşme, en zengininden en yoksuluna, birçok ülkede âdeta bir deprem etkisi yapmıştır. Ülkeler arasında yıkılan duvarlar, ekonomiden siyasete, eğitimden kültüre insanların yaşama, çalışma ve düşünme biçimlerinde büyük dönüşümler getirdi. Teknoloji dünyayı küçülttü. Ürünler bir yerden başka bir yere kolayca taşınabilir hâle geldi. Hedonist tüketim toplumu kültürü yeni kapitalizmin kültürel mantığı hâline geldi (BOZKURT, 2000a; 2000b). Millî devletlerin egemenliğinin dışarıdan küreselleşme ile içeriden mikrokimlik talepleri ile aşındırıldığı sıkça dile getirildi. Dünyada özellikle sosyoekonomik bakımdan avantajlı gruplar (**kozmopolit elitler**) arasında *küresel kültürel benzeşme* belirgin bir biçimde arttı.

Bunun yanında küreselleşme sürecinde farklı kültürlerin karşılaşması, yeni *melez kültürel ögeler*i ortaya çıkartmıştır. Küresel kültürel akış zamanla elitler ile de sınırlı kalmamış, orta alt toplumsal tabakalara kadar yayılmıştır. Ayrıca bazı yazarların dediği gibi küreselleşme dünyanın Amerikalaşmasından da ibaret değildir. Bundan çok daha *karmaşık*, *çok yönlü* bir kavramdır.

Günümüzde bütün ülkelerden birbirlerine *kültürel akıntılar* söz konusudur.

Ancak günümüzde bir *küreselleşme yorgunluğu* yaşıyor dünya. Yakın zamanlara kadar küreselleşmenin sürükleyicisi olarak ifade edilen ülkelerde, başta ABD olmak üzere güçlü bir **küresel karşı dalga** ortaya çıkmıştır. Geçmişte küreselleşme konusunda yazanları şaşırtacak ölçüde ABD günümüzde neoliberal **küreselleşme karşıtı** (**korumacı**) politikaların bayraktarlığını üstlenmiştir. Bu tartışmaların nereye gideceğini öngörmek bugünden kolay değildir. Ancak *küreselleşmeyi tehdit olarak görenler*in oranları bugün ABD'de %50'yi bizde de %60'ı geçmiştir. Her ne kadar devlet destekli Çin medyası "Bilge adamlar köprü yapar, aptallar duvar inşa eder." diyerek antiküreselci Amerikan politikalarını eleştirseler de Çin kamuoyunda *küreselleşmeyi millî kimliklerine tehdit olarak değerlendirenler*in oranı (%73), Amerikalılardan daha fazladır. Bu da Mann (MANN, 2008) ve Tomlinson (TOMLINSON, 2004) (TOMLINSON, 2008) gibi sosyal bilimcilerin **küreselleşmenin**, *millî kimlikleri zayıflatmadığı*, tam *aksine güçlendirdiğini tezi*ni destekler niteliktedir. En azından **artan endişe**, *yerli/millî kimlikler konusunda hassasiyeti artırmıştır*.

Nitekim Ipsos MORI Social Research Institute'ın 2018 yılında 27 ülkede gerçekleştirdiği araştırmasına (Ipsos MORI Social Research Institute, 2018) göre, ankete katılanların %76'sı ülkelerinin ayrışmış/kutuplaşmış hâle geldiğini söylüyor. Türkiye'nin ayrışmış/kutuplaşmış olduğunu düşünenlerin oranı ise %65'dir. Bu oran Fransa'da 75, İngiltere'de 85'dir. Dünyada en çok kutuplaşmaya yol açan faktörlerin başında **politik görüş** ayrılığı (%44), **zengin-fakir uçurumu** (36), **göçmenler ile ev sahibi** ülke insanları arasındaki gerilim (%30), **din** (%27) ve **etnisite farkları** (%25) gelmektedir. Bütün bu sonuçlar dünyanın yaşadığı **küreselleşme yorgunluğu** ile yakından ilişkilidir.

Küreselleşme sadece ekonomik, politik ya da kültürel bir kavram değil. Teknolojik gelişme ile yakından ilişkilidir. Daha çok **dar bir sınıfın çıkarına hizmet eden küreselleşme** *geniş kitleler arasında gözle görülür bir rahatsızlık yaratmıştır*. Ayrıca **göçün yaygınlaşması**, özellikle göç alan gelişmiş ülkelerde, bölgesel bütünleşmeye ve *küreselleşmeye kuşkuyla bakanların sayısını artırmıştır*. **Brexit** biraz da bu çerçevede düşünülmelidir.

Bir yazar geçmişte küreselleşmeyi "**elimizden kaçıp giden dünya**" (GİDDENS, 2000) metaforu ile açıklamıştı. Dünyanın yaşadığı küreselleşme deneyimi, **piyasalar** karşısında **millî hükûmetlerin** ellerini zayıflatmıştır. Dolayısıyla gerek politik elitler, gerekse geniş halk kitleleri *küreselleşmeye eskisinden çok daha kuşkuyla bakar hâle gelmişlerdir*. Appadurai (APPADURAI, 2017) ifadesiyle *ekonomik egemenliğin her yerde çöküşü, kültürel egemenliğin vurgulanmasına yol açmaktadır*. Küreselleşmenin yarattığı depremlerden etkilenen kitleler, bir tür hayatta kalma refleksi olarak **köklerine dönüş** arayışına girmişlerdir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak dünyada **yerli ve millî kimlik hassasiyetleri** artmıştır.

Küreselleşme sürecine uyum sağlayan seçkinler, ülkeler arasındaki duvarların yıkılmasına destek verirken, yine birçok ülkede, küreselleşmeden kaybeden yoksul/rekabet gücü olmayan kitleler zaman içinde endişeli insanlara dönüşmüşlerdir. Küreselleşme sürecinin gelişimine paralel bir biçimde, sermaye, mallar ve nitelikli iş gücü serbestçe dolaşır hâle gelmiş ve ulaşım maliyetleri ucuzlamıştır. Ancak serbestçe dolaşmasına izin verilmeyen, nüfusları olağanüstü bir hızla artan **yoksul ülkelerin eğitimsiz/niteliksiz iş gücü**, görece zengin ülkelerde yaşayan insanların hayat standartlarından, mevcut iletişim teknolojileri sayesinde *daha kolay haberdar* olmaya başlamışlardır.

Bir taraftan görece **gelişmiş ülkelerin çekiciliği**, diğer taraftan da yoksul ülkelerdeki ekonomik sıkıntılar ve sosyopolitik **çatışmaların iticiliği**, Arap Baharı olarak adlandırılan süreç sonrasında (özellikle Suriye'de) yaşanan çatışmalar, milyonlarca Suriyeliyi evlerini terk etmek zorunda bırakmıştır. Bunların çoğunluğu da Türkiye'ye gelmiştir.

Ancak **sınır aşan göçle**r, günümüzde Arap ülkelerini aşan, *küresel bir sorundur*. Bir anlamda dünyada yaşanan küreselleşme sürecin bir yan ürünüdür. Biraz da bunun neticesinde günümüzde küreselleşmeye yönelik tepkiler hiç görülmedik düzeyde artmaya başlamıştır. Nitekim 2017 yılında **Eurobarometer'**in (ZA6856) (European Commission, 2017) aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 11 ülkede yaptığı bir araştırmanın veri setine göre, ankete katılanların yarıdan fazlası (%53) *küreselleşme ülkemizin kimliğini tehdit etmektedir* diyor. Bu oran *Türkiye'de ise %63'ye yükselmektedir*. Araştırmaya katılan ülkeler arasında küreselleşmenin en çok ülkelerinin kimliğini tehdit ettiğini söyleyenler Hindistan (%77) ve Çin (%73) dedir. Amerika'da ise bu oran %50.6'dır. Ancak küreselleşmeyi tehdit olarak görenlerin oranlarındaki artışa rağmen, bilim/teknoloji dünyayı küçültmeye ve her zamankinden daha akışkan hâle getirmeye devam ediyor. İnsanlar sınırları aşarak, kendilerine daha iyi bir hayat kurmak için, kaçak yollardan da olsa göç etmeye devam etmektedirler. Yapılan öngörüler, *ülkelerinin sınırlarına duvarlar örmelerine rağmen*, göçün devam edeceği şeklindedir.

Nitekim Gallup'un 2015-2017 yılları arasında 152 ülkede 453 bin kişi üzerinde yapmış olduğu Küresel Göç araştırmasına göre, bir imkân olması hâlinde dünyada 750 milyon kişi başka bir ülkeye göç etmek istiyor. En çok göç edilmek istenen ülkelerin başında ABD geliyor. Bu ülkeyi Kanada, Almanya ve Suudi Arabistan izliyor. Araştırmada 6 milyon kişi de Türkiye'ye gitmek istediğini beyan etmiştir.

Türkiye Dışında Sınır Aşan Göçler ve Kamuoyu

Avrupa'nın tarihinde sınır aşan göçler önemli bir yer tutar. Tarihte Avrupalılar, sınırları aşarak Amerika, Avustralya gibi kıtalara kitleler hâlinde göç etmişlerdir. Aynı zamanda dünyanın birçok ülkesinden göç almışlardır. Bugün İngiltere nüfusunun %13'ü, Almanya'nın %15'i, İsviçre'nin %30'u, İspanyanın %13'ü, İtalya'nın yüzde 10'u Rusya'nın ise %9'u göçmenlerden oluşmaktadır.

Özellikle Suriye krizi sonrası, **Avrupa kamuoyunda** *göçmenlere yönelik kaygı artmıştır*. Bazı Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan terör saldırıları, özellikle Müslüman göçmenlere yönelik kaygıyı artırmıştır. **İslamafobi** olarak adlandıran kaygı, *birçok ülkede göç karşıtı gruplarının Müslüman göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumlarını güçlendirmiştir*.

Yapılan araştırmalar, Avrupalıların göçmenleri ve göçmenlere sağlanan imkânları olduğundan fazla **abarttığını** ortaya koymaktadır. Buna karşılık *göçmenlerin vasıflarını olduğundan az değerlendirdiklerin*i araştırmalar ortaya koymaktadır. Bazı yazarlara göre, Avrupa'da göçmen karşıtları bir kriz havası yaratmaktadır. Onlara göre, göçmenler, Avrupa'nın *sosyal devlet modeline zarar vermekte* ve *yerli halkın kullanması gereken imkânlar göçmenler için harcanmaktadır*. Bazı **medya** kuruluşlarının yayınları da **İslamofobik/göç karşıtı dalga**ya *güç kazandırmaktadır*. Avrupa **göçmen karşıtı gruplar**ın özelliklerine baktığımızda, bunların *düşük eğitimli, düşük vasıflı, düşük gelirli* ve kendi *ülkelerine ilişkin hassasiyetleri yüksek* gruplar olduğunu görüyoruz (PORTER & RUSSELL, 2018).

Tablo 1'de yer alan **Avrupa Sosyal Araştırması**'nın (European Social Survey, 2016) (European Social Survey) bulgularına göre, **farklı etnik gruptan/ırktan** göçmenler konusunda en çok **olumsuz tutum benimseyenler**, Macar ve Çek Cumhuriyeti

kamuoyudur. Halkının çoğunluğu, göçmenlerin hiç alınmamasını ya da sınırlandırılmasını savunan bu ülkeleri, Rusya, İtalya, Litvanya, Avusturya ve İsrail izlemektedir. Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de Avrupa'da göçmenler konusunda en hoşgörülü yaklaşanlar İsveç ve Norveç kamuoyudur. Ancak ülkelerin çoğunluğunda *genel eğilim göçmenlere yönelik olumsuz duyguların artışı doğrultusundadır*.

Tablo 1. Ülke * 2 Farklı Etnik Gruptan/Irktan Göçmenlere İzin Verilmeli

% within Ülke

ÜLKE	Farklı etnik gruptan/ırktan göçmenlere izin verilmeli mi?				Toplam
	Birçoğunun gelip yaşamasına izin verilmeli	Birazına izin verilmeli	Çok azına izin verilmeli	Hiçbirine izin verilmemeli	
Avusturya	8,2%	31,6%	**40,9%**	**19,3%**	100,0%
Belçika	16,9%	48,0%	26,2%	9,0%	100,0%
İsviçre	14,1%	51,2%	29,2%	5,5%	100,0%
Çek Cumh.	1,1%	20,5%	**41,5%**	**36,9%**	100,0%
Almanya	22,1%	49,1%	24,4%	4,4%	100,0%
Estonya	6,6%	35,6%	**38,6%**	**19,2%**	100,0%
İspanya	**29,1%**	**35,2%**	28,3%	7,4%	100,0%
Finlandiya	12,9%	38,6%	42,4%	6,1%	100,0%
Fransa	14,3%	49,5%	24,8%	11,3%	100,0%
İngiltere	13,9%	51,8%	26,6%	7,8%	100,0%

Macaristan	1,9%	11,3%	**39,3%**	**47,4%**	100,0%
İrlanda	14,6%	41,8%	31,5%	12,1%	100,0%
İsrail	7,9%	28,2%	**31,0%**	**33,0%**	100,0%
İzlanda	**39,9%**	**39,4%**	18,4%	2,3%	100,0%
Italya	9,8%	32,5%	**37,6%**	**20,1%**	100,0%
Litvanya	6,9%	38,7%	**31,5%**	**23,0%**	100,0%
Hollanda	**16,1%**	**54,1%**	25,3%	4,5%	100,0%
Norveç	**24,8%**	**53,1%**	20,4%	1,7%	100,0%
Polanya	6,4%	33,3%	41,8%	18,4%	100,0%
Portekiz	13,0%	55,1%	22,6%	9,3%	100,0%
Rusya	8,2%	26,9%	**40,3%**	**24,6%**	100,0%
İsveç	**37,9%**	**52,5%**	8,8%	0,8%	100,0%
Slovenya	8,5%	43,7%	35,8%	11,9%	100,0%
Toplam	13,7%	39,4%	31,5%	15,5%	100,0%

Data: European Social Survey, 2016

Sınır aşan göçlerin son dönemde iç ve dış siyasetini en çok etkilediği ülkelerden birsi İngiltere olmuştur. İngiltere kamuoyunun göçmenlere karşı duyulan korkusu çok daha eskilere gitmektedir. Ancak Suriyelilerin Avrupa'ya akını sonrasında çok daha şiddetlenmiştir. Nitekim bir araştırmaya göre İngiltere kamuoyunun yaklaşık %58'i, İngiltere'ye gelen göçmenlerin miktarının kısmen ya da büyük ölçüde azaltılması gerektiğini ifade etmektedir. İngiltere'de özellikle **yaşlılar ve eğitim düzeyi düşük gruplar** *göç konusunda çok daha fazla kaygı duymaktadırlar (BLINDER & RICHARDS, 2018)*. Çünkü göçün artışı, bir taraftan *kamu kaynak-*

*larının göçmenlere akması*na yol açarken, diğer taraftan da *Müslüman göçmenler* üzerinden **terör**ün, *Doğu Avrupalı göçmenler* üzerinden de **suçun ülkelerine taşınması**ndan kaygı duymaktadırlar.

Kendisi de bir göçmen ülkesi olan ABD'de de göçmenlere yönelik kaygılar artmıştır. Afrika ve Orta Doğu ülkelerindeki ekonomik ve politik krizler Avrupa'ya göçü etkilerken, Orta Amerika ülkelerindeki istikrarsızlıklar, insanları Kuzey Amerika'ya göçe zorlamaktadır.

Özellikle 1990'lar sonrasında Meksika nüfusunun yaşlanması, Kuzey Amerika'ya göçü kısmen yavaşlatmış olsa bile, düşük vasıflı iş gücünün göçü devam etmektedir.

Amerika'da özellikle Cumhuriyetçi Partinin toplumsal tabanını oluşturan seçmenler, Demokrat Partiyi destekleyenlere göre, çok daha fazla göçmenlerden kaygı duymaktadırlar. Avrupa'da olduğu gibi **Amerika'da da** *gençler göçmenlere olumlu bakarlarken, yaşlılar endişeyle yaklaşmaktadırlar* (NATIONAL IMMIGRATION FORUM, 2018).

Her ne kadar göçmenlerden duyulan endişe ülkelere göre farklılaşsa bile **ortak temalar** da söz konusudur. Bunların başında Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelenlere karşı birçok ülkede **İslamlaşma korkusu** söz konusudur. Buna karşılık Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin **suçun artışı**na yol açacağı endişesi bir başka faktördür. Göçmenler biraz da çaresizliklerinden dolayı gittikleri ülkelerde *çok düşük ücretlerle çalışma*ya razı olmaktadır. Bu durumdan her ne kadar *girişimciler ve dolaylı olarak tüketiciler kazançlı* çıksalar da, özellikle göçmenlerin yaptığı işi yapanlar, **ücretleri aşağıya çektikleri** için şikâyetçidirler.

Bunların yanı sıra kamu kaynakların göçmenler için kullanılması, birçok ülke vatandaşının endişe kaynağıdır. Birçok ülkede *yerli halk gerek* göçmenlerin sayısını gerekse göçmenlere ayrı-

lan *kamu kaynaklarını olduklarından fazla* buna karşılık göçmenlerin vasıf düzeylerini ve *ekonomiye katkılarını olduklarından az değerlendirmektedir*. Fransızların %24'ü, İtalyanların %18'i, Amerikalıların %14'ü, İngilizlerin %11'i, Almanların %9'u göçmenlerin yerlilerden daha fazla yardım aldıklarını ve ülkelerinin sosyal güvenlik sistemine zarar verdiklerini düşünüyorlar (PORTER & RUSSELL, 2018). Bir başka göçmen ülkesi olan Avustralya'da da 2016'da yapılan bir araştırmaya göre, kamuoyunun %64'ü son on yılda göçmen sayısının çok fazla arttığı düşüncesinde olduğunu ortaya koyuyor. Yine çok kültürlülüğün beşiği olan bu ülkede, kamuoyunun %32'i çok kültürlülüğe karşı olduğunu ifade ediyor. Bir diğer ifadeyle Avustralya'ya gelen göçmenlerin **Avustralya değerleri**ni benimsemeleri gerektiğini ifade etmektedirler. Özellikle *eğitim seviyesi düştükçe ve yaş arttıkça çok kültürlülüğe karşı çıkanların oranları da artmaktadır* (PORTER & RUSSELL, 2018).

Türkiye'de Kamuoyu ve Sınır Aşan Göçler

Küresel göç hareketliliği ABD ve Batı Avrupa ülkelerini olduğu gibi bizi de etkilemeye başlamıştır. Özellikle Suriye krizi sonrasında milyonlarca Suriyelinin ülkelerinden ayrılmaları ve bunların içinde en kalabalık grubun Türkiye'ye sığınmaları, Türk kamuoyunu da sarsmıştır. Başlangıçta Suriyeli göçmenler, **Türk misafirperverliği** içinde **Ensar-Muhacir kardeşliği** söylemi ile karşılanmışlardır. Ancak *sayının olağanüstü bir hızla artması*, Suriye *krizinin beklenenden fazla uzaması*, yoğun göç alan bölgelerde *kiraların yükselmesi*, emek piyasasında *artan rekabet* ve göçmenlerin *kamu harcamaları üzerindeki yükleri* kamuoyunun göçmenlere yönelik bakışını değiştirmiştir.

Erdoğan ve Semerci'nin (ERDOĞAN & SEMERCİ, 2018) yapmış oldukları araştırmaya göre, Türkiye'de kamuoyunun %71'i Suriyelilerin *işlerini ellerinden aldıkları*nı düşünüyor. %67'si,

Suriyelilerin *suç oranlarını artırdığını*, %66'sı Türk toplumunun *ahlaki değerlerinin ve geleneklerinin* Suriyeli nüfusun artışından dolayı, tehlike altında kaldığını düşünüyor. Bunun yanında anketi cevaplayanların %58'i Suriyelilerin *terörist saldırıların artışına yol açtığını* ve %56'sı ise *halkın sağlığı için tehdit* oluşturduklarını düşünüyorlar.

Aslında bu sonuçlar birçok bakımdan göç alan İngiltere, İtalya, Avusturya ve Amerika gibi ülkelerdeki kamuoyunun endişelerine benzerdir. Ancak b*izde göçmenlerden kaygının düzeyi bu ülkelerin hepsinden çok daha yüksektir*. Diğer taraftan Türk kamuoyunda Suriyelilerin ülkemizde *hoşgörü* ortamına katkı sağlayacağı (%17), farklı sektörlerde Suriyeli çalışanlara *ihtiyacımız olduğu* (%16) ya da Suriyelilerin *bizim kültürümüz zenginleştireceği* (%13) şeklindeki sorulara katılıyorum diyenlerin oranları son derece sınırlıdır.

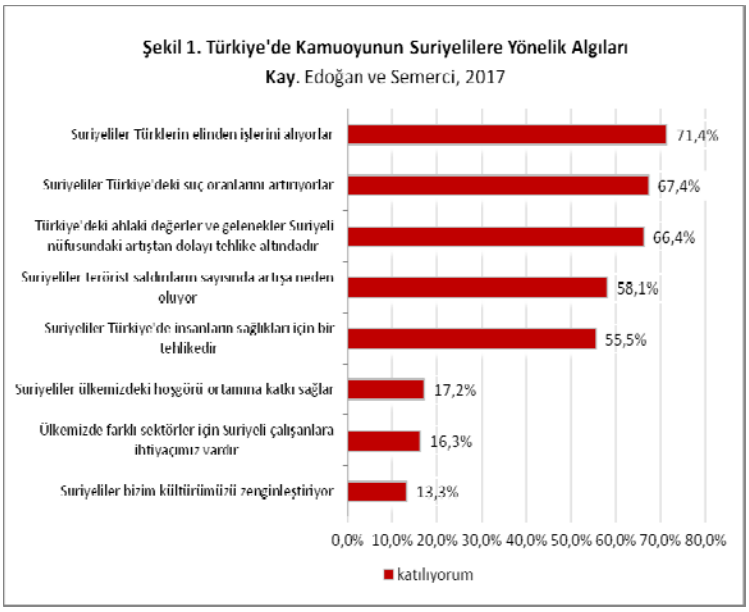

Ayrıca bir başka araştırmanın bulgularını göre (ÖZDEMİR & ÖZKAN, 2016) Türkiye'de Suriyeliler, *düzen bozan, asi, ne olduğu belirsiz, sözde savaş mağduru, dilenci, terörist, başıboş, yağmacı, korkak vatan haini, Hatay'da gözü olan, zorba ve haraç kesen* olarak değerlendirilmektedir.

Geleceğe ilişkin *huzur bozmalarından, daha ciddi problemlere neden olmalarından, ekonomiye ve sosyal yapıya zarar vermelerinden endişe* etmektedirler. **Kamuoyu** *gereğinden fazla mülteci kabul edildiği, sayılarının kontrol altına alınmadığı, mültecilere yönelik pozitif ayrımcılık yapıldığı düşüncesindedir*. Sayıları giderek azalsa da çoğunluğu kadın, çocuk ve gençlerden oluşan Suriyelilere yönelik pozitif yaklaşıma sahip olanlar da mevcuttur. Bir başka kamuoyu araştırmasının sonuçlarına göre "Göçmenlerin ülkemizde olmalarından ve onlarla komşuluk yapmaktan rahatsız değilim." diyenlerin oranı sadece %25'de kalmaktadır. %48'i ise, rahatsız olduğunu ifade etmektedir.

"Ülkemizde özgürce ve daima yaşayabilirler." soruna ise çoğunluk katılmamaktadır. Bu araştırmada da kamuoyunun ezici bir çoğunluğu (%76'sı) çatışmaların sona ermesinden sonra Suriyelilerin evlerine dönmeleri gerektiğini düşünüyor. Çok daha sert bir biçimde "Göçmenlerin ülkemize girişleri yasaklanmalı ve gelenler derhal geri gönderilmeli." soruna kısmen katılıyorum diyenlerin oranı yüzde 21,8, katılıyorum diyenler %23,7 ve tamamen katılıyorum diyenler %27,2'dir. Buna karşılık Suriyelilerin derhal geri gönderilmesine karşı çıkıyorum diyenlerin oranı ise, %27,3'dür.

2014 yılında Türk kamuoyunun 39'u Suriyelilerin evlerine dönmeleri gerekir derken, 2017 yılında kamuoyunun algıları üzerine yapılan bir başka araştırmada (ERDOĞAN & SEMERCİ, 2018) Türk kamuoyunun büyük bir çoğunluğu %86,2'si Suriyelilerin evlerine dönmeleri gerektiğini düşünmektedirler.

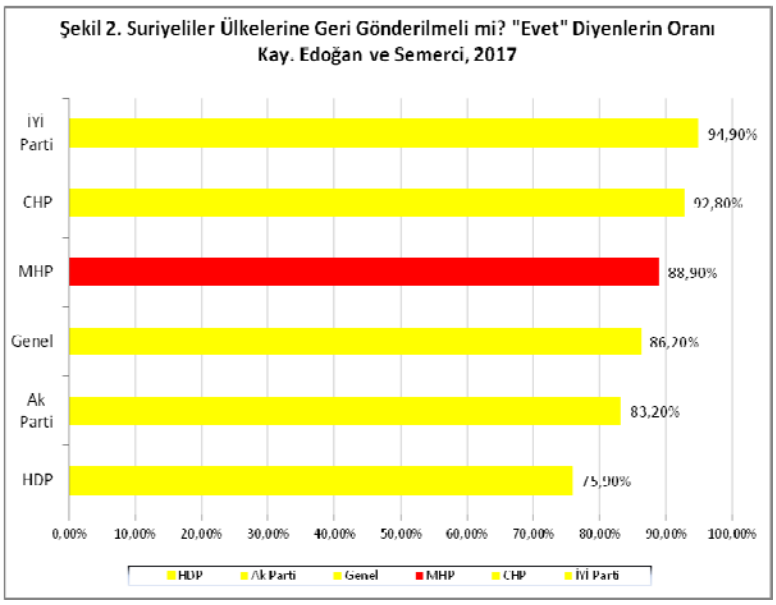

Parti tercihlerine göre karşılaştırmalara baktığımızda geri gönderilmeli diyenler arasında en yüksek oran İyi Parti seçmeninden gelmektedir (%94,9). Bunu %92.8 ile CHP seçmeni izlemektedir. MHP seçmeninin %88.9'u, AK Parti seçmeninin %83,2'si ve HDP seçmeninin %75.9'u Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmelidir demektedirler.

Aslında bu durum bütün partilerin tabanlarının ezici çoğunluğunun Suriyelilerin geri gönderilmeleri gerektiği konusunda uzlaşma içindedirler (bk. Şekil 2).

Bölgelere göre göçmenlerden rahatsızlık, en çok Ege bölgesinde kendini göstermektedir. Ege bölgesi halkının görece daha seküler bir hayat tarzına sahip olması, çoğunluğu kırsal kökenli/eğitimsiz ve muhafazakâr olan göçmenlerin sadece işlerini değil hayat tarzlarını tehdit ettiği algısı yaratmış olabilir. İkinci sırada Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Bolu ve Yalova gibi illerin yer aldığı

Doğu Marmara, İstanbul ve Akdeniz bölgeleri izlemektedir. Doğu Karadeniz, Orta Anadolu, Orta Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri diğer bölgelere göre daha az rahatsız olanlar arasındadır (bk. Şekil 3).

Şekil 3. Bölgelere Göre Göçmenlerden Rahatsız Olanlar, 2018

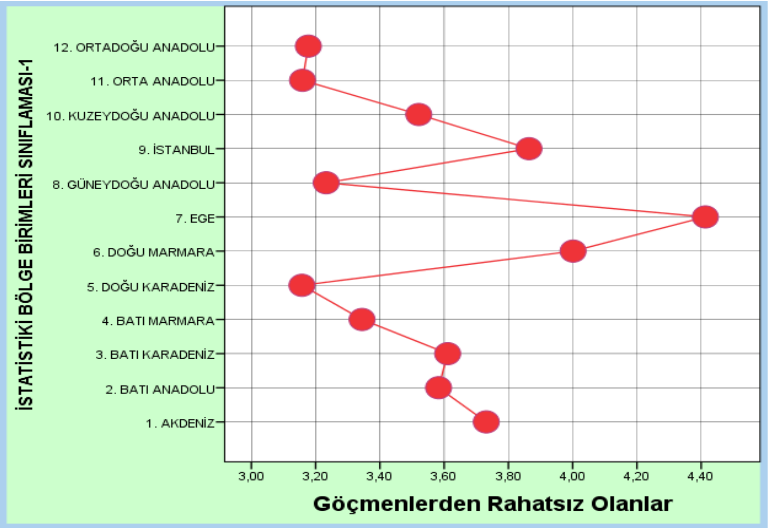

Özellikle Ege, Akdeniz, İstanbul ve Doğu Marmara bölgelerinde yaşam tarzları Suriyelilerden oldukça farklı olan yerel ahali, göçmenlerin davranışlarından diğer bölgelere göre daha çok rahatsız olmaktadır. Bir araştırmacının (KOYUNCU, 2018) aktardığı *"Suriyeli gençler insana yiyecekmiş gibi bakıyor. Çok rahatsız oluyorum."* sözleri rahatsızlığın sebeplerinden birisini ortaya koymaktadır.

Bireylerin 15 yaşına kadar yetiştikleri yerleşim biriminin ölçeği büyüdükçe, göçmenlerden duyulan rahatsızlık artmaktadır. Göçmenlerin çoğunluk itibarıyla **il merkezlerine ve büyükşehirlere**

yerleşmiş olmaları, bu bölgelerde göçmenlere yönelik *kaygıyı ve dolayısıyla rahatsızlığı artırmaktadır* (bk. Şekil 4).

Şekil 4. Yerleşim Yeri Büyüklüğüne Göre Göçmenlerden Rahatsız Olanlar, 2018

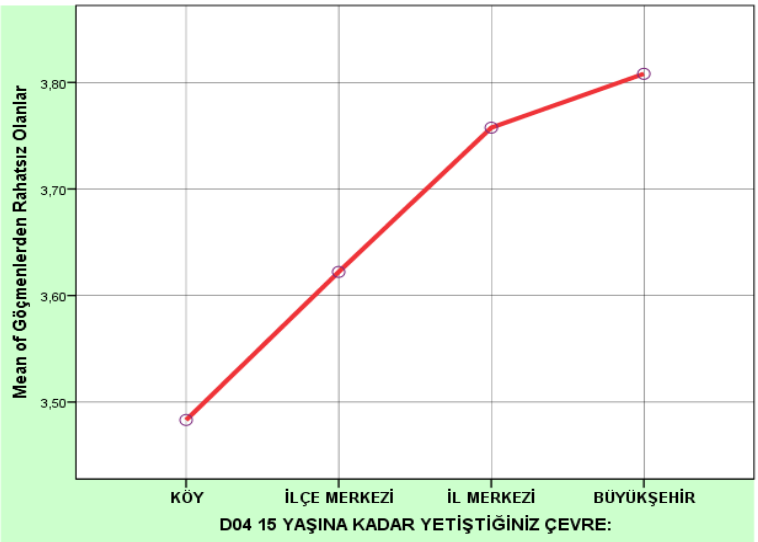

Diğer taraftan bizde göçmenlerden **en çok rahatsızlık**, Batı Avrupa ülkelerinden farklı olarak *üst gelir gruplar arasında* kendini göstermektedir. Nitekim oturulan konut tipine göre, *en çok lüks konutlarda oturanlar göçmenlerden rahatsız* olduklarını ifade ederken, *en az rahatsız olanlar gecekonduda oturanlar* arasındadır.

Özellikle göçmenlerin çoğunlukta olduğu il merkezlerinde ve büyük şehirlerde **dilencilik** yapan bazı Suriyeliler, göçmenlerden duyulan *rahatsızlığı artırmaktadır*. Ancak yapılan çalışmalar (ERDOĞAN M. M., 2018), Türkiye'de dilencilik yapan göçmenlerin ülkelerinde de bu işi yaptığını ortaya koymaktadır.

Benzer durum eğitim için de geçerlidir. Bu konuda da ABD ve Batı Avrupa kamuoyundan farklı olarak, **eğitim düzeyi yükseldikçe** *göçmenlerden rahatsızlık artmaktadır*. Bu durum yüksek öğretimlilerin, *yaşam tarzı farkı* kadar, bu miktardaki göçün gelecekte açabileceği sorunların farkında olmalarından da kaynaklanabilir.

Şekil 5. Eğitim Durumuna Göre Göçmenlerden Rahatsız Olanlar, 2018

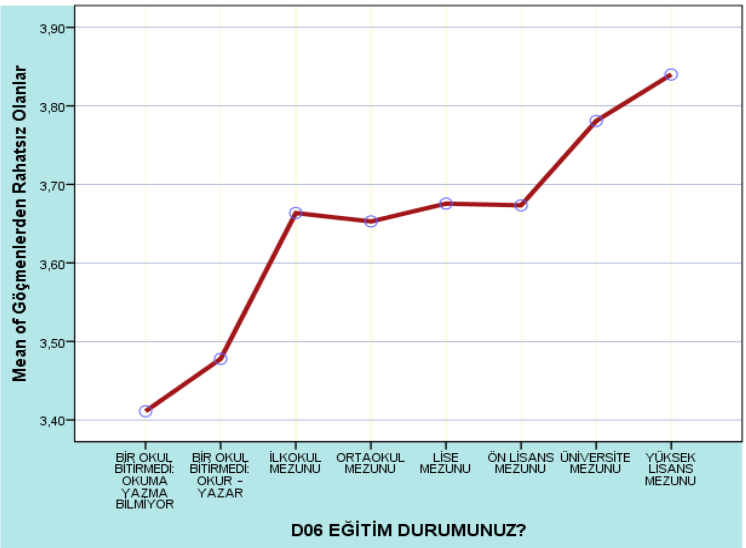

Suriyelilerin Türkiye'ye göçlerinin başlangıcında, göç **Ensar-Muhacir ilişkisi** ve *din kardeşlerine sahip çıkmak* olarak sunuldu. Data, kişinin kendisini dindar ya da hiç dindar değil şeklinde tanımlamasının, göçmenlere yaklaşım konusunda anlamlı bir farklılaşma yarattığını ortaya koymaktadır. Tıpkı gecekonduda yaşayan ve eğitim düzeyi gruplar arasında olduğu gibi, *kendilerini çok dindar olarak tanımlayanlar göçmenlerden daha az rahatsız olmaktadır***.**

Şekil 6. Dindarlığa Göre Göçmenlerden Rahatsız Olanlar, 2018

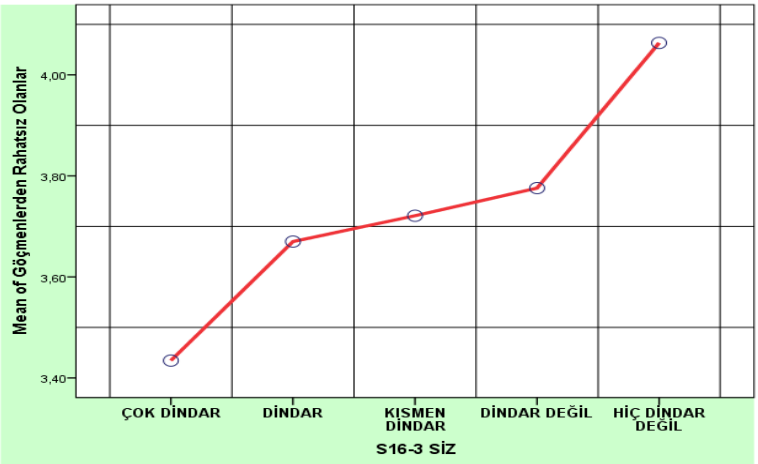

Bunların yanında Suriyelilere **vatandaşlık verilmesi**nin gündeme gelmesi Türk kamuoyunu rahatsız etmiştir. Çünkü böyle bir durumun uzun vadede *Türkiye'nin huzurunu bozacağını* düşünmektedirler.

Bunun yanında özellikle yoğun göç alan bazı sınır illerinde Suriyeliler ile **ikinci eş** olarak evliliklerin artışı özellikle kadın nüfus arasında *rahatsızlığı artırdığı dile getirilmektedir*. Yerel kadınların, "Suriyeli kızlar süslenip püslenip bizim erkeklere yanaşıyorlar." sözleri bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir (ERDOĞAN M. M.,2018).

Şanlı Urfa, Hatay ve Kilis bölgesinde yapılan bir araştırmada, şunlar dile getirilmektedir (KAYA, 2017):

"Yaşlı veya genç bekâr ya da evli Türk erkeklerin genç Suriyelilerle evlendiği belirlenmiştir. Bu durum en yoğun olarak Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da yaşanmakta ve kadınlar başta olmak üzere yerel halk arasında tepkiye neden olmaktadır. Her üç ilde de Suriyeli gelin meselesi yüzünden boşanmalar artmış durumda-

dır. Resmî kayıtlarda Suriyelilerle evlilik yüksek gözükmese de gerçek rakam çok daha fazladır. Zira Suriyelilerle evlilikler genelde dinî nikâh yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin Kilis'te boşanmaların yaklaşık %20'sinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Kadınlar kocalarını kaybetme korkusunun üzerlerinde baskı yarattığını ifade etmekte ve Suriyelileri kocalarının aklını çelmekle suçlamaktadırlar. Suriyelilerle evlendirme konusu maddi çıkar sağlama aracına dönüşmüştür. Evlenmek isteyen erkekler, aracılara başvurmakta ve aracılara ücret ödenmektedir. Evliliklerde Suriyeli aileye başlık parası ödenmektedir. Kızlarını evlendirmek, Suriyeli aile açısından hem para kazanma hem de kızlarının hayatını kurtarmanın aracı olarak görülmektedir. Bu durum aile kurumunun zarar görmesine bağlı sosyal problemleri beraberinde getirmektedir. Konunun bir diğer boyutu, çocuk yaştaki kızların istismarıdır. Zira evlendirilen Suriyeliler arasında çocuk yaşta olanlar da bulunmaktadır".

Şekil 8: Türkiye'nin Göç Politikasını Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Bozkurt. 2018

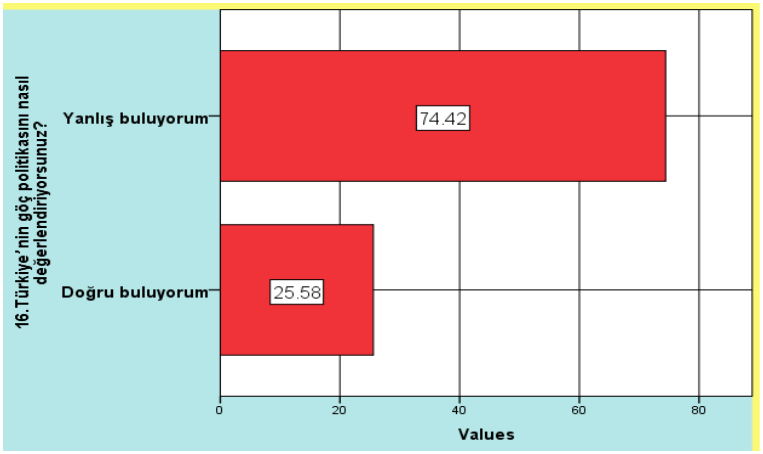

2018 yılının Eylül ayında kartopu örneklem yöntemi kullanılarak yapılan ve çoğunluğu yükseköğrenimlilerden oluşan ve 1547 kişiyi kapsayan bir başka sosyal medya araştırmasının (BOZKURT, 2018) sonuçlarına göre anketi cevaplayanların %74'ü Türkiye'nin göç politikasını yanlış bulduğunu ifade etmiştir. Sağcıyım ya da inanıyorum ve dinî yükümlülüklerimi yerine getiriyorum diyenler arasında doğru bulmuyorum diyenlerin oranı kısmen gerilese de *anketi cevaplayanların büyük bir çoğunluğu mevcut göç politikasını yanlış bulduğunu* ifade etmektedir.

DEĞERLENDİRME

Küresel göçün yarattığı depremler, *birçok ülkede iç ve dış siyaseti şekillendirmeye devam ediyor*. Yoksulluğun ve çatışmaların yaşandığı ülkelerin **iticiliği**, görece varlıklı ve huzurlu ülkelerin **çekiciliği** devam ettiği müddetçe göç de devam edecektir. **Küresel iletişim teknolojileri**nin sunduğu imkânlar, **göç edenlerin** *sosyal medya üzerinden paylaşımları,* yoksul ülkelerde yaşayan milyonlarca insanı göç etmeye teşvik etmektedir. Çünkü **göçmenler,** *sosyal medya paylaşımlarında yaşadıkları sefaletleri değil, idealize edilmiş benliklerini ve göç ettikleri ülkenin çekici taraflarını sergilemektedirler*.

Dünyada **en büyük Suriyeli göçmen kitlesini** Türkiye barındırmaktadır. Bu sebeple *göçmen denildiğinde daha çok akılımıza Suriyeliler geliyor*. Oysa Türkiye'ye Suriyeliler dışında, **Irak, Afganistan** *gibi ülkelerden göçler de devam etmektedir. Göçmen sayısı arttıkça Türk kamuoyunun da rahatsızlığı artmaktadır.* Türk kamuoyunun %86'sı göçmenlerin evlerine geri gönderilmelerini istemektedir. Türkiye'de siyasal partilerin taraftarları arasında az bulunan *bir uzlaşma, göçmenlerin gönderilmesi konusunda mevcuttur*.

Kamuoyunun göçmenlere yönelik kaygıları şu başlıklar altında toplanabilir:

- Göçmenlerin işlerini ellerinden almaları ve ücretleri aşağıya çekmeleri
- Suç oranını artırmaları
- Hızlı nüfus artışının demografik yapıyı değiştirmesi
- Teröristlerle ilişkili çevrelerden gelmeleri
- Kamu kaynaklarının yerli halk için değil, göçmenler için kullanılması
- Çok evlilik ya da çocuk yaştaki kızları evlendirmeleri
- Çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması
- Kent yaşamına ve Türk kültürüne uyum sorunu yaşamaları
- Bazı şehirlerde kiraları artırmaları
- Vatanlarını savunmak yerine, ülkelerinden kaçmaları şeklinde sıralanabilir.

Elbette kamuoyunun yukarıda sıralanan *algılarının hepsinin gerçek hayatta karşılığı olmayabilir*. Ancak **algının sonuçları gerçektir** diye ünlü bir söz mevcut. Bir diğer ifadeyle **olumsuz algıların sonucu** olarak *ülkemiz insanı giderek artan biçimde göçmenlere karşı öfke dolu hâle gelmektedir*. Diğer gelişmiş ülkelerin deneyimlerden farklı olarak bizde, **yükseköğretimli, varlıklı, kentli** bireyler, *göçmenlerden daha fazla rahatsızdırlar*. Ayrıca kimliklerini **sosyal demokrat, laik, Atatürkçü ve Kemalist** olarak tanımlayanlar arasında da *göçmenlerden rahatsızlık en üst düzeydedir*. Diğer taraftan **göçmenlerden rahatsızlık** *üst ve orta tabaka mensuplarıyla da sınırlı değildir; bütün toplumsal tabakalara yayılmıştır*.

Bazı sosyal bilimciler, başka ülkelerin deneyimlerinden hareketle, savaş bitse dahi, göçmenlerin çoğunluğunun evlerine dönemeyeceklerini öngörmektedirler. Sayıları milyonları bulan,

dışlanmış bir göçmen kitlesi, bazı sosyologların vurguladığı şekilde, ileride **gettolaşmaya** ve **suçun artmasına** *uygun bir zemin* hazırlayacaktır. Göçmenler ile yerli halk arasındaki g**erilim büyümeye devam ederse**, sokakta ***iki çocuğun sokak kavgası, ülkemiz için son derece ciddi sonuçlar doğuracak çatışmaları tetikleyebilir***. Suriye'deki çatışma henüz bitmiş değildir. Kamuoyunun bu hassasiyetini dikkate alarak, medya dâhil bütün ilgililerin **dikkatli bir dil** kullanmaları *ülkemizin huzuru açısından hayati bir önem taşımaktadır*.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

III. BÖLÜM
SOSYOLOJİK AÇIDAN SINIR AŞAN GÖÇLER

Prof. Dr. Hayati BEŞERLİ

Prof.Dr. Hayati BEŞİRLİ

Prof.Dr. Hayati BEŞİRLİ, 19 Şubat 1974 tarihinde Samsun'un Terme ilçesinde doğmuştur. İlk ve ortaöğretimini Terme'de tamamlamış ve 1990 yılında Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümünde lisans öğrenimine başlamıştır. 1994 yılında lisans öğrenimini tamamlamıştır. Prof. Dr. Beşirli, 1998 yılında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek lisans ve 2003 yılında da doktora derecesini almaya hak kazanmıştır.

Prof. Dr. Beşirli Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde 1997 yıllarında araştırma görevlisi olarak başlamıştır ve 2003 yılına kadar Hacettepe Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak bulunmuştur. 2006 yılında Sakarya Üniversitesinde yardımcı doçent unvanının alan Prof. Dr. Beşirli. 2008 yılında doçent olmaya hak kazanmıştır. 2013 yılında Prof. Dr unvanın alan Beşirli hâlen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Prof. Dr. Beşirli aynı zamanda 2015 2017 yıllarında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde öğretim üyesi ve idareci olarak görevlendirilmiştir.

Uyum ve Çatışma

İnsanların her ne sebeple olursa olsun yer değiştirmeleri göç olarak ifade edilmektedir. Bu yer değiştirmeler gerek göç veren ülke gerek hedef ülke gerekse göçmenlerin sosyoekonomik sosyokütürel yapılarında önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu etkilerin önemi göç meselesini farklı perspektiflerden değerlendirilecek bir konu olarak ele alınmasını önemli kılmaktadır.

2016 Birleşmiş Milletler rakamlarına göre Türkiye dünyada en fazla mülteci ve sığınmacı barındıran ülke olarak ifade edilmektedir (BMMYK, 2018). Türkiye'de göç mevzuatına göre ise zorunlu göç nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göçen kişiler, mülteci ya da sığınmacı olarak değil "geçici koruma altındakiler" olarak tanımlanmaktadır.

2011 yılından günümüze Suriye'den Türkiye'ye doğru başlayan zorunlu göç akını hem Türk toplumu hem de Suriye toplumu açısından önemli dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu etkilerin bir kısmı yerli ve göçmen halk arasında bir çatışma potansiyelini beraberinde getirmiştir.

Bunun yanında Suriyeli göçmenlerinde kendi içlerindeki kültürel, etnik ve tabakasal heterojenlik nedeniyle birbirleri içerisindeki ayrışmaların belirginleşmesi ve göç dinamikleri nedeniyle geldikleri ülkede ayrışmalarının derinleşmesi söz konusudur.

Bu çerçevede Suriye'den göçün etkileri ile oluşan çatışma potansiyeli taşıyan yoğun karşılaşma alanları üç ana başlık etrafında ele alınmıştır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Sosyal hayat
2. Kültürel hayat
3. Ekonomik hayat

Sosyal Hayat

Sosyokültürel ve sosyoekonomik ve politik kültüre ilişkin farklılıklar toplumlar arasındaki farklılığın temelini oluşturmaktadır. Bu tür farklılıkların en yoğun olarak görüldüğü yerler ise gündelik hayatı ifade eden sosyal hayat olmaktadır.

Farklı değerler sisteminden gelen ve farklı örüntüler geliştiren toplulukların karşılaşmaları durumu önemli bir sorun alanı ortaya çıkarmaktadır. İlk önce yoğun göç nedeniyle meydana gelen sosyal hayatın dönüşmesi ve bu alanda yaşanan dönüşümlerin yerli halkın tepkisini çekmesi görülmektedir. Sosyal hayatın önemli bir parçası olan kamusal alanlarda artan göçmen görünürlüğü bu unsurun bir parçasıdır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre toplam 3.618.624 Suriyeli geçici koruma altındaki kişiden yalnızca 143.603 kişi geçici barınma merkezlerinde yaşamaktadır (GİGM, 2018). Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin dağılımına bakıldığında sırasıyla İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep ve Adana'da yoğunlaşmış olduğu görülür. Bu 5 ilde ikamet eden toplam Suriyeli sayısı 2.102.488'dir ve bu kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının kabaca 3'te 2'sidir. Bu tablo Türkiye'de bazı illerde yaşanan mekânsal yoğunlaşmanın boyutunu yansıtır. Bu durum bu illerdeki çatışma potansiyelinin de göstergesidir.

Özellikle kamusal alan ve iktidar ilişkisi düşünüldüğünde yerli halk, mekân üzerindeki iktidarlarını kaybettikleri algısı ile hareket etmekte ve bu algı savunma refleksi içinde çatışma potansiyelini barındırmaktadır. Özellikle park ve bahçeler gibi kamusal alanlarda artan Suriyeli görünürlüğünden yerli halkın rahatsız olduğu görülmektedir.

Suriyeli göçmenler nedeniyle yerel halkın temel hizmetlerden faydalanma kalitelerinde de düşme yaşanmaktadır. Özellikle hastaneler ve okullardaki yoğunluklar dikkat çekicidir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı sınır illerinde devlet hastanelerinin hiz-

met sunduğu kişilerin %30 ile %40'ının Suriyeli olduğu belirtilmektedir. Bu yoğunluktaki göç nedeniyle Türkiye'nin sağlık alanındaki kazanımlarının da gerilediği görülmektedir. Türkiye'de aşılamalar sayesinde başarılı ile kontrol altına alınan çocuk felci gibi hastalıkların özellikle sınır illerinde yeniden görülmeye başlandığı ve bu illerde yeniden aşılamaların yapıldığı bilinmektedir (ORSAM, 2015). Bu örnekler, iki toplum arasındaki farkların ve kazanımların yalnızca kültürel ve sosyal alanla sınırlı kalmadığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin öncelik olarak tespit ettiği ve kaynaklarını yönelttiği alanlarda gerilemeler yaşandığını örneklemektedir.

Suriyeli göçmenler, genellikle iklim ve barınma şartlarının elverişliliği nedeniyle sahil kesimindeki büyük kentlere ya da Suriye sınırına yakın yerlere yerleşmekte, dolayısıyla bu kentler, önemli bir göçmen akınına uğramıştır/ uğramaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin güneyi ve batısında yer alan pek çok kent, kendilerine ayrılan kamplarda kalmayarak, günlük kent yaşamının içine karışan Suriyeli sığınmacıların sokaklarda yaşam mücadelesi verdiği, göçmen kentleri gerçekliği hâline gelmiştir. 81 ilde yol izin belgesi olmayan yabancıların seyahatlerinin engellenmesine yönelik faaliyet yürütülmektedir. Bazı iller dönemsel olarak geçici korumaya kapalı tutulmaktadır. Ancak kontrollerin yetersizliği bu alanda da kendini göstermekte ve bu illerin çekiciliği göçmenlerin talebini artırmaktadır. Durum yurt içi göçlerde hedef olan şehirlerimizde (İstanbul, Bursa, Antalya gibi) illerde görünürdür. Öte yandan Suriyeli sığınmacılar sorunu sadece Türkiye'nin değil, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere uluslararası toplumun çözmesi gereken sorunlardan biri olarak öncelikli sıralara yükselmiştir (KOÇANCI, 2016).

İllere göre dağılımın yanı sıra kent içerisindeki mekânsal yoğunlaşmalar da göçün doğurduğu sonuçlardan biridir. Göçmenler, güven arayışı ile etnik, kültürel, sosyal ve ekonomik olarak

kendilerine benzer kişilerle birlikte yaşama eğilimi gösterirler (TÜMTAŞ & ERGUN, 2016). Çeşitlilik, uyum ve birlikte yaşam konuları, özellikle büyük kentlerde göçmenlerin yoğunlaştığı, aynı zamanda yerli nüfusun da en yoksul kesiminin yaşadığı alanlarda daha da çetrefilleşir (HUGO, 2005). Bu durum zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen birçok Suriyeli göçmenin ekonomik zorlukları ile de birleştiğinde kent içi çöküntü alanlarında var olan sorunlara eklenir ve etnik bir çatışma olasılığını da beraberinde getirmektedir. Dengelerin çok hassas olduğu, çatışmanın yalnızca sosyal alanda kalmayıp fiziksel çatışmaya da evrilmesinin mümkün olduğu bu mekânlarda, Araplık ve Arapça ile özdeşleşmiş bir getto kültürünün oluşmakta olduğunu ve bunların yerli unsurlarla çatışma içine girebileceği olasılığını göz önünde tutmamız gerekmektedir. Bu tartışmalar, dünya literatüründe mültecilerin kentlerde istenmemesi (KİBREAB, 2007), (FÁBOS & KİBREAB, 2007) eğiliminin bir yansıması değil, kent içi alanlarda "kültür adaları" şeklinde yoğunlaşmaları durumunda öncelikle orada hâlâ ikamet eden yerel unsurlarla çatışma yaşamaları, daha sonra ise gettolaşma sürecinin daha da ilerlemesi ihtimali nedeniyledir. Böyle bir çatışmanın yaşanması durumda zaten "misafirlik" gibi muğlak bir tanımla sosyal hayatın içine giren Suriyeli göçmenlerin bu çatışmada zarar görmesi mümkündür. Denizli Kale, Uşak Eşme, Bursa ve Şanlıurfa'da yaşanan olaylar artık muhtemel bir durumdan ziyade gerçekleşmeye başlamış bir duruma işaret ediyor olabilir.

Türkiye'ye gelen göçmenler homojen bir özellik taşımamaktadır. Göçmenlerin dinsel, dilsel özellikleri ve etnisiteleri farklıdır. Suriye'den Türkiye'ye göçmüş olan kişiler arasında da etnik kimlik açısından farklılıklar vardır. Suriye'den göçmüş en büyük etnik gruplar olan Arap, Kürt ve Türkmen göçmenlerin Türkiye'deki sosyal hayata entegrasyonunu farklılaştıran en önem-

li etmen Türk dilidir. Türkmen göçmenlerin Türkiye Türkçesine hâkim oldukları bilinmektedir. Ayrıca Suriye Türkmenlerinin Türkiye ile olan tarihsel bağları ve kültürel benzerlikleri Türkmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik hayata uyum sağlamasını kolaylaştırırken diğer etnik gruplar daha fazla sorun yaşamaktadır. Türkiye Türkçesi bilmeleri ve her bakımdan Türkiye ile bağlarının olması Türkmenlerin iş ve okullaşma gibi toplumsal hareketlilik imkânlarını da beraberinde getirir. Bu durum ise diğer Suriyeli göçmenlerin Türkmenlere karşı tavır alması, Türkmenlerin "makbul göçmenler" olarak algılanırken kendilerinin dışlandığı algısına kapılmaları tehlikesini doğurmaktadır. Yasal statülerinin ve buna bağlı olarak devlet nezdinde haklarının aynı olmasına rağmen diğer etnik gruptan olan göçmenlerin Türkmenlere karşı tavırlarının sertleşme ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Göçmenler arasındaki kültürel, etnik ve dilsel farklılıklar Türkiye için bu süreci daha zor kılmaktadır. Yalnızca Arap, Kürt ve Türkmen gruplar değil sayıları daha az olmakla birlikte Yezidiler, Dom, Rom ve Lom gibi grupların ihtiyaçları ve sorunları farklılaşmaktadır. Suriyeli göçmenlerin kendi toplumlarından Türkiye'ye taşıdıkları ötekileştirme dinamikleri göç sürecinin yönetimini Türkiye için daha da zorlaştırmaktadır.

Kültürel Hayat

Tüm toplumlarda kültürel değişikliği tetikleyen başat unsurlardan biri göçtür. Göç ile birçok olumlu unsurun bir toplumdan diğerine taşınması tarih boyunca görülmüştür. Fakat Suriye'den zorunlu göç akını ile gelen bazı kültürel unsurların Türkiye'de yıllardır aşılmaya çalışılan ve bir dereceye kadar da başarılı olunmuş konularda bir gerileme getirdiğini söylememiz gerekir. Bu unsurlara örnek, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilikler, çok eşlilik ve resmî nikâh konularıdır.

Suriyeliler arasında erken yaşta evliliğin özellikle sosyoekonomik düzeyi düşük olanlar arasında yaygın olduğu ve göç eden nüfus arasında kadın ve çocukların daha incinebilir bir durumda oldukları, istismar ve şiddetten daha fazla etkilendikleri bilinmektedir (BM, 2017). Göç ve göç sonrasında kadın ve çocukların bu güçsüzlüklerinin devam etmesi nedeniyle Suriyeli kadınların evlilik yoluyla bu güçsüzlüğü aşmaya çalıştığı durumlar olduğu görülür. Fakat bu noktada tartışmaya açılması gereken nokta iki kültür ve toplum arasında yapılan bu evliliklerin olumsuzluğu değildir, aksine olumlu ve etkileşimi arttıran unsurlar olarak ele alınmaları mümkündür. Bu safhada sorun, bu olgunun medyaya yansımalarının da beslediği Suriyeli kadınlara karşı yükselen önyargı ve buna bağlı olarak çatışma ihtimalidir.

Özellikle Suriyeli kadınların yerli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile evlenmesi medyada sıklıkla bahsedilen bir olay olmuştur[1]. Bu olgunun sıklığının ne olduğu konusunda güvenilir veriye ulaşılması zordur. Fakat tartışmaya açmamız gereken konu, bu evliliklerinin sıklığından bağımsız olarak Türkiye'deki yerli kadınlar arasında Suriyeli kadınlara yükselen öfkedir. Suriyeli kadınların mağdur olduğu bir olgu bile yerli halkın da rahatsızlık duyduğu bir çatışma alanına dönüşebilmektedir.

Örnek olarak ORSAM raporunda yoğun dış göç almış Kilis, Şanlıurfa ve Hatay illerinde sosyal yaşamın düzeninin bozulmasına neden olacak bir olgu olarak Suriyeli kadınlarla yapılan ikinci evliliklerin yaygınlaştığı belirtilmiştir (ORSAM, 2015). Erkeklerin bu şekilde ailelerini terk etmesinin geride bıraktıkları kadın ve

[1] http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehves-evin/suriyelilerle-evlilik-ticarete-donustu-1828673/
http://t24.com.tr/haber/suriyeli-kadinlarla-ikinci-evlilik-erkekler-iyilik-yaptiklarini-soyluyor-ama-cocuklu-kadinlarla-degil-genc-kizlarla-evleniyor,379615
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1084938/Suriyeli_kadinlarin_drami__Tek_care_evlilik.html

çocuklar için yoksullaştırıcı ve damgalayıcı etkileri göz ardı edilemez. Bu durumda bu evlilikleri yapan Suriyeli kadınlara karşı bir tepki yükselmektedir. Türk hukuk sisteminde evlilik olarak kabul edilmeyen fakat kültürel olarak kabulü olan bu tür gayriresmî beraberlikler Türk aile yapısına zarar vermektedir.

Bununla beraber Türkiye uzun yıllardan beri kadınların sosyoekonomik ve sosyokültürel hayatta güçlendirilmesi, kız çocuklarının eğitimi ve çocuk evliliklerinin engellenmesi için gerek STK'ler vasıtasıyla gerekse kamu vasıtasıyla açılımlar gerçekleştirmekte ve önemli kazanımlar sağlamaktadır. Ancak kültürel farklar bu kazanımları ortadan kaldırma düzeyine gelmiştir. Özellikle erken yaşta evlilikler, çok eşlilik ve resmî nikâhın önemi konusunda geliştirilmeye çalışılan farkındalık düzeyinin gittikçe eridiği görülmektedir.

Küçük yaştaki kız çocuklarının hamileliği gibi vakalarda Suriyeli erkeklerin kendilerini kendi kültürlerinde bu yaşta evliliğin normal ve kabul edilebilir olduğu iddiasıyla savundukları medyaya yansımaktadır[2]. Türkiye'deki yasaları bilmediklerini ve kültürel olarak yaptıkları evliliklerin meşru olduğunu iddia eden göçmenlerin, Türkiye'de kabul edilebilir bulunmayan ve normalleşmemesi için her türlü önlemin alınmaya çalışıldığı bu kötü pratikleri tekrar canlandırdığı görülmektedir.

"Kültürel farklılıkların aşılmasında Suriyeli göçmenlerin yerel kültürü tanıması amacıyla oryantasyona ve özellikle Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi kurslara tabi tutulması mümkündür. Özellikle yerel kültürün hassasiyetlerinin iyi tanıtılması ve mültecilerin bunları doğru algılamaları son derece önemlidir. Bunun yanında sığınmacıların kültürel özelliklerinin medya,

[2] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14-yasinda-8-5-aylik-hamile-41055437

kamu kuruluşları, billboardlar ve broşürlerle tanıtılması da olasıdır[3]*. Bu durum kültürel farklılıklardan kaynaklı sorunların kartopu gibi giderek büyümesinin ve bir sorun olmasının önüne geçebilir.*

Fakat önlem alınmadığı takdirde kültürel ayrışma ve çatışma kaynaklı dışlama ve ayrışmaya neden olacaktır" (Sönmez & Adıgüzel, 2017).

Sınır illerinde bulunan geçici barınma merkezlerinin kapatılmaya başlanması süreci[4] bölgedeki demografik yapının değişmesini önemli bir konu hâline getirmiştir. Nüfus projeksiyonlarından da görüleceği üzere göçmen nüfusta hızlı bir artış vardır ve bu artış sürecektir.

Ekonomik Hayat

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesiyle birlikte, Türkiye'deki yerel yoksulların yaşadıkları yoksulluğun değişmesi durumunu Koçancı (KOÇANCI, 2016) "yoksulluk çökmesi" olarak tanımlanmaktadır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de enformel sektörün başlıca iş gücü potansiyeli olmuşlardır. Verdikleri yaşam mücadelesi nedeniyle çok daha düşük ücretler karşılığında çalışmaları neticesinde çok sayıda yerel yoksul ya işlerinden çıkarılmış ya da işe talip olmaları durumunda tercih edilmeyen olmuşlardır. Özellikle mevsimlik tarım işçiliği ve ağır sanayi kollarında dış yoksulların tercih edilmesi yaygın olarak görülmektedir.

Suriye'den gelen göçmenlerin Türkiye'de bazı sosyal yardımdan yararlanıyor olmaları, yerel yoksullar arasında Suriyelilerin zaten kısıtlı olan yardım kaynaklarını daha da azalttığı düşün-

[3] Bu konuda yapılabilecek uygulamaya bir örnek Bursa Emniyet Müdürlüğünün, Bursa'da yaşayan Suriyelilere Türk toplum ve ile yapısını anlatan bilgilerin yer aldığı broşürler dağıtmasıdır. Haber için http://www.milliyet.com.tr/polis-suriyelilere-turk-kulturu-ve-toplum-bursa-yerelhaber-3212664/

[4] Gaziantep, Adıyaman ve Mardin'deki 5 geçici barınma merkezinin kapatılıyor olması.

cesini ortaya çıkarmıştır. Bu yardımların büyük kısmının AB finansmanıyla yapıldığı yerel yoksul halk tarafından bilinmemektedir. Bununla beraber belediyelerin başını çektiği kamu yardımları da bulunmaktadır. Suriyelilerin ayni yardımları yerel yoksullara daha düşük bir fiyattan da olsa satmaları yerel yoksullar arasında rahatsızlığa sebep olmaktadır. Dış yoksullar olarak nitelendirilebilecek Suriyelilerin, yerel yoksulların zorluklar çekerek elde ettikleri maddi ve sosyal olanaklarında daha da kötüleşmeye neden oldukları ifade edilmektedir. Dış yoksulların gelmesiyle, yerel yoksulların toplumsal fırsatlarının azalması ve maddi durumlarının kötüleşmesi "yoksulluk çökmesi" kavramının ifade ettiği durumdur (KOÇANCI, 2016).

Türkiye'de Suriyelilerin gelmesi nedeniyle yoksulluğun ve olumsuz koşulların arttığı fikrinin yaygınlığı göçmenlerle yerli halkın çatışma ihtimalini arttıran bir etmendir. Türkiye'de halkın, Suriyelilerin Türk ekonomisini zarara uğrattığını düşünme oranı oldukça yüksektir. M. Erdoğan'ın yaptığı araştırma katılımcıların %70, 7'sinin Suriyeliler Türkiye'de ekonominin nedeniyle zarara uğradığını düşünmektedir. Aynı araştırma, katılımcıların %61, 2'sinin Türkiye'deki yoksullar varken Suriyeli sığınmacılara yardım yapılması konusunda olumsuz düşünceleri olduğunu ortaya koymaktadır (ERDOĞAN M. M., 2014). Bu yüksek oranlar Suriyelilerle yerel halk arasındaki çatışma ihtimali hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Yerel iş gücü piyasalarına sadece ücret politikaları üzerinden olumsuz bir etkisi olmamakta aynı zamanda çalışma süreleri üzerinden de iş hayatında istismar ve yeni riskler oluştuğu gözlemlenmiştir. Özellikle günlük yevmiye ile çalışılan ve nitelik gerektirmeyen veya az gerektiren işlerde göçmenlerin yoğun olarak çalışması iş gücü piyasasında önemli bir sorun potansiyeli taşımaktadır.

Suriyeli işçilerin Türkiye'de yarattığı iş gücü arzı nedeniyle Türkiye'de emek ücretleri değişmektedir. Suriyelilerin günlük olarak işçi ücretlerinin daha düşük olduğu ve aracıların bu işleri Suriyeli işçilere bulma karşılığında bir pay aldığı bilinmektedir (LORDOĞLU & ASLAN, 2016) .

Özellikle mevsimlik tarım işçiliği konusunda Suriyeli işçilerin bu piyasaya girmesi önemli bir rekabet sorunu yaratmış ve bu alanda işçi ücretlerinin düşmesine neden olmuştur. Suriyeli göçmenlerin mevsimlik tarım işçiliğinde yerlilere kıyasla daha ucuza çalışmaları, yerli işçilerin yevmiyelerinin yıllar içinde sabit kalmasına ve ailelerin tarım işçiliğinden kazandıkları toplam ücretlerin düşmesine neden olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu durum mevsimlik tarım işçiliği yapan Suriyeli ve yerli gruplar arasında bir çatışma yarattığı gözlemlenmiştir (Hayata Destek, 2014). Yabancı uyruklu tarım işçilerinin yevmiyeleri düşürmesi nedeniyle kitlesel kavgaların da çıkabildiği, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu raporunda da belirtilmiştir. Aynı raporda yerli işçiler için belirlenmiş olan günlük yevmiyenin 45 TL olduğu, Suriyeli ve diğer yabancı uyruklu işçilerin ise 25-30 TL'ye kadar düşebilen ücretlere çalıştıklarına dikkat çekilmiştir (TBMM, 2015).

Bu şartlar altında, mevsimlik tarım işçiliği alanındaki rekabetin daha da artacağı ve bu alandaki baskın unsurun Suriyeli göçmenler olacağı tahmin edilmektedir. Suriyeli göçmenlerin zamanla tarım işçiliğindeki deneyimlerinin arttığını ve buna bağlı olarak daha kalifiye işçilere dönüştükleri dikkat çekmektedir. Suriyeli işçilerin tarımdaki becerilerinin gelişmesi yerli işçilerin yerini almalarını kolaylaştırmaktadır (DEDEOĞLU, 2018). Mevsimlik tarım işçiliğindeki dinamikler, Suriyelilerin emek arzı sayesinde yerli halkın emek piyasasındaki konumlarının yükseleceğine

dair iddiaların yanlışlanması açısından önemli bir örnektir. Mevsimlik tarım işçiliği veya inşaat işçiliği gibi daha korunmasız sektörlere göçmenlerin eklemlenmesi Türk işçileri çalışma şartları ve ücretler açısından bir üst seviyeye itmemiştir. Aksine Suriyeli işçilerin daha düşük ücretlerle çalışması ve zamanla deneyim kazanıp Türk işçilerle benzer şekilde işler yapmaya başlamaları, düşük ücretleri normalleştirmektedir. Bu konuda sıklıkla Türkiye'den Avrupa'ya yönelen işçi göçünün Avrupa'da yerel halkın yapmak istemedikleri işlerin göçmenler tarafından yapılmasını ile bu ülkelerin vatandaşlarını bir üst seviyeye taşıdığına dair örnekler verilerek bir karşılaştırılmaya gidilmektedir.

Suriyeli göçmen işçilerin Türkiye'nin ekonomik gelişimine katkıda bulunmasının mümkün olduğu nokta işçi ücretlerinin daha da düşmesi ile sanayi üretimindeki emek maliyetlerinin düşürülmesi olabilir. Fakat bu durumun sosyal maliyeti oldukça ağır olacaktır. Hem yerel hem de göçmenler arasında maddi sıkıntıların artması ve bu nedenle bu grupların birbirlerini suçlaması, çatışma ihtimallerini arttırması beklenmelidir.

Böyle bir tabloda, azalan işçi maliyetlerinin artan sosyal maliyetlerle karşılaştırıldığında Suriyeliler ile yerli halk arasında çatışma potansiyeli yaratan bir başka konu ise Suriyelilerin işletmekte oldukları dükkânlar ve lokantalar gibi küçük işletmelerin fiilî olarak vergiden muaf olmalarıdır. Türkiye'de yetkililerin bu duruma bir çeşit hoşgörü gösterdikleri bilinmektedir. Fakat Suriyelilerin işlettikleri bu yerler aynı sektördeki Türk esnaf için rekabet sorunu oluşturmakta (LORDOĞLU & ASLAN, 2016) ve bu durum bir çatışmayı beraberinde getirmektedir. Türk esnaflar iş yerlerini kayıt altına aldırmakta ve vergi ödemektedir. Bu durum devletin kendi vatandaşına haksızlık yaptığı fikrini beraberinde getirmektedir. Devlet ve vatandaşı arasındaki bağın sorgulanması ve vatandaşın geçici koruma altındakilerin refahı için kendisinin ceza-

landırıldığını düşünmesi devlet-toplum ilişkisi açısından zedeleyicidir.

Bu durum tartışmaya açıldığında verilen ilk cevaplar zaten bu iş yerlerinin müşterilerinin yine Suriyeliler olduğu ve bu nedenle Türk esnafa kayda değer olumsuz bir etkisi olmadığı yönündedir. Fakat bu cevaplar durumun gerçekliğine uymamaktadır. İş yeri kiraları, Suriyeli girişimcilerin açtıkları dükkânlar nedeniyle artmaktadır. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye'de kaldıkları süre arttıkça ürünlerin satışı için gerekli olan dil yetileri de gelişmektedir. Lokanta, tatlıcı ve fırınlar gibi yerlerde Türkçe bilen eleman istihdam edilmesi ile satış esnasında yaşanan dil sorunları aşılabilmektedir. Bu etkenler Türk ve Suriyeli esnaf arasındaki rekabet sorununun ciddiye alınmasını gerektirir.

Suriye'den gelen göçün yerli halkı huzursuz eden bir diğer etkisi göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı illerdeki kiraların aşırı yükselmesidir. Örnek olarak Kilis ve İstanbul'daki kira artışları durumun önemini göstermektedir. Bu kira artışı bölgede konut sektörünü etkilemekte ve kiracıların göçmenlere ilişkin olumsuz algılar beslemelerini beraberinde getirmektedir.

Kampların kademeli olarak kapatılarak Suriyeli sığınmacıların kamplar dışına çıkmasıyla gerek iş gücü piyasasına yönelik gerekse güvenlik alanına ilişkin olarak tedbirlerin yerel ve genel yönetimlerce henüz alınmadığı söylenebilir. Bu durum kontrolsüz bir alan ortaya çıkarmakta kampların ekonomik maliyeti toplumsal çatışma alanlarının açılması ve toplumsal dengenin bozulmasını göz ardı eder nitelik ortaya koymaktadır. Suriyeli göçmenlerin kamplarda kaldıkları süre uzadıkça Suriyelilerin genel olarak kentlerin varoşlarında yaşamaları suça karışmalarını veya suç örgütlerinin bu insanları kullanabilmelerini kolaylaştırmaktadır. O ağır ve M. Sezik'in ifadelerine göre suça karışan veya karışabilecek sığınmacıların cezalandırılamama ihtimali yüksektir. Kayıt altında

olsa bile suç işleyen bir Suriyelinin ülkesine kaçtıktan sonra cezalandırılma veya geri getirilme olanağı yok denecek kadar azdır. Suçluların cezalandırılamaması durumu ev sahibi halkta infiale neden olabilecektir. Gaziantep'te Suriyeli bir çalışanın patronunu öldürerek kayıplara karışması sonrası yaşananlar bu tarz olayların prototipi niteliğindedir (AĞIR & SEZİK, 2015). Yine aynı çalışmada "Güvenlik anlamında en riskli grup kayıt altında bulunmayan sığınmacılardır. Bunlardan bir kısmının suça meyilli kişiler olup, bir suç işlediğinde yaşadığı yeri değiştirerek cezadan kurtulabilmek için bilinçli olarak kayıt yaptırmadıkları değerlendirilmektedir. Kayıt altına alınmayan bir Suriyelinin suç işledikten sonra kaçarak hiçbir yaptırıma tabi tutulamama riski diğer gruptakilere oranla daha yüksek olduğu ifade edilmiştir" (AĞIR & SEZİK, 2015).

Özellikle turizmin ekonomik faaliyet olarak ön plana çıktığı alanlarda göçmenlerin bulunmaları, İstanbul Antalya, Konya vb. bölgelerin göçmenlerin yaşam alanına açılması önemli bir risk olarak düşünülmelidir. Bu alanların göçmenlere kapatılması ve kontrollerin yoğun olarak yapılması gereklidir.

Şu anda Türkiye'de en çok dikkat çeken göçmen grup Suriyeliler olsa da özellikle son zamanlarda Afganistan uyruklu kişilerin İran üzerinden Türkiye'ye yoğun şekilde geçiş yaptığı bilinmektedir. Düzensiz göçmenler olarak değerlendirilen ve yakalanan Afganistan uyruklu kişilerin sayısını 2014 yılında 12.248 iken 2018'in son ayında bu rakam 98.573'ü bulmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 2018 verilerine göre Türkiye'de Suriyelilerden sonra en büyük yerinden edilmiş grup 172 bin kişi ile Afganlar olmuştur. Afganları ise 142 bin kişi ile Iraklılar takip etmektedir (BMMYK, 2018). 2016 yılı verileri, 125.879 kişi ile Iraklıların ikinci en büyük grup, 113.756 kişi ile Afganistan uyruklu kişilerin ise üçüncü en büyük grup olduğunu göstermek-

tedir (UNHCR, 2016). Bu durumda Afganistan'dan yönelen göç, Irak'tan yönelen hareketliliği geçmiştir. Bugün Afganistan (bir kısmı İran'da mukim) uyruklu kişiler, Türkiye'deki en kalabalık ikinci yerinden edilmiş gruptur. Fakat Afganistan'dan Türkiye'ye doğru artan düzensiz göç ve bu göçmenlerin ihtiyaçları arka planda kalmaktadır (KAHRAMAN, 2017). Bu artışın devam etmesi durumunda Afganistan uyruklu ve Suriye uyruklu kişilerin karşı karşıya gelmesi ihtimalini de doğurmaktadır.

Göçmenlerin geldikleri ülkeler incelendiğinde denizaşırı ülkelerden ve bilinen kara göç yollarından gelenlerin olduğu görülmektedir. Buna ilişkin olarak vize anlaşmasının bu göçü besleyici rolü incelenmeli ve yoğun göç veren gelişmemiş ülkelerle olan vizesiz seyahat anlaşmaları tekrar gözden geçirilmelidir. Göçle mücadele kapsamında iller düzeyinde yetkili kurumlara ödenek dağılımı yeniden organize edilmelidir. Göçmenlerin doğu sınır illerinden batıya kolayca transferi görülmektedir. Bu geçişler ödenek eksikliği gibi gerekçelerle göz ardı edilmemeli ve yol kontrolleri arttırılarak batı illerine olan geçiş önlenmelidir.

SONUÇ YERİNE

Birçok çalışmada kültürel ve ekonomik etkinin birlikteliği dikkat çekicidir. Ekonomik temelli çeşitli sorunlar yanında kültürleşmenin önüne geçme ihtimali olan çeşitli sosyalkültürel sorunlar da bulunmaktadır. Bu sorunlar algılar ve gerçekler arasına sıkışmış bir özellik göstermektedir. Genel olarak toplumsal olarak güven ortamının zayıflaması ve özel olarak siyasete olan güvenin azalması Suriyeli göçmenlere ilişkin politik kara alıcıların açıklamalarını yeterli görmemektedir.

Farklı kültürlerin karşılaşması sürecinde toplumsal entegrasyonun önündeki engeller genelde kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu farkların ortaya konulmasında öncelikli olarak

politika üreticilerin göçmenlere ilişkin kararlarını açıkça ortaya koymaları ve bu tavır esasında "devlet politikası üretimi" göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tavır uygulanacak entegrasyon politikaları için belirleyici olacaktır. Göçmenler veya göçmen karşıtlığı Türkiye'nin geleceğini derinden etkileyecek ve yapısal konularda önemli etki bırakacak mesele olarak ele alınmalı, gündelik siyaset içinde oy verme davranışı belirleyicisi olarak düşünülmemelidir.

IV. BÖLÜM
SINIR AŞAN GÖÇLERİN DEMOGRAFİK BOYUTU

Prof. Dr. Kutlu Kağan SÜMER

Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER

(İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi)

1970 Yılında İstanbul'da doğdu. Lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü'nde 1991'de yüksek lisans eğitimini "Merkezi Plancı Ekonomilerden Piyasa Ekonomisine Geçiş ve BDT'deki Türk Cumhuriyetlerinin İktisadi Potansiyelleri" isimli tezle 1992'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Bölümünde; doktora eğitimini "Kurzfristige Prognose von Aktienkursentwicklungen mit Hilfe von ökonometrischen Methoden" adlı tezle 2002'de Wirtschaftsuniversität Wien, Dr.rer.oec.soc. (Viyana İktisat Üniversitesi, sosyal bilimler ve ekonomi doktoru), Avusturya / Viyana'da tamamladı. 2012 yılında ekonometri doçenti oldu, 2018 yılında İstanbul Üniversitesinde ekonometri profesörü unvanına hak kazandı.

Evli ve iki çocuk babası olan Prof.Dr. Kutluk Kağan Sümer'in ekonomi, ekonometri, istatistik, büyük veri demografi, savunma ekonomisi, planlama, finansal ekonometri, Türk devlet ve toplulukları ekonomileri, Avrupa Birliği konularında yoğunlaşmış çok sayıda ulusal ve uluslararası makalesi ve ikisi ortak yazarlı, beşi tek yazarlı yedi kitabı bulunmaktadır.

Ülkemize yönelik kitlesel göç hareketleri Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve sonrasında da devam etmiştir. Bu hareketlerin en somut örnekleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi
- 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişi
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi
- 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişi
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi
- 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi
- Nisan 2011- Ekim 2017 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3 milyon kişi.

Özetle, Ülkemiz, 1922'den günümüze kadar 5 milyondan fazla kişiye kucak açmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dâhil değildir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında özellikle son 13 yılda toplam 2.442.159 yabancının ikamet izni aldığı kaydedilmiştir. Türkiye nüfusuna bakıldığında bu %3'lük ciddi bir orana tekabül etmektedir.

NÜFUS ARTIŞ ORANLARI AÇISINDAN GÖÇLER

Türkiye'ye ait nüfus artış oranları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

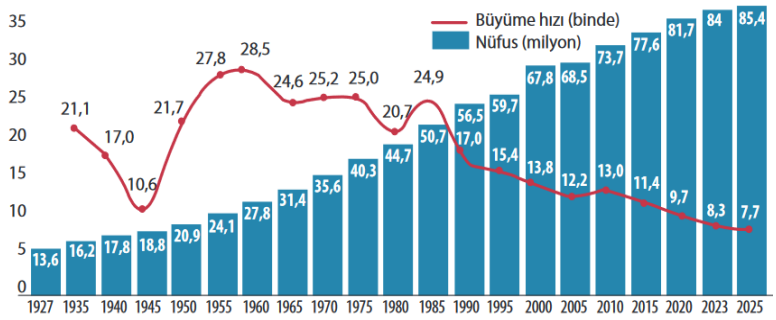

Yıllar	Nüfus Sayısı (Milyon kişi)	Yıllık Nüfus Artış Hızı(‰)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi)
1927	13.648.270	-	18
1935	16.158.018	21.10	21
1940	17.820.950	19.59	23
1945	18.790.174	10.59	24
1950	20.947.188	21.73	27
1955	24.064.763	27.75	31
1960	27.754.820	28.53	36
1965	31.391.421	24.63	41
1970	35.605.176	25.19	46
1975	40.347.719	25.01	52
1980	44.736.957	20.65	58
1985	50.664.458	24.88	65
1990	56.473.035	21.71	73
1997	62.865.574	15.08	81
2000	67.803.927	18.28	87
2010	73.722.988	15.88	96
2012	75.627.384	12.00	98

Yıllara Göre Türkiye'nin; Nüfusu, Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu (TÜİK)

10.236.300.000 TL net kâr elde etmesi mümkündür. Ford Otosanın 692.000.000 TL faiz, 2012 yılı Dünya Bankası nüfus

artış hızı verilerine bakıldığında Türkiye için nüfus artış oranı ‰**12.8** olarak verilmiştir.

Özellikle Suriye'den son yıllarda gelen göç dalgası açısından Suriye'nin nüfus artış hızı değerlendirilecek olunursa aynı rapora göre bu rakam ‰**19.7**'dir. **Açıkça görülmektedir ki savaş ve kargaşalara rağmen Suriye nüfusu Türkiye'den çok fazla artmaktadır.** Üstelik nüfus artışı üstel bir fonksiyon olarak hesaplanmaktadır ki bu da durumun vahametini bir kez daha arttırmaktadır.

Hesaplama yöntemine bir kez daha değinecek olursak hesaplama yöntemi aşağıdaki şekildedir:

$$P_{t+n} = P_t * e^{rn}$$

P_{t+n} = Son sayım nüfusu

P_t = Bir önceki sayım nüfusu

r = Nüfus artış hızı

n = İki sayım arasındaki yıl sayısı

$$\frac{P_{t+n}}{P_t} = e^{rn}$$

Her iki tarafın **e** tabanına göre (tabii) logaritması alınır,

$$\log_e \frac{P_{t+n}}{P_t} = r\,n\,\log_e e$$

Burada $\log_e e = 1$ olduğundan,

$$r = \frac{\log_e \frac{P_{t+n}}{P_t}}{n}$$ bulunur.

Bölge kırılımına gittiğimiz zaman ise tablo (TUİK bölgelere göre nüfus artış oranlarını en son 2000 yılı nüfus sayımı verilerinden hesaplamıştır ADNKS verileri ile hesaplanan illere göre tablo ekte verilmiştir) aşağıdaki gibidir:

Bölgelere Göre Şahir ve Köy Nüfusu-Yıllık Artış Hızı

Bölgeler Regions	1990 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçları 1990 Population Census final results (1) Toplam Total	Şehir City	Köy Village	2000 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlar 2000 Population Census final results Toplam Total	Şehir City	Köy Village	Yıllık nüfus artış hızı Annual growth rate of population ‰ Toplam Total	Şehir City	Köy Village
Toplam-Total	56.473.035	33.656.275	22.816.760	67.803.927	44.006.274	23.797.653	18,28	26,81	4,21
Marmara Marmara	13.295.878	10.350.307	2.945.571	17.385.027	13.730.962	3.634.065	26,69	28,26	21,00
Ege Aegean	7.594.977	4.344.471	3.250.506	8.938.781	5.495.575	3.443.206	16,29	23,50	5,76
Akdeniz Mediterranean	7.026.489	4.051.596	2.974.893	8.706.005	5.204.203	3.501.802	21,43	25,03	16,30
İç Anadolu Central Anatolia	9.913.306	6.412.910	3.500.396	11.608.868	8.039.036	3.569.832	15,78	22,59	1,96
Karadeniz Black Sea	8.136.713	3.337.392	4.799.321	8.439.213	4.137.466	4.301.747	3,65	21,48	-10,94
Doğu Anadolu Eastern Anatolia	5.348.512	2.285.798	3.062.714	6.137.414	3.255.896	2.881.518	13,75	35,37	-6,10
Güneydoğu Anadolu Southeastern Anatolia	5.157.160	2.873.801	2.873.801 #	6.608.619	4.143.136	2.465.483	24,79	36,57	7,67

1990 Genel Nüfus Sayımının kesin sonuçları,2000 Genel Nüfus Sayımı günündeki idari bölünüşe göre yeniden düzenlenmiştir.

(1) The results of 1990 Population Census were adjusted according to the administrative division on the 2000 Population Census day.

Göçlere rağmen en çok göç veren bölge olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde nüfus artış oranı ‰24.79 seviyesindedir. En çok göç alan Marmara bölgesinde bu oran ‰26.69 seviyesindedir. Bu rakamlardan da anlaşılabileceği üzere **Türkiye'nin etnik nüfus profili Türklerin aleyhinde gelişmektedir.**

EKONOMİK AÇIDAN NÜFUS ARTIŞI

Nüfus artış hızı, eğitime, kültüre ve ekonomik gelişime bağlı olarak değişir. Ekonominin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu, eğitim ve kültür düzeyinin geri olduğu ülke ve bölgelerde doğurganlık hızı fazladır. Ayrıca kırsal kesimde doğurganlık hızı kentle-

re göre daha yüksektir. Nüfus artış oranları kadınların yaşı ve eğitimi, çalışma hayatındaki yerine göre değişir. Kadınların eğitimi yükseldikçe, yaşı arttıkça, çalışma hayatında yer aldıkça doğum oranları düşmektedir.

Gelişmiş ülkelerde nüfus artış oranları azdır. Bu ülkelerde nüfus artış oranları %0 -1 arasında bulunmaktadır. Genç nüfus bu ülkelerde az olup yaşlı nüfus artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde 65 yaş üstündeki nüfus 150 milyondan fazladır. Bu sayı önümüzdeki yıllarda sürekli artacaktır. Çünkü tüm dünyada ortalama ömür uzamaktadır. Bu sorun gelişmekte olan ülkelerde de öne çıkacak önemli bir sorun olacaktır.

Nüfus artışı ile gelişmişlik arasında ters bir orantı vardır. Gelişmişlik düzeyi arttıkça nüfus artış hızı düşmektedir. Dünyada bakıldığında nüfus artış hızının yüksek olduğu ülkelerin genelde gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu görülmektedir.

Bir ülkedeki nüfus artış hızının fazla olmasının sorun hâline gelmesindeki temel etken, o ülkenin ekonomik kaynaklarının ülkede yaşayan nüfusun beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve iş gibi temel gereksinimlerini karşılayamamasıdır. Bu duruma aşırı nüfuslanma denir.

a. Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları

1. Üretim artar.
2. Vergi gelirleri artar.
3. Mal ve hizmetlere talep artar.
4. Yeni endüstri dalları doğar (Piyasa genişler, yeni yatırım sahaları açılır).
5. İşçi ücretleri ucuzlar.
6. İhracatta rekabet kolaylaşır.
7. Askerî savunmada önemlidir kısa süre de güçlü ordular kurulabilir.

b. Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları

1. İşsizlik artar.
2. Kişi başına düşen millî gelir azalır.
3. Tüketim artar (Tüketici durumda olan çocuk yaştaki nüfusu ve tüketimi artırır.).
4. Tasarruflar azalır.
5. Ekonomik bağımlılık oranı yükselir.
6. İç ve dış göçler artar.
7. İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması zorlaşır, Yetersiz beslenme sorunu ortaya çıkar.
8. İhracat azalır.
9. Demografik (nüfusa bağlı) yatırımlar artar.
10. Çevre kirlenmesi artar.
11. Çarpık kentleşme görülür, belediye hizmetleri zorlaşır.
12. Kalkınma hızı düşer (Ulusal gelirin büyük bölümünün artan nüfus tarafından tüketilmesine bağlı olarak ekonomik kalkınma hızı yavaşlar.).
13. Artan nüfusu beslemek için toprağın aşırı kullanılması toprak erozyonunu hızlandırır.
14. Eğitim hizmetlerinin kalitesi düşer.

c. Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler

a. Doğurganlık ve ölüm oranları
b. Göç hareketleri
c. Sağlık alanındaki ilerlemeler (aşılama, bulaşıcı hastalıklara karşı etkili ilaçların bulunması)
d. Beslenme imkânları
e. Eğitim seviyesinin durumu

f. Yaşam standartlarının yüksekliği (gelir düzeyinin artması)

g. Nüfus planlaması çalışmalarının yapılma düzeyi

h. Savaşların azalması

i. Kadınların eğitim düzeyinin ve ekonomik bağımsızlıklarının artması

j. Ülke sınırlarındaki değişmelerdir.

Dünya nüfusu sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim hem alansal hem de sayısal değişmelerdir. Bu değişimlerin asıl sebebi yaşam koşullarındaki değişmelerdir.

d. Nüfus Artışının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Nüfus artışı hızının az olması;

A. Nüfus sayısı azalır.

B. Yaşlı nüfus artarak, nüfus dinamik özelliğini yitirir.

C. İş gücü azalması veya sıkıntısı başlar.

D. Ülkenin geleceği tehlikeye girer.

e. Nüfus Artışı (Artış Hızının Yüksek Olması) Olumlu Etkilere de Yol Açabilmektedir

A. Mal ve hizmetlere talep artar.

B. Yeni sanayi kollarının doğmasına yol açar.

C. İşçi ücretleri düşer.

D. Vergi gelirleri artar.

E. Piyasa genişler, yeni yatırım sahaları açılır.

F. Askeri açıdan savunmada önemlidir.

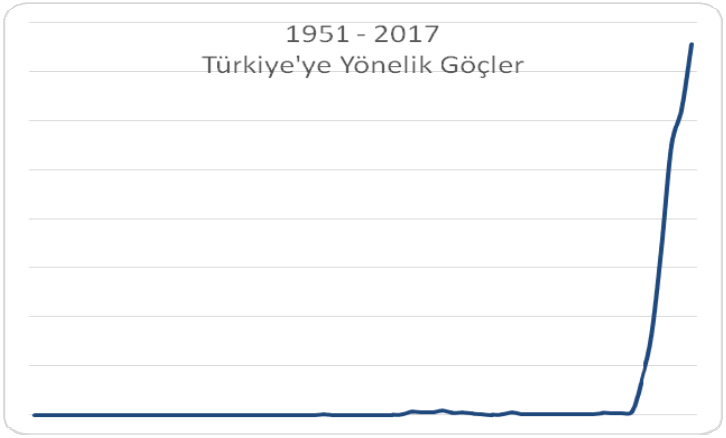

Özellikle 2011 yılındaki Suriye krizinden sonra yoğun bir göçmen sayısı kırılması olduğu grafikten de açıkça görülmektedir.

Trend yapısı incelenecek olursa Türkiye'de yapının 2011 yılından itibaren aşırı değiştiği fakat 2017-2018 döneminde 3,5 milyon göçmen civarında sabitlenmeye başladığı görülebilir.

Alt Trendler

Modelleme

Çeşitli ekonometrik modeller yardımıyla göç verisi üzerinde çalışılmıştır. Modeller EK-te görülebilir sonuç olarak Türkiye'deki göç yapısının 1987 ve 2011 yılı itibarıyla iki trend sıçraması yaşadığı üzerine kurulu modelleme kabul edilmiştir. Bu model gerek R^2 si gerekse Akaiki ve Sch kriterleri açısından da en iyi modeldir. Bu modelin paramerik hâli aşağıdaki gibidir.

LOG(GOC) = C(1) + C(2)*D1*@TREND + C(3)*D2*@TREND

LOG(GOC)= 7.4768+0.0379*D1*@TREND+ 0.06199*D2*@TREND

Yine aynı model sonucunda Gerçek, tahmin ve hata terimi grafiği aşağıdaki grafikte verilmiştir.

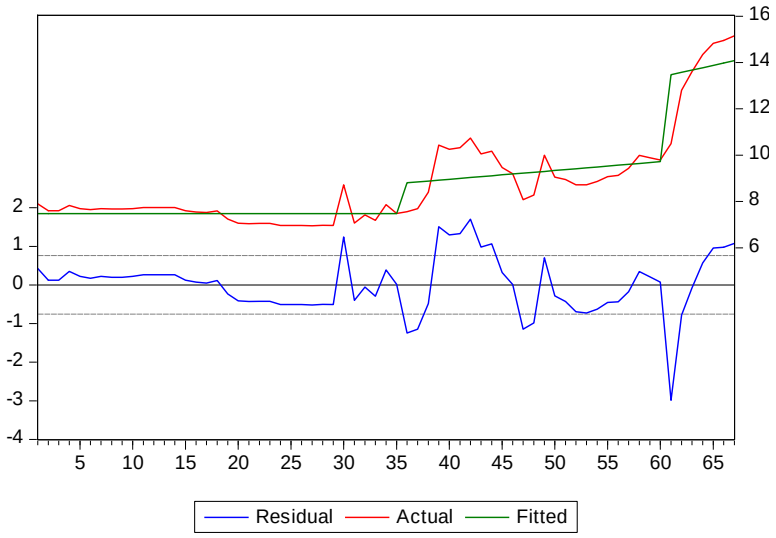

Eski Trendin Devamı Durumunda 2023 Projeksiyonu

Türkiye için ön görülen 2023 göçmen nüfusu 1 milyon 350 bin kişi civarında olmalıdır.

Mevcut Trendin Devamı Durumunda 2023 Projeksiyonu

20 milyonluk Suriye nüfusunun 3,5 milyonluk kısmı Türkiye'de bulunmaktadır. Gelebilecek ek bir dalganın maksimum boyutu 1 milyon ek göçmen olarak tahmin edilmemektedir. Bu durumda dahi bu sayı Türkiye nüfusunun yaklaşık %5-6 sına tekabül etmektedir.

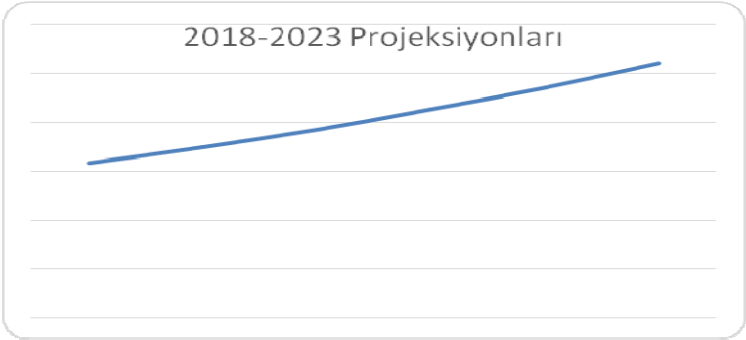

Türkiyedeki Göç Toplam Göç Hareketlerinin Dünya Geneliyle Mukayesesi

	TÜRKİYE'DEKİ GÖÇ HAREKETLERİNİN DÜNYA GENELİYLE MUKAYESESİ
	% Oran
Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	**2,130**
Sığınmacılar (bekleyen davalar)	**4,298**
Geri dönen mülteciler	**0,802**
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler	0,000
Geri dönen ülke içinde yerinden olmuş kişiler	0,000
Vatansızlar	0,021
Diğerleri	0,063
Toplam oran	**1,235**

Toplam göçmen sayıları mukayese edildiğinde dünyadaki mültecilerin %2,13 inin Türkiye'de olduğu bu oranın toplam sığınmacı bazında %4,29 toplam göçmenlerin arasında ise %1,23 olduğu görülebilir.

Bu rakamlar dünya bazında değerlendirildiği takdirde Türkiye için aşırı fazlalık göstermektedir.

Dikkat çekici asıl unsur ise geri dönüş oranının ‰8 civarı olmasıdır. Yani Türkiye'ye gelen göçmenler neredeyse dönmemektedir.

Göçmenlerin Hukuki Statülerine Göre Mukayese Oranları

(Toplam Hareketlilik 1956-2017)

	% Oran
Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	90,034
Sığınmacılar (bekleyen davalar)	7,820
Geri dönen mülteciler	1,958
Ülke içinde yerinden olmuş kişiler (IDP'ler)	0,000
Geri dönen IDP'ler	0,000
Vatansızların tümü	0,085
Diğerleri	0,103
Toplam kişi	100

Hukuki statüleri açısından bakılacak olunursa %90 mülteci, yaklaşık %8 sığınmacı profili karşımıza çıkmaktadır. Bu toplam hareketliliği %2 civarının geri dönen mülteciler olduğu görülebilir.

Göçmenlerin Hukuki Statülerine Göre

Mukayese Oranları (2017)

	Genel Toplam	Toplam İçinde % Oran
Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	3.4803.10	91,846
Sığınmacılar (bekleyen davalar)	308.809	8,149
Vatansızlar	117	0,003
Toplam göçmen sayısı	3.789.282	100

Her üç tablodan da Türkiye'deki göçmenlerin %90-91'ininin mülteci statüsünde, %8.14'ünün ise sığınmacı pozisyonunda olduğu tablodan da görülmektedir.

Göçmenlerin Hukuki Statülerine ve Önde Gelen Ülkelere Göre Mukayese Oranları (2017)

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	Sığınmacılar (bekleyen davalar)	Vatan-sızlar	Toplam Göçmen	Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı
Afganis-tan	**5.603**	**157.810**	**0**	**163.413**	**4,3125**
İran	**8.308**	**25.615**	**0**	**33.923**	**0,8952**
Irak	**37.319**	**115.657**	**0**	**152.976**	**4,0371**
Pakistan	56	1.634	0	1.690	0,0446
Filistinli	1.147	647	0	1.794	0,0473
Somali	2.219	2.145	0	4.364	0,1152
Sudan	274	114	0	388	0,0102
Suriye	**3.424.237**	**163**	**0**	**3.424.400**	**90,3707**
Genel Toplam	**3.480.310**	**308.809**	**117**	**378.9282**	**100**

1956'dan İtibaren Gelen Ortalama Göçler

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	Sığınmacılar (bekleyen davalar)	Geri Dönen Mülteciler	Vatansızlar	Diğerleri	Toplam Göçmen	Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı
Afganistan	1.521	24.658	2	0	0	18.593	**2,9622**
Bosna ve Hersek	4.008		313			4.223	**0,6728**
İran	2.216	6.547	51	0	0	5.703	**0,9086**
Irak	7.031	22.423	1.089	0	0	20.291	**3,2327**
Somali	854	625	0	0	0	1.389	0,2214
Suriye	586.521	89	34.888	0	1.854	568.205	**90,5262**
Diğer	3.988	2.708	2.370	2.046	320	9.265	**1,4761**
Genel Toplam	**606.139**	**57.050**	**38.715**	**2.046**	**2.174**	**627.669**	**100**

1956'dan beri incelenecek olursa Türkiye'nin aldığı göçmenlerin %90,52'si Suriye menşelidir.

2011'den İtibaren Gelen Ortalama Göçler

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	Sığınmacılar (bekleyen davalar)	Geri dönen mülteciler	Vatansızlar	Diğerleri	Toplam Göçmen	Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı
Afganistan	3.884	62.154	0	0	0	66.038	3,68
İran	4.754	13.277	3	0	0	18.033	1,01
Irak	19.916	55.783	96	0	0	75.795	4,22
Suriye	**1.591.965**	**201**	**34.888**	**0**	**1.854**	**1.623.395**	**90,48**
Diğer	3.828	5.925	1	1.394	175	11.015	0,61
Genel Toplam	**1.624.346**	**137.341**	**34.988**	**1.394**	**2.029**	**1.794.276**	**100**

2011'den beri incelenecek olursa Türkiye'nin aldığı göçmenlerin %90,5'i Suriye menşelidir.

1956'dan İtibaren Ülkelere Göre Yıllık En Çok Gelen Göçler

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dahil)	Sığınmacılar (bekleyen davalar)	Geri Dönen Mülteciler	Vatansızlar	Diğerleri	Toplam Göçmen	Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı
Afganistan	5.603	157.810	10	0	0	163.413	4,2257
Bosna ve Hersek	20.000		1.672			20.000	0,5172
İran	8.308	25.615	380	0	0	33.923	0,8772
Irak	37.319	115.657	17.280	0	0	152.976	3,9558
Sırbistan ve Kosova	384	1	18.950			19.334	0,5000
Suriye	3.424.237	297	140.756	0	9.270	3.424.400	88,5521
Genel Toplam	**3.532.376**	**310.866**	**180.220**	**3.519**	**10.670**	**3.867.103**	**100**
% Oran	**91,34**	**8,04**	**4,66**	**0,09**	**0,28**	**100**	

Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Dağılımı

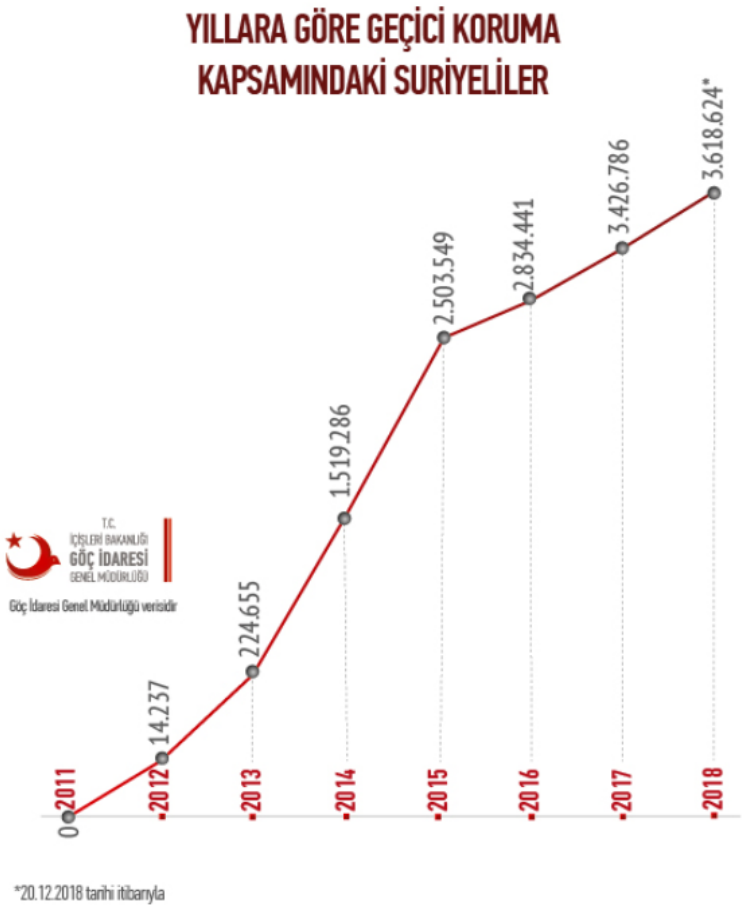

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Ek Suriyeli Sayısı Tahmini

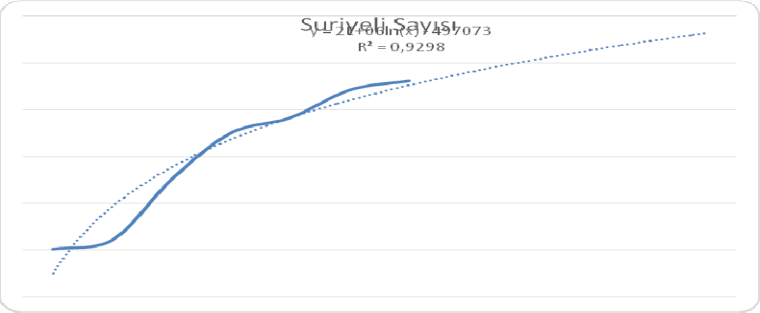

Mevcut logaritmik trend üstteki hesaplamaları doğrular nitelikte mevcut trendin devamı durumunda 2023 yılında 4,5 milyon civarı Suriyeliyi işaret etmektedir.

Cinsiyet ve Yaş Guruplarına Göre Türkiye'deki Suriyeli Sayısı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.963.553	1.655.071	3.618.624
0-4	302.555	282.726	585.281
5-9	246.797	231.619	478.416
10-14	192.765	176.696	369.461
15-18	161.548	128.767	290.315
19-24	320.770	225.434	546.204
25-29	197.502	141.580	339.082
30-34	162.778	121.021	283.799
35-39	113.719	90.060	203.779
40-44	76.111	69.216	145.327
45-49	57.418	53.920	111.338
50-54	46.475	44.720	91.195
55-59	31.106	31.187	62.293
60-64	22.363	23.157	45.520
65-69	14.514	14.646	29.160
70-74	8.040	8.918	16.958
75-79	4.530	5.498	10.028
80-84	2.554	3.326	5.880
85-89	1.319	1.682	3.001
90+	689	898	1.587

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Detaylı Ek Yaş Cinsiyet Kırılımları

	ERKEK	KADIN
TOPLAM	1.963.553	1.655.071
0-4	302.555	282.726
5-14	439.562	408.315
15-44	1.032.428	776.078
45-64	149.513	144.473
65+	31.646	34.968

Toplam İçinde % Oran		
	ERKEK	KADIN
TOPLAM	54,26	45,74
0-4	8,36	7,81
5-14	12,15	11,28
15-44	**28,53**	**21,45**
45-64	4,13	3,99
65+	0,87	0,97

	Erkekler İçindeki Oran
0-4	15,41
5-14	22,39
15-44	**52,58**
45-64	7,61
65+	1,61
TOPLAM	100

	Toplam İçindeki Erkek Oranı
0-4	8,36
5-14	12,15
15-44	**28,53**
45-64	4,13
65+	0,87
TOPLAM	100

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Türkiye'deki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet kırılmaları ek tablolar hâline getirildiğinde; insani şartlar altında kadın, çocuk ve yaşlıların yoğunlukta olması gerektiği hâlde Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların %54,26 sının erkek olduğu, bunların ülkesinde vatan savunmasında bulunması gereken 14-44 yaş arasında olanların erkekler arasında %52,58 toplamda da %28,53'ünün Türkiye'de sığınmacı pozisyonunda olduğu görülmektedir.

Bu da kamuoyunda çok sık dile getirilen göçmen profilini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu vatanı kutsal sayan Türk toplumunda da haklı bir şekilde infial doğurmaktadır.

Suriyelilerin En Yoğun Olduğu İller

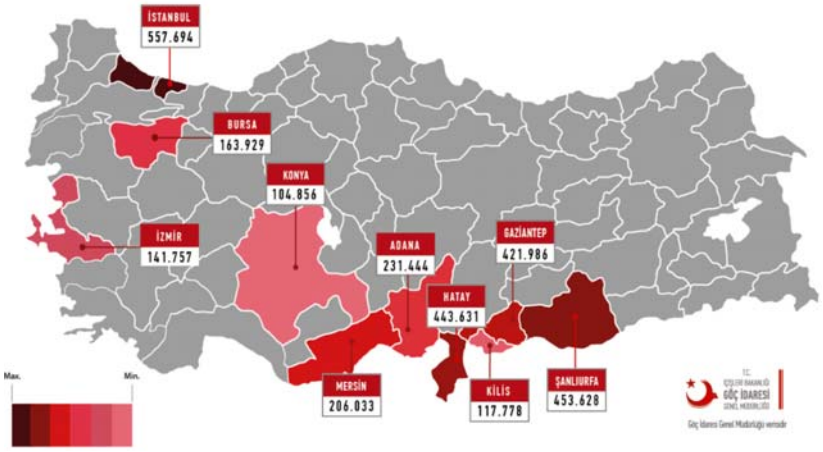

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Başlıca İllere Göre Suriyelilerin
Sayısı ve İl Nüfusuna Oranları

BAŞLICA İLLER	Suriyeli Sayısı	İl Nüfusu	Suriyeli Oranı (%)
KİLİS	117.778	136.319	86,40%
HATAY	643.631	1.575.220	26,16%
ŞANLIURFA	453.628	1.985.753	22,84%
BİTLİS	998	341.474	22,60%
GAZİANTEP	421.90d	2.105.515	21,04%
ÇANAKKALE	4.745	530.417	19,99%
AĞRI	1.006	536.285	19,19%
ADANA	231.464	2.216.475	12,44%
MERSIN	206.033	1.793.931	11,49%
MARDIN	90.120	809.719	11,13%
OSMANIYE	49.064	527.724	9,30%
KAHRAMANMARAŞ	86.015	1.127.623	7,63%
KONYA	124.956	2.190.149	5,71%
KAYSERİ	77.605	1.376.772	5,64%
BURSA	163.929	1.936.203	5,58%
İSTANBUL	557.694	15.029.231	3,71%
İZMİR	141.757	4.279.677	3,31%
ŞIRNAK	15.318	503.236	3,04%

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Tablodan da anlaşılabileceği üzere özellikle %86,4 ile Kilis, sonrasında Hatay, Şanlıurfa, Bitlis, Çanakkale Ağrı illerinde nüfusa oran %20'lere kadar çıkmış vaziyettedir. İstanbul, İzmir, Bursa gibi nüfusu yüksek şehirlerde bile bu oran %3'lere ulaşmış. Bu şehirlerin bazı bölgelerinde sığınmacı gettoları oluşmuştur. Bir ilginç istatistik de özellikle sahil beldeleri ve tatil bölgelerine yönelen yoğunluktur.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİNDAĞILIMI 20.12.2018 (ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.618.624	80.810.525	4,48%		TOPLAM	3.618.624	80.810.525	4,48%
1	ADANA	231.444	2.216.475	10,44%	42	KAHRAMANMARAŞ	86.015	1.127.623	7,63%
2	ADIYAMAN	27.490	615.076	4,47%	43	KARABÜK	798	244.453	0,33%
3	AFYONKARAHİSAR	5.602	715.693	0,78%	44	KARAMAN	772	246.672	0,31%
4	AĞRI	1.006	536.285	0,19%	45	KARS	155	287.654	0,05%
5	AKSARAY	2.706	402.404	0,67%	46	KASTAMONU	1.291	372.373	0,35%
6	AMASYA	670	329.888	0,20%	47	KAYSERİ	77.605	1.376.722	5,64%
7	ANKARA	88.113	5.445.026	1,62%	48	KIRIKKALE	1.471	278.749	0,53%
8	ANTALYA	1.475	2.364.396	0,06%	49	KIRKLARELİ	2.668	356.050	0,75%
9	ARDAHAN	148	97.096	0,15%	50	KIRŞEHİR	1.297	234.529	0,55%
10	ARTVİN	40	166.143	0,02%	51	KİLİS	117.778	136.319	86,40%
11	AYDIN	7.556	1.080.839	0,70%	52	KOCAELİ	53.918	1.883.270	2,86%
12	BALIKESİR	4.348	1.204.824	0,36%	53	KONYA	104.856	2.180.149	4,81%
13	BARTIN	130	193.577	0,07%	54	KÜTAHYA	788	572.256	0,14%
14	BATMAN	22.186	585.252	3,79%	55	MALATYA	29.109	786.676	3,70%
15	BAYBURT	32	80.417	0,04%	56	MANİSA	13.312	1.413.041	0,94%
16	BİLECİK	600	221.693	0,27%	57	MARDİN	90.120	809.719	11,13%
17	BİNGÖL	910	273.354	0,33%	58	MERSİN	206.033	1.793.931	11,49%
18	BİTLİS	898	341.474	0,26%	59	MUĞLA	14.212	938.751	1,51%
19	BOLU	2.082	303.184	0,69%	60	MUŞ	1.389	404.544	0,34%
20	BURDUR	8.851	264.779	3,34%	61	NEVŞEHİR	9.541	292.365	3,26%
21	BURSA	163.929	2.936.803	5,58%	62	NİĞDE	4.456	352.727	1,26%
22	ÇANAKKALE	4.745	530.417	0,89%	63	ORDU	663	742.341	0,09%
23	ÇANKIRI	536	186.074	0,29%	64	OSMANİYE	49.064	527.724	9,30%
24	ÇORUM	2.543	528.422	0,48%	65	RİZE	856	331.041	0,26%
25	DENİZLİ	12.646	1.018.735	1,24%	66	SAKARYA	15.603	990.214	1,58%
26	DİYARBAKIR	33.732	1.699.901	1,98%	67	SAMSUN	5.440	1.312.990	0,41%
27	DÜZCE	1.623	377.610	0,43%	68	SİİRT	3.911	324.394	1,21%
28	EDİRNE	972	406.855	0,24%	69	SİNOP	122	207.427	0,06%
29	ELAZIĞ	12.667	583.671	2,17%	70	SİVAS	3.922	621.301	0,63%
30	ERZİNCAN	107	231.511	0,05%	71	ŞANLIURFA	453.628	1.985.753	22,84%
31	ERZURUM	1.060	760.476	0,14%	72	ŞIRNAK	15.318	503.236	3,04%
32	ESKİŞEHİR	4.317	860.620	0,50%	73	TEKİRDAĞ	12.653	1.005.463	1,26%
33	GAZİANTEP	421.986	2.005.515	21,04%	74	TOKAT	996	602.086	0,17%
34	GİRESUN	157	437.393	0,04%	75	TRABZON	3.031	786.326	0,39%
35	GÜMÜŞHANE	81	170.173	0,05%	76	TUNCELİ	56	82.498	0,07%
36	HAKKARİ	5.492	275.761	1,99%	77	UŞAK	2.273	364.971	0,62%
37	HATAY	443.631	1.575.226	28,16%	78	VAN	2.095	1.106.891	0,19%
38	IĞDIR	87	194.775	0,04%	79	YALOVA	3.443	251.203	1,37%
39	ISPARTA	7.270	433.830	1,68%	80	YOZGAT	4.123	418.650	0,98%
40	İSTANBUL	557.694	15.029.231	3,71%	81	ZONGULDAK	524	596.892	0,09%
41	İZMİR	141.757	4.279.677	3,31%					

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Barınma Merkezleri ve Barınma Merkezi Dışındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ŞANLIURFA (3)	Ceylanpınar	17.581	44.427
	Harran	9.886	
	Suruç	16.960	
ADANA (1)	Sarıçam	27.073	27.073
KİLİS (2)	Öncüpınar	4.249	14.747
	Elbeyli	10.498	
KAHRAMANMARAŞ(1)	Merkez	13.603	13.603
HATAY (3)	Altınözü	8.109	16.965
	Yayladağı	4.337	
	Apaydın	4.519	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	14.116	14.116
MALATYA (1)	Beydağı	8.931	8.931
GAZİANTEP (1)	Nizip 2	3.741	3.741
Toplam	143.603		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI	3.475.021		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Suriyelilerin ancak %3,96'sı geçici barınma merkezlerinde bulunmaktadır. Geri kalan %96 kentlere dağılmış vaziyettedir. 60 bin kadar Suriyeli sığınmacının da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçtiği ifade edilmektedir.

SONUÇ

Konu nüfus artış oranları açısından incelendiğinde Türkiye için nüfus artış oranı ‰12.8 olarak bilinmektedir. Özellikle Suriye'den son yıllarda gelen göç dalgası açısından Suriye'nin nüfus artış hızı değerlendirilecek olunursa aynı rapora göre bu rakam ‰19.7'dir. Açıkça görülmektedir ki, savaş ve kargaşalara rağmen Suriye nüfusu Türkiye'den çok fazla artmaktadır. Üstelik Nüfus artışı üstel bir fonksiyon olarak hesaplanmaktadır ki, bu da durumun vahametini bir kez daha arttırmaktadır.

Eski trendin devamı durumunda Türkiye için ön görülen 2023 göçmen nüfusu 1 milyon 350 bin kişi civarında olmalıdır. Oysa Suriyeli sığınmacıların özellikle 2011'den sonraki yoğun miktarı değerlendirildiğinde 20 milyonluk Suriye nüfusunun 3,5 milyonluk kısmı Türkiye'de bulunmaktadır. Gelebilecek ek bir dalganın maksimum boyutu ekonometrik ve istatistiki teknikler yardımıyla 1 milyon ek göçmen olarak tahmin edilmemektedir. Bu durumda dahi bu sayı Türkiye nüfusunun yaklaşık %5-6'sına tekabül etmektedir. Bu sayı 2018 sonu itibarıyla %3,6 seviyesindedir.

Toplam göçmen sayıları mukayese edildiğinde dünyadaki mültecilerin %2,13'ünün Türkiye'de olduğu; bu oranın toplam sığınmacı bazında %4,29, toplam göçmenlerin arasında ise %1,23 olduğu görülebilir. Bu rakamlar dünya bazında değerlendirildiği takdirde Türkiye için aşırı fazlalık göstermektedir.

Dikkat çekici asıl unsur ise geri dönüş oranının ‰8 civarı olmasıdır. Yani Türkiye'ye gelen göçmenler neredeyse dönmemektedir. Hukuki statüleri açısından bakılacak olunursa %90 mülteci, yaklaşık %8 ise sığınmacı profili karşımıza çıkmaktadır. Bu toplam hareketliliği %2 civarının geri dönen mülteciler olduğu görülebilir.

Ekonomik etkiler açısından düşünülecek olunursa Suriyeli sığınmacıların nüfusu arttırdığı savına karşılık üretim artışı yaşanmadığı malumdur. Aynı şekilde vergi gelirlerin artması da söz konusu olmayacaktır. Mal ve hizmetlere talep artmış fakat bu talep artışı beraberinde bir üretim artışı yaşanmadığı için açıkça enflasyona yansımıştır. Yeni endüstri dallarının doğması mümkün olmadığı gibi piyasanın genişlemesi yeni yatırım sahaları açmamakta aksine yatırıma dönüşmesi gereken devlet harcamalarında bir daralma, tüketime yönelik devlet harcamalarında bir artış getirmektedir.

İşçi ücretlerinin ucuzladığı malumdur. Bu da piyasada zaten mevcut olan kayıt dışı istihdamı arttırdığı gibi kayıtsız ve ucuz iş gücü ne sebebiyet vermekte; özellikle sığınmacı sayılarının yüksek olduğu bölgelerde işsizliği daha da yüksek oranda arttırmaktadır.

Nüfus artışının askeri savunmada önemi hipotezinin tersinde kendi ülkesinde vatan savunması yerine ülkelerinden kaçan ve neredeyse yarısından fazlasının askerlik çağında olduğunu bildiğimiz Suriyeli sığınmacıların toplumda infial yaratması bir yana Türk toplumunun askerliğe ve vatan savunmasına yönelik düşüncelerinde dahi negatif tesirlere sebep olmaktadır.

Zaten kıt kaynaklarla yürüyen eğitim ve sağlık hizmetlerinin maliyetlerinin artması hizmet kalitesinin düşmesi de bir diğer problem sahası olarak karşımıza çıkmaktadır. Sığınmacılar arasında zaman zaman israfa varan sağlık harcamaları ve sağlık hizmet-

lerine katkı payının da bulunmaması yine çok büyük bir maliyet kalemi olmasının yanında toplumsal infiale de temel oluşturmaktadır.

İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının zorlaşması bir diğer ekonomik etken olarak değerlendirilebilir. Bu manada zaten kıt ve çoğu zaman ithal enerji ve gıda maddeleri gurubunda kıtlıklar artmış bu kıtlıklar da yukarıda da arz edildiği üzere fiyatlar genel seviyesine yansıyarak ek bir enflasyonist baskı yaratmıştır.

Zaten memleketimizin önemli bir sorunu olagelen çevre kirlenmesi ve çarpık kentleşme de karanlık yüzünü bir kez daha göstermiştir. Belediye hizmetleri daha da zorlaşmıştır. Suriyelilerin ancak %3,96'sı geçici barınma merkezlerinde bulunmaktadır. Geri kalan %96 kentlere dağılmış vaziyettedir. Özellikle %86,4 ile Kilis, sonrasında Hatay, Şanlıurfa, Bitlis, Çanakkale Ağrı illerinde nüfusa oran %20'lere kadar çıkmış vaziyettedir. İstanbul, İzmir, Bursa gibi nüfusu yüksek şehirlerde bile bu oran %3'lere ulaşmış. Bu şehirlerin bazı bölgelerinde sığınmacı gettoları oluşmuştur. Bir ilginç istatistik de özellikle sahil beldeleri ve tatil bölgelerine yönelen sığınmacı yoğunluğudur.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

V. BÖLÜM
TÜRKİYE'YE SIĞINAN YABANCILARIN HUKUKİ STATÜSÜ

Dr. Öğretim Üyesi Akif KARACA

Dr. Öğretim Üyesi Akif KARACA

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını EÜSBE Özel Hukuk Bölümünde 2007 yılında tamamladı. Doktora eğitimini İskoçya'da Dundee Üniversitesi, Enerji Hukuku ve Politikaları Merkezinde (CEPMLP) "Transit Boruhattı Anlaşmalarının Müzakeresi" konulu tezi ile 2013 yılında tamamladı. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Türkiye sığınan yabancıların hukuki statüsü iki ana kategori hâlinde düzenlenmiştir. Bu kategoriler uluslararası koruma statüsü ve geçici koruma statüsüdür. Uluslararası koruma statüsünün ise mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olmak üzere üç alt türü vardır. Geçici koruma statüsü ise Suriye iç savaşı neticesi ülkemize kitleler hâlinde gelen Suriyeliler için oluşturulmuş bir statüdür. Raporun bu kısmında temel sığınmacı sınıflandırmaları açıklandıktan sonra gerek uluslararası koruma statüsü altındaki sığınmacıların gerek geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların hak ve yükümlülükleri ele alınacaktır.

MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMUNA DAİR SÖZLEŞME

I ve II. Dünya Savaşlarından sonra vatandaşı oldukları ülkeleri siyasi kanaatleri, dinî inançları veya etnik kökenleri nedeniyle terk etmek durumunda kalan büyük kitlelerin ortaya çıkması uluslararası camiada mültecilerin hukuki durumunun ele alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşme imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 1961 yılında onaylamıştır. Sözleşme'de mülteci, anlaşmanın kişi yönünden uygulanmasını düzenleyen, md.1/2'de şu şekilde tanımlamıştır:

"Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır."

Sözleşme'deki tanımdan da anlaşıldığı üzere kişiyi mülteci statüsüne sokan unsur etnik kökeni, dinî veya siyasi düşünceleri nedeniyle vatandaşı olduğu ülkede veya kişi vatansız ise ikamet ettiği ülkede zulme uğrayacak olmasıdır. Bu bağlamda mülteci, vatandaşı olduğu ülkeyi siyasi olaylar nedeniyle kendi iradesi sonucu veya zorla terk eden kişidir. Mülteci, vatandaşı olduğu devlet dâhil herhangi bir devletin diplomatik korumasından faydalanamamaktadır. Sözleşme'nin 3. maddesi uyarınca mülteciler arasında etnik köken, din ve geldikleri ülke bakımından ayrım yapılmadan sözleşme kapsamındaki haklardan faydalanacaklardır. Sözleşme md. 27 uyarınca prensip olarak mülteciye yabancı ile aynı haklar tanınmakta, bazı hâllerde vatandaşla eşit haklar tanınmaktadır.

Türkiye Sözleşme'nin uygulama alanı bakımından, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayları sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar şeklinde anladığını belirterek, çekince koymuştur. Türkiye sözleşme kapsamındaki hakları sadece Avrupa'dan gelenlere uygulamaktadır. Bunda mülteci statüsündekilere tanınacak hakların niteliği ve içeriği etkili olmaktadır.

ULUSLARARASI KORUMA STATÜSÜ: MÜLTECİ, ŞARTLI MÜLTECİ, İKİNCİL KORUMA

Coğrafyaya dayalı ayrım Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) düzenlemelerinde de muhafaza edilmiştir. Uluslararası koruma statüsü, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olmak üzere üç türe ayrılmıştır. Kanun mülteci tanımına yer verdiği md. 61'de yukarıdaki Sözleşme'de yer alan tanımı "Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle" şartını madde başına yerleştirerek aynen iktibas etmiştir. YUKK'nin 62. maddesinde ise Avrupa dışında meydana gelen aynı nitelikteki olaylar nedeniyle Türkiye'ye sığınan kimselere şartlı mülteci statüsünün verileceği

belirtilmiştir. Bu ayrımda yukarıda belirtildiği üzere iki gruba tanınacak hakların niteliği ve içeriği etkili olmaktadır.

YUKK md. 89/4 uyarınca mülteci statüsü sahibi kişi ikamet izninden muaf tutulmuştur. Ayrıca, statü almasından itibaren çalışma iznine sahiptir. Mültecilere verilecek uluslararası koruma statüsü kimlik belgesi ikamet ve çalışma izni yerine de geçer (YUKK md. 76/4, 83/3, 89/4). Bu kimlik belgesi ile bağımlı veya bağımsız çalışabilirler. Yabancılara yasaklanmış iş ve mesleklerde çalışamazlar. Mültecilerin çalışma hakları, iş piyasasındaki durum, sektörel ve ekonomik şartlar değerlendirilerek belirli bir sektör veya coğrafi alan bakımından sınırlandırılabilir. Bununla birlikte, YUKK md. 89/4 uyarınca Türkiye'de 3 yıldır ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan veya Türk vatandaşı çocuğu olanlar bakımından bu sınırlama uygulanmaz. Mültecilik için başvuruda bulunmuş ancak henüz başvurusu kabul edilmemiş olanlar, başvurularından 6 ay geçtikten sonra çalışma iznine başvurabilirler. Bunlara istisnai çalışma izni verilebilecektir.

Şartlı mülteci statüsünde olanlar (Avrupa dışından gelenler), mültecilerden farklı olarak prensip olarak güvenli üçüncü ülkeye[5] yerleştirilmek amacıyla kabul edilirler. Bu gerçekleşene kadar kendilerine uluslararası koruma kimlik belgesi verilir. Şartlı mülteciler de ikamet izninden muaf tutulmuşlardır. Kimlik belgeleri ikamet izni yerine geçmektedir. Bununla birlikte, YUKK md. 89/4 uyarınca mültecilerden farklı olarak çalışabilmeleri için çalışma izni almaları gerekmektedir. Bunlara istisnai çalışma izni verilmektedir, ancak aranan bazı şartlar şartlı mültecilerde aran-

[5] Güvenli üçüncü ülke: Kişilerin hayat ve hürriyetinin kimlik özellikleri nedeniyle tehdit altında olmadığı; kişilerin işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye tabi olacağı ülkeye geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olduğu; kişinin mülteci statüsü talep etme hakkının olduğu ve Sözleşme'ye uygun koruma sağlayan ülke güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir (YUKK m. 74).

maz. Bunlara verilen çalışma izni Türkiye'de mutlak kalış hakkı sağlamaz. Ayrıca, il, sektör, meslek bazında sınırlandırılabilir.

Uluslararası koruma türlerinden üçüncüsü olan "ikincil koruma" ise YUKK md. 63'te düzenlenmiştir. İkincil koruma statüsü mülteci ve şartlı mülteci kavramlarından bütünüyle ayrıdır. Mülteci ve şartlı mülteci statüleri kapsamında değerlendirilemeyen ancak vatandaşı olduğu veya vatansız ise ikamet ettiği ülkeye gönderilmesi hâlinde ölüm cezasına mahkûm edilecek veya cezası infaz edilecek kişilere; ülkesine gönderilmesi hâlinde işkenceye, insanlık dışı ceza veya muameleye maruz kalacak veya ülkesinde yaşanan silahlı çatışma hâlleri nedeniyle şahsına yönelecek ciddi tehditle karşılaşacak olan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişilere ikincil koruma statüsü verilebilecektir.

İkincil koruma statüsü verilebilmesi için öncelikle kişinin mülteci ve şartlı mülteci tanımına girmemesi gerekir. İkincil korumada mültecilerde aranan haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu aranmamakta, insan hakları sözleşmeleri ile korunan yaşam hakkı ve işkence yasağının ihlali dikkate alınmaktadır. Ayrıca, sığınma sebebinin kimlik özellikleri ile ilgili olması aranmamaktadır. Bu yönüyle daha kapsayıcı niteliktedir. Bunlara verilen kimlik belgesi de YUKK md. 76/4 ve 83/3 uyarınca ikamet izni yerine geçer. Ayrıca, YUKK md. 89/4 uyarınca kimlik belgesi çalışma izni yerine de geçmektedir. Bu statü daha ziyade siyasi veya adi suçlar nedeniyle kendi ülkesinde ölüm cezasına çarptırılmış olan veya çarptırılacak olan yabancılara verilmektedir. İran'da uygulanan recm cezası nedeniyle Türkiye'ye sığınan yabancılar bu statü kapsamına alınmaktadır. Çeşitli ülkelerin siyasi muhalefet liderlerine de bu statü verilebilmektedir.

Uluslararası koruma statüsü sahibi veya başvurucusu kişiler YUKK md. 89 uyarınca, ilk ve ortaöğrenim hizmetlerinden ücret-

siz faydalanırlar. Yardıma ihtiyacı olanlara sosyal yardım hizmeti sağlanır. Sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlara Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır. Genel sağlık sigortasından primlerini ödemek şartıyla faydalanabilirler.

Uluslararası koruma altındakiler YUKK md. 90 uyarınca, çalışma durumlarına ait güncel bilgileri, gelirlerini ve varsa taşınır ve taşınmaz mal varlıklarını 30 gün içinde bildirmekle yükümlüdürler. Adres, kimlik ve medeni hâl değişikliklerini de 20 iş günü içinde bildirmelidirler. Sağlanan hizmet, yardım ve imkânlardan haksız faydalandıkları ortaya çıkarsa bedellerini ödemekle yükümlüdürler.

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ: SURİYELİLER

Geçici koruma statüsü yukarıda tanımlanan uluslararası korumanın üç türünden de bütünüyle farklıdır. Geçici koruma statüsü 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde kitlesel olarak Türkiye'ye sığınan Suriye vatandaşları için oluşturulmuş bir statüdür. Geçici koruma statüsü YUKK md. 91'de "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." denilerek tanımlanmıştır. Geçici koruma Bakanlar Kurulu (BK) tarafından kitleler hâlinde ülkemize gelenlere topluca verilen bir statüdür. Geçici koruma statüsünün uygulanmasının usül ve esasları, bu kişilerin Türkiye'ye kabul edilişinde yapılacak işlemler, Türkiye'de nasıl ve nerede kalacakları, Türkiye'de bulundukları sıradaki hak ve yükümlülükleri ve Türkiye'den nasıl çıkacakları Geçici Koruma Yönetmeliği'nde (GKY) düzenlenmiştir. Geçici koruma statüsünün kaldırılması da GKY md. 9 ve 10 uyarınca ancak Bakanlar Kurulu kararıyla mümkün olabilir. Ülke genelinde

veya belirli bir coğrafyada uygulanıp uygulanmayacağına da BK karar verir.

Geçici koruma statüsündekilere geçici koruma kimlik belgesi verilir. GKY md. 25 uyarınca, bu belge sadece kalış hakkı sağlar. İkamet izni yerine geçmez. Bu belge sahibine vatandaşlığa başvuru hakkı da tanımaz. Geçici koruma altındakilerin GKY md. 29 uyarınca, ayrıca çalışma izni almaları gerekir. Aldıkları çalışma izni ikamet izni yerine geçmez. İkamet izninin verilmek istenmemesinin sebebi, belirli süre ikamet etmeye dayanarak vatandaşlık başvurusuna hak kazanmalarının engellenmek istenmesidir.

Geçici koruma kitlesel akın hâlinde, belirli süreyle sınırlı ve acil koruma sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu yönüyle ikincil korumadan farklıdır. İkincil koruma verilebilen hâllerden biri ülke genelinde yaygın ve ayrım gözetmeyen şiddet hareketlerine maruz kalma nedeniyle verilebilmektedir. Ancak bireysel olarak sağlanan bir statüdür.

Geçici koruma statüsü altındakiler için geri gönderme yasağı mevcuttur. Bu kişilerin işkence veya insanlık dışı ceza veya muamele görecekleri veya etnik, siyasi, dinî sebeplerle hayatlarının ve hürriyetlerinin tehdit altında olacağı yere gönderilemeyeceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, GKY md. 42-44 uyarınca bu şahıslar gönüllü olarak ülkelerine dönmek veya üçüncü ülkeye gitmek isterlerse kendilerine kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde destek sağlanacaktır. Ülkemizde bulunan Suriyeliler, BK kararıyla geçici koruma statüsünün kaldırılması ya da kendi rızalarıyla ülkelerine dönmek istemeleri haricinde kesinlikle geldikleri ülkeye gönderilemezler. Geçici koruma statüsünün bireysel olarak ortadan kalkabileceği bir diğer hâl GKY md. 12 uyarınca bunların üçüncü bir ülkenin koruması altına girmeleri, o ülkeye sığınmalarıdır.

Belirli fiilleri işleyenler geçici koruma statüsünden faydalanamayacaklardır. Bu kişiler GKY md. 8 uyarınca savaş suçları veya insanlığa karşı suç işlemiş olanlar, terörist eylemlerde bulunmuş olanlar, ülkesinde silahlı çatışmaya katılanlardan bunu kalıcı şekilde terk etmeyenler ve siyasi suç dışında ülkesinde ağır bir suç işlemiş veya bu tür suçtan mahkûm olmuş olanlardır.

Geçici koruma statüsü sahipleri açısından vurgulanması gereken önemli bir husus Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Antlaşması'dır. Bu antlaşmaya göre, AB ülkelerine Türkiye üzerinden giden kaçak göçmenleri Türkiye Avrupa'nın sınır dışı etmesi sonucu kabul etmekle yükümlüdür. AB ülkeleri bunun karşılığında Türkiye'nin kabul ettiği kaçak göçmen sayısı kadar Türkiye'de bulunan geçici koruma sahibi Suriyeli'ye sığınma hakkı tanımak yükümlülüğü altındadırlar. Ancak, kabul edecekleri sığınmacıları kendileri seçmektedirler.

Faydalandıkları Haklar: Çalışma, Eğitim, Sağlık

Öncelikle belirtmek gerekir ki geçici koruma statüsü altındakiler de temelde yabancı statüsündedirler. Kendilerine özel olarak tanınan haklar dışında tabi oldukları hukuki rejim yabancıların tabi olduğu rejimdir. Bu çerçevede, yabancılara tanınan bütün diğer haklardan da faydalanırlar. Bu kısımda geçici koruma statüsündekilere tanınan özel haklar genel hatlarıyla açıklanmaktadır.

Geçici koruma statüsündekiler kayıt tarihlerinden (kimlik belgelerinin düzenlenmesinden) itibaren 6 ay geçtikten sonra çalışma izni için işveren tarafından başvuruda bulunulmak şartıyla çalışabilirler. Uluslararası İşgücü Kanunu md. 16 uyarınca bu şahıslara Kanun'daki bazı şartlara tabi olmadan istisnai nitelikte çalışma izni verilebilecektir. Bunlar tüm çalışma türlerine başvu-

ruda bulunabilirler Bunlara verilen çalışma izni GKY md. 29 uyarınca ikamet izni yerine geçmeyecektir.

Sağlık mesleklerinde çalışanların Sağlık Bakanlığından, eğitim mesleklerinde çalışanların MEB veya YÖK'ten ayrıca ön izin almaları gereklidir. Çalışma izni verilebilecek iller sınırlandırılabilecektir. Geçici Koruma Altına Alınanların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik (GKÇİY) uyarınca, bir iş yerinde çalıştırılabilecek geçici koruma statüsü sahibi kişi açısından sayı sınırlaması getirilmiştir. O iş yerinde çalıştırılan Türk vatandaşı işçi sayısının en fazla %10'u kadar geçici koruma statüsüne sahip kişi çalıştırılabilir.

Çalışan sayısı ondan az olan iş yerlerinde en fazla bir kişi çalıştırılabilir. Geçici koruma statüsüne sahip şahıslara asgari ücretin altında ücret ödenemeyeceği de hüküm altına alınmıştır. Yabancıların çalışamayacağı mesleklere ilişkin sınırlamalar geçici koruma statüsü altındakiler için de geçerlidir. Bunlara verilen çalışma izni coğrafi bakımdan, kalmalarına izin verilen illerle sınırlandırılmıştır.

Mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışmak için çalışma izni başvurusuna gerek yoktur. Bu tür işlerde çalışacaklar sadece bulundukları il valiliklerinden çalışma izni muafiyet belgesi alırlar. Mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışanlar için istihdam kotası olmamakla birlikte getirilebilecektir.

GKÇİY uyarınca geçici koruma sağlananlar kamu yararına çalışan derneklerde de çalışabilirler. Bununla birlikte bu statüye sahip olmayan dernekler, yabancı dernekler ve merkezi yurt dışında bulunan bunların dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki şube ve temsilciliklerinde çalışabilmeleri için bu dernek ve kuruluşlar hakkında İçişleri Bakanlığının uygun bulma görüşünün alınması gerekir.

Eğitim hizmetleri bakımından gerek barınma merkezlerinde gerekse bu merkezlerin dışında okul öncesi eğitim ile ilk ve orta-öğretimden faydalanabilirler. GKY md. 28'de üniversite eğitimleri ile ilgili esasların YÖK tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda YÖK tarafından yapılan düzenleme ile Suriye'de üniversiteye başlamış olmak şartıyla, yatay geçiş şartlarını taşımaları halinde yabancı öğrencilere tanınan kontenjan kapsamında ilgili Yönetmelik uyarınca Türkiye'deki üniversitelere sınavla veya not ortalamasına dayalı olarak yatay geçiş yapabilmektedirler. Bu şartı sağlayamayanlara Türkiye'deki sekiz üniversiteye özel öğrenci statüsünde sınavsız girme hakkı tanınmıştır.

Bu üniversiteler: Çukurova, Gaziantep, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Kilis 7 Aralık, Harran, Mersin, Mustafa Kemal ve Osmaniye Korkut Ata Üniversiteleridir. Bununla birlikte, bu üniversitelerden sadece özel öğrenci olarak ders alabilmekte, sadece almış oldukları derslerin sınavlarını geçerlerse bu dersleri görmüş kabul edilmektedirler.

Ancak resmî olarak üniversiteye kaydolmamakta, öğrenciliğin sağladığı haklardan faydalanamamaktadırlar (RG 21.09.2013-28772, 9 Ekim 2013 tarihli YÖK Yürütme Kurulu Toplantısı; YÖK Basın Açıklaması, 9.01.2015). Bunun haricindeki her durumda yabancı öğrenci sınavına girerek üniversite eğitimi almaktadırlar. Önemli bir diğer husus ise GKY md. 28'de belirtildiği üzere her yaş grubuna yönelik talebe bağlı olarak dil eğitimi ve meslek edindirme kursları düzenlenebilecektir.

Geçici koruma statüsüne sahip olanlar GKY md. 27 uyarınca temel ve acil sağlık hizmetleri ile bunların kapsamındaki tedavi ve ilaçlardan ücretsiz faydalanma hakkına sahiptirler. Bu şahıslara ücretsiz sağlık hizmeti sunulmaktadır. Bu masraflar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır.

Vatandaşlık Meselesi

Geçici koruma statüsüne veya yukarıda belirtilen uluslararası koruma statüsünün alt türlerinden birine sahip olmak o kişiye vatandaşlık bakımından bir hak tanımaz. Bu kişiler de diğer yabancıların tabi oldukları, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (TVK) esasları belirtilen koşullarda vatandaş olabilirler. Geçici koruma statüsü altındakiler için avantaj sağlayabilecek yegâne yol TVK md. 12'de düzenlenen istisnai vatandaşlık kazanma yoludur. Bu madde millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel olacak bir hali olmamak şartıyla belirli yabancıların diğer vatandaşlığa alınma türlerindeki şartlar aranmaksızın ve sınırlamalar olmaksızın, Bakanlar Kurulunun takdiri ile vatandaş olabilmeleri imkânını sağlamaktadır. Bunlar, Türkiye'ye sanayi yatırımı yapan kişiler ile bilimsel, ekonomik, sportif, kültürel, sanatsal, sosyal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen veya geçebilecek kişiler ve turkuaz kart sahibi kişilerdir. Bunun yanı sıra, maddede "vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler" şeklinde bir bent vardır. Bu maddeye dayanarak geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilere bireysel vatandaşlık verilebilmekle birlikte, topluca vatandaşlığa alınmaları mümkün değildir.

İstisnai yolla vatandaşlık almayı düzenleyen TVK md. 12'nin YUKK md. 31.j'ye yaptığı yollama ile belirli tutarda yatırım yapacaklarla, eşlerine ve kendisinin veya eşinin ergin olmayan çocuklarına da istisnai vatandaşlık verilebilmektedir. Bu şartı yerine getiren geçici koruma altındaki Suriyeliler de bu haktan bireysel olarak faydalanabilir. Buna ilişkin asgari tutarlar TVK Uygulama Yönetmeliği md. 20'de şu şekilde belirlenmiştir:

- 500.000 dolar değerinde sabit sermaye yatırımı
- 500.000 dolar değerinde mevduatı bankada üç yıl boyunca tutma

- 500.000 dolar değerinde devlet tahvilini üç yıl tutma şartıyla alma veya
- 250.000 dolar değerinde taşınmaz alma ve üç yıl boyunca satmama şartını tapu kaydına şerh etme
- 500.000 dolar değerinde gayrimenkul yatırım fonu veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payı

Yükümlülükleri

Geçici koruma statüsü sahipleri için GKY md. 33 uyarınca geçici barınma merkezlerinde veya belirli bir yerde, il bazında, ikamet şartı getirilebilir. Bununla birlikte, böyle bir ikamet zorunluluğu uygulanmamaktadır.

Bu şahıslar diledikleri illerde yaşayabilmektedirler. Bu şahıslar çalışma durumlarına, gelir ve taşınmazlarına, adres, medeni hâl, ailelerindeki doğum ve ölüm gibi olgulara dair bilgileri belirli sürelerde bildirmekle yükümlüdürler. Bunların dışındaki yükümlülükler açısından bütünüyle Türkiye'de yaşayan diğer yabancıların tabi oldukları yükümlülüklere tabidirler.

SINIR DIŞI ETME

Geri Göndermeme İlkesi

Geri göndermeme ilkesi YUKK md. 4'te düzenlenmiştir. Kanunun uygulanması bakımından gerek yalın yabancılar gerekse uluslararası koruma statüsü veya geçici koruma statüsü başvuruculara ve sahipleri bakımından genel ve temel nitelikli bir prensiptir. Bu şahısların tamamı geri göndermeme ilkesinin kapsamındadırlar. Bu hüküm uyarınca, uluslararası veya geçici koruma statüsü başvuruculara veya sahipleri, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza ya da muameleye uğrayacakları bir ülkeye gönderilemezler.

Ayrıca, bu şahıslar, kimlik özellikleri nedeniyle hayatlarının veya özgürlüklerinin tehdit altında bulunacağı ülkeye de gönderilemezler. Bir şahsın Türkiye'nin millî güvenlik ve kamu düzenini bozması şahsın hayati tehlikeye maruz kalacağı bir ülkeye gönderilmesini haklı kılmaz. Devletlerin ülkeleri üzerindeki egemenlik hakkı, kişilerin yaşam hakkını tehlikeye sokma hakkını devletlere vermemektedir.

Bu çerçevede, geri göndermeme ilkesi devreye girmektedir. Geri göndermeme ilkesi Mültecilere Dair Sözleşme md. 33'te doğrudan, işkence yasağını öngören AİHS md. 3 vb. sözleşmelerde de dolaylı olarak düzenlenmiştir.

YUKK'nin başka düzenlemelerinde de geri göndermeme ilkesinin yansımalarına rastlanılmaktadır. Bunlardan başlıcası sınır dışı edilemeyecek kişileri düzenleyen 55. maddedir. Bu madde uyarınca, sınır dışı edilecekleri ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya uğrayacağı noktasında ciddi emare bulunan şahıslar sınır dışı edilemeyecektir. Uluslararası koruma başvurucusu veya sahiplerinin sınır dışı edilmelerini düzenleyen md. 54.2 kapsamındaki son derece ciddi sebepler hâlinde dahi şahıs geri gönderme yasağının kapsamındadır.

Geri göndermeme ilkesi, GKY'nin genel ilkeler başlıklı 2. Bölümünün 6. maddesinde de aynı mahiyette düzenlenmiştir. GKY md. 6.2'de geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin ilgili düzenlemelere göre Türkiye'den gönderilmelerinin gerekmesi durumunda, geri göndermeme ilkesinin kapsamına girmeleri hâlinde, haklarında idari tedbirler alınabileceği düzenlenmiştir. Geçici koruma statüsü, devletlere geri göndermeme ilkesi kapsamında sığınan kişilere sağlanan bir statüdür. Bu doğrultuda, geri göndermeme ilkesi geçici korumanın da temelini oluşturmaktadır.

Uluslararası Koruma Altındakilerin (Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma) Sınır dışı Edilmesi

YUKK md. 54.2'de uluslararası koruma statüsü sahibi veya başvurucusu kişinin bu fıkradaki sebeplerden birinin kapsamına girmesi hâlinde sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir. Bununla birlikte, bu sebepleri değerlendirmeden önce vurgulamamız gereken bir husus YUKK md. 2.2 ve Anayasa m. 90 hükümleri nedeniyle uluslararası antlaşmaların öncelikle uygulanacağıdır. Türkiye'nin de taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi md. 32'de taraf devletlerin ülkelerinde yasal olarak bulunan mülteciyi ancak kamu düzeni ve ulusal güvenlikle ilgili sınır dışı sebeplerine dayanarak sınır dışı edebileceği belirtilmiştir. Bu düzenleme doğrultusunda belirtmek gerekir ki, Türkiye'de mülteci statüsüne sahip olanlar ancak, ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçeleriyle sınır dışı edilebilecektir. Bunun doğal sonucu olarak YUKK md. 54.2'de belirtilen nedenler sadece şartlı mülteciler ve ikincil koruma sahipleri için uygulanabilecektir. Bununla birlikte, aşağıda ele aldığımız bu sebepler incelendiğinde, bunların da yorum yoluyla kamu düzeni ve güvenliği sebeplerinin kapsamına sokulabileceği ileri sürülebilir.

YUKK md. 54.2 düzenlemesi uyarınca, md. 54.1'in b, d ve k bentleri kapsamında olan uluslararası koruma statüsü başvurucusunun veya sahibinin sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir. Bunlar sırasıyla, terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; ülkede bulunmaları kamu düzeni, kamu güvenliği veya sağlığı açısından tehdit olarak görülenler ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu kabul edilenlerdir.

YUKK md. 54.2'de, bu fıkrada belirtilen nedenlerin kapsamına girenlerin uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı edilebileceği belirtilmiştir. Bu düzenleme doğrultusunda

yabancı şahıs ister uluslararası koruma başvurusu sahibi olsun ister uluslararası koruma statüsünü elde etmiş olsun fıkrada belirtilen nedenlerin kapsamına giriyorsa sınır dışı edilebilecektir.

Geçici Koruma Altındakilerin (Suriyeliler) Sınır Dışı Edilmesi

Gerek YUKK gerekse GKY hükümlerinde geçici koruma statüsü altındakilerin sınır dışı edilmesine dair bir düzenleme yoktur. Geçici koruma statüsü BK tarafından topluca verilen bir statüdür ve kaldırılması da kural olarak BK kararıyla topluca yapılacaktır. Geçici koruma altındakilerin ülkeyi terk etmeleri konusundaki prensip GKY md. 12 uyarınca kendilerinin gönüllü geri dönüş yapmalarıdır. Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanmaları veya üçüncü bir ülke tarafından insani nedenlerle veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmeleri veya kendilerinin üçüncü ülkeye çıkış yapması da geçici koruma statüsünün bireysel sona erme sebepleridir.

Bununla birlikte, GKY md. 8/1'de bireysel açıdan geçici koruma statüsü verilemeyecekler ile verilmiş olsa dahi iptal edilecek olan şahıslar düzenlenmiştir. GKY md. 8/1 dikkatle incelendiğinde belirli nedenlerin sınır dışı etme sebeplerine çok yakın veya aynı nitelikte olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, fıkranın d bendinde yer alan terör eylemlerinde bulunduğu, planladığı veya bu tür eylemlere iştirak ettiği tespit edilenlerdir. Bu niteliketeki sebeplerden bir diğeri ve bendinde yer alan ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile kamu düzeni veya güvenliği açısından tehdit oluşturanlardır. Bu kişilerin statüsü Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya valiliklerce iptal edilecektir. GKY md. 8'de ve md. 14'te bunların ülkeden çıkış yapmalarının esas olduğundan bahsedilmiş ancak bunun yöntemi ve usulü düzenlenmemiştir.

GKY md. 8'deki sebepler incelendiğinde bu sebeplerin uluslararası koruma statüsü başvuruculari ve sahiplerinin sınırlı sayıdaki sınır dışı edilme sebeplerini düzenleyen, md. 54/1 b, d ve k bentlerine atıf yoluyla oluşturulan, md. 54.2'deki sebeplerle aynılık gösterdiği görülmektedir.

Bu nedenle, bu sebeplerin kapsamına giren geçici koruma statüsü altındaki bireyler, bu madde uyarınca, statüleri iptal edildikten sonra yalın yabancı statüsüne girecek olmaları nedeniyle, yalın yabancıların sınır dışı edilmesi sebeplerini düzenleyen 54. maddenin 1. fıkrasının b bendi uyarınca terör örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olmak nedeniyle veya d bendi uyarınca kamu düzeni veya güvenliği için tehdit oluşturdukları gerekçesiyle sınır dışı edilebilirler.

Geçici koruma statüsü altındakilerin bu statüye sahipken sınır dışı edilememeleri kanundaki bir boşluktan kaynaklanmaktadır. Daha geniş bir koruma statüsü sağlayan uluslararası koruma statüsü altındaki şahıslar sınır dışı edilebilirken daha dar kapsamlı bir koruma statüsü sağlayan geçici koruma statüsü altındaki şahısların da sınır dışı edilebilmesi gerekir.

Öte yandan, geçici koruma statüsü sahiplerinin içinden geldikleri ortam, iç savaş şartları, bu statünün tanınmasının arkasındaki siyasi ve sosyal nedenler dikkate alındığında, uluslararası koruma statü sahiplerine göre sınır dışı etme sebeplerinin kapsamına girme ihtimalleri daha yüksektir.

Bu nedenle, Anayasa md. 16'da yer alan temel hak ve özgürlüklerin milletlerarası hukuka uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabileceği hükmü de gözetilmek suretiyle, md. 54.2'ye uluslararası koruma başvurusu sahibi kişiler ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler ifadelerinden sonra "geçici koruma başvurusu veya statüsü sahibi kişiler" ifadesinin eklenmesi yoluyla bunların da doğrudan sınır dışı edilebilmesinin sağlanması gere-

kir. Geçici korunanlar da uluslararası koruma sahipleri gibi md. 54/2'de yer alan sınırlı sayıdaki sebeplere dayanarak sınır dışı edilebilmelidir.

SONUÇ

Türkiye'ye sığınan yabancılar, hukuki sınıflandırma açısından uluslararası koruma statüsü ve geçici koruma statüsü olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Uluslararası koruma statüsünün kendi içinde mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olmak üzere üç alt türü vardır. Geçici koruma statüsü ise Suriyeliler için oluşturulmuştur. Sahip oldukları haklar bakımından mülteci ve ikincil koruma sahipleri bu statülere sahip olmalarından dolayı kendiliğinden ikamet ve çalışma hakkına sahiptir. Şartlı mülteciler ise ikamet iznine sahip olmakla birlikte çalışma izni için ayrıca başvuruda bulunmalıdırlar. Şartlı mülteciler, güvenli üçüncü ülkeye gönderilmek üzere Türkiye'ye geçici olarak kabul edilirler.

Geçici koruma statüsü sahibi olan Suriyelilere verilen kimlik belgesi ikamet izni yerine geçmemektedir. Sadece onlara Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Bunun sebebinin, ikamet iznine dayalı olarak vatandaşlık kazanmalarının önüne geçilmek istenmesi olduğu düşünülmektedir. Geçici koruma sahipleri, çalışma izni alınması yoluyla çalışma hakkına sahiptirler. Bununla birlikte, çalıştıkları iş yerlerindeki çalışan sayısı bakımından kota uygulanmakta, toplam işçi sayısının onda birini aşamamaktadırlar. Mevsimlik tarım işçileri için böyle bir sınırlama yoktur. Temel sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanabilmektedir. Aynı zamanda ilk ve ortaöğretimden de ücretsiz faydalanmaktadırlar. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de üniversite okumakta olanların Türkiye'deki üniversitelere yatay geçiş yaparak üniversite eğitiminden faydalanmaları sağlanmıştır. Türkiye'de ilk defa üniversite eğitimine başlayacaklar ise diğer yabancılar gibi yabancı öğrenci

sınavına girerek üniversite eğitimi alabilmektedirler. Ayrıca, yukarıda belirtilen sekiz üniversitede özel öğrenci statüsünde ders alabilmektedirler. Vatandaşlık bakımından, Suriyelilerin geçici koruma statüsü sahibi olmaları onlara vatandaşlığa geçme hakkı tanımaz. Vatandaşlığa ancak yukarıda ayrıntılı açıkladığımız üzere Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer alan istisnai yoldan vatandaşlık kazanma hükümlerine göre geçebilirler.

Sınır dışı etme bakımından, geri göndermeme ilkesi kapsamında uluslararası koruma ve geçici koruma statüsü sahipleri ölüm cezasına çarptırılacakları veya kimlik özellikleri nedeniyle zulme uğrayacakları ülkelere gönderilemezler. Sadece yukarıda açıkladığımız güvenli üçüncü ülke niteliğindeki ülkelere sınır dışı edilebilirler. Uluslararası koruma statüsü sahipleri (mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma sahipleri) sınırlı sayıda sebeple sınır dışı edilebilirler. Bu sebepler, terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olmaları; ülkede bulunmalarının kamu düzeni, kamu güvenliği veya sağlığı açısından tehdit olarak görülmesi ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olmalarıdır. Geçici koruma statüsü sahibi Suriyeliler şu anki hukuki düzenlemeler kapsamında öncelikle mevzuatta belirlenen sebeplerden dolayı statülerinin iptal edilmesinden sonra sınır dışı edilebilmektedirler. Bu sebepler, terör eylemlerinde bulunduklarının, planladıklarının veya bu tür eylemlere iştirak ettiklerinin tespit edilmesi; ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceklerinin değerlendirilmesi ile kamu düzeni veya güvenliği açısından tehdit oluşturmalarıdır. Saydığımız bu sebepler, uluslararası koruma sahiplerinin doğrudan sınır dışı edilmelerini sağlayan sebeplerle aynılık göstermektedir. Bu nedenle, daha dar bir koruma olan geçici koruma sahiplerinin de doğrudan sınır dışı edilebilmelerini sağlayan bir hüküm YUKK'ye eklenmelidir.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

VI. BÖLÜM
SURİYELİ YABANCILARIN TÜRKİYE'YE EKONOMİK ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Fahrettin Oğuz TOR

Fahrettin Oğuz TOR

İlk ve ortaokulu Afşin'de, lise öğrenimini K.Maraş ve Artvin İlköğretmen Liselerinde, lisans eğitimini Gazi Eğitim Matematik ve Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümlerinde, lisansüstü eğitimini Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde tamamladı.

Eğitimin bütün kademelerinde; öğretmen, idareci ve öğretim görevlisi olarak çalıştı.

1987 yılında sınavla girdiği SSK Teftiş Kurulunda; müfettiş yard., müfettiş ve başmüfettiş, dört yıl Teftiş Kurulu Başkanı olarak SSK ve SGK'e toplam 28 yıl denetim elemanı olarak görev yaptı.

Bürokraside danışmanlık görevlerinde bulundu.

Birçok sivil toplum kuruluşunda üye, yönetim kurulu üyesi ve başkanı olarak çalıştı.

Milliyetçi Hareket Partisi 25 ve 26. Dönem Kahramanmaraş milletvekilidir.

Ülkemizde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli yabancılara yönelik olarak açık kapı politikası uygulanmış ve kitlesel akınla gelen yabancıların temel ihtiyaçlarının karşılanması temel ilkelerden birisi olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber Suriyelilerin yedi yılı aşkın süredir Türkiye'de bulunması ücretsiz sağlanan kamu hizmetleri başta olmak üzere Türk ekonomisine çeşitli külfetler getirdiği gibi Suriyelilerinde ülkemize ekonomik katkılarının olduğu da bir gerçektir. Bu kapsamda bu bölümün amacı Suriyeli yabancıların ülkemizde neden olduğu ekonomik fayda ve maliyetlerin ele alınmasıdır. Bununla beraber gerek yapılan harcamaların detaylı dökümü gerekse de Suriyelilerin ekonomimize katkılarını açıklayan çalışmaların eksikliği bu hesaplamayı mevcut bilgilerden tahminî yöntemler kullanarak belirlemeyi mecbur kılmıştır.

Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancılara Yönelik Kamu Harcamalarının Reel ve Alternatif Maliyeti

Suriyelilere yönelik yapılan kamu harcamaları 2017 yılının Aralık ayı başında dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Recep AKDAĞ tarafından 84.880.541.000 Türk lirası (TL) olarak açıklanmış ve bu harcamanın karşılığının 30.285.573.000 ABD doları (USD) olduğu belirtilmiştir (Anadolu Ajansı, 2017). Bu açıklamadan harcamalara ilişkin kabul edilen USD kurunun 2,8 TL'ye karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber açıklamanın yapıldığı 5.12.2017 tarihinde kur 1 USD = 3,86 TL (TCMB, 2018), 31.12.2017 tarihinde ise kur 1 USD = 3,77 TL (TCMB, 2018) olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye'nin Suriyelilere yönelik yapılan harcamalarını yatırıma dönüştürmemiş olsa dahi kur farkından alternatif bir maliyete katlanmak zorunda kaldığını ortaya

koymuştur. Daha basit bir anlatımla Türkiye Suriyeli yabancılara yönelik yaptığı harcamalar yerine aynı dönemde USD alarak kasasına koysaydı bu paranın TL cinsinden karşılığı 84.880.541.000 TL'nin üzerinde olacaktır. Bu hesaplama yöntemi ilk bakışta sakıncalı gelse de bu kaynağın yatırıma harcanması durumunda kur farkının üzerinde bir gelir getirme potansiyelinin olduğu da unutulmamalıdır. Bu anlamda 5.12.2017 tarihindeki kur esas alındığında yapılan 30.285.573.000 TL'lik harcamanın karşılığı 116.902.311.780 TL olacaktır.

Bu durumda Türkiye'nin 32.021.770.780 TL'lik bir alternatif maliyete katlanmış olduğu ifade edilebilir. Söz konusu alternatif maliyetin USD cinsinden karşılığı ise 8.295.795.538 USD'dir. Özetle sadece kur farkından kaynaklı alternatif maliyeti ile yapılan reel harcama toplandığında Türkiye'nin 5.12.2017 tarihi itibarıyla **38.581.368.538** USD'lik bir maliyete katlanmak durumunda kaldığı anlaşılmaktadır.

Bununla beraber Türkiye'nin maliyeti bununla sınırlı değildir. Söz konusu maliyetin yatırıma dönüşmesi durumunda ortaya çıkacak katkının da hesaplanması gerekmektedir. Fakat bu harcamaların ne derecede rasyonel kullanılacağı veya hangi amaçla kullanılacağını bilmek her ne kadar mümkün olmasa da yatırıma dönüşmemesinin getireceği alternatif maliyetinin hali hazırda kurulu bir şirketin piyasa değeri esas alınarak hesaplanması mümkündür.

Ford Otosanın piyasa değeri 2018 yılında Ford Otosanın 2017 sonu itibarıyla ise değeri 21.142.327.500 TL'dir (Fortune Turkey, 2018). Bu durumda Ford Otosanın 2017 sonu itibarıyla değeri (1 USD = 3,77 TL) 5.608.044.429 USD'dir. Bu anlamda Suriyelilere yönelik yapılan reel harcamalar ile alternatif maliyetin toplamı olan 38.581.368.538 USD ile 6,87 adet Ford Otosan satın almak mümkün olacaktır.

Daha basit bir ifade ile Türkiye Suriyelilere yönelik harcama yaptığı dönemlerde USD satın almış olsa ve bunu 5.12.2017 tarihinde bozdursaydı 29.12.2017 tarihinde 6,87 adet Ford Otosan satın alması mümkün olacaktır. Ford Otosan 11.501 kişi istihdam eden (Koç Holding, 2018) ve 2017 yılında VAFÖK'ü (vergi, amaortisman ve faiz öncesi kar) 2.182.000.000 TL, net kârı ise 1.490.000.000 TL (Dünya gazetesi, 2018) olan bir şirkettir. Bu anlamda değerlendirildiğinde Türkiye'nin 2018 yılında faaliyete geçecek 6,87 adet Ford Otosan büyüklüğünde bir şirket ile 79.011 kişiyi istihdam etmesi ve 2017 yılı net kârı esas alındığında amortisman, vergi gideri olduğu düşünülürse kurulacak şirketin 4.754.040.000 TL değerinde olacak olan aynı kalemlerdeki gideri finans, imalat ve kamu sektörleri başta olmak üzere birçok sektöre kaynak oluşturucu niteliktedir. Ayrıca ortalama bir ailenin dört kişi olarak kabul edilmesi hâlinde 316.044 kişinin bu yolla gelire kavuşacağı iddia edilebilir. Bunun anlamı bu yolla Kırıkkale ilinden daha büyük bir nüfusun gelire kavuşabilmesidir.

Türkiye'deki Suriyelilerin Ekonomik Katkıları ve Kayıt Dışılığın Yarattığı Vergi Kaybı

Türkiye'de bulunan Suriyeli yabancılar gerek sahip oldukları sermaye gerekse de oluşturdukları iş gücü arzı ile Türk ekonomisine katkı sunmaktadır. Suriyeli yabancıların Türk ekonomisine katkıları incelendiğinde ise yapılan harcamaların çok altında kaldığı görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'deki toplam yatırımlarının 2011-2018 döneminde 1 ila 1,15 milyar USD düzeyinde olduğu değerlendirilmektedir (SPUTNIK NEWS, 2018).

Türkiye'de istihdam edilen Suriyeli nüfusun neredeyse tamamının kayıt dışı çalışıyor olması ucuz iş gücü olarak görülen Suriyelilerin bu yolla sağladığı ekonomik katkının hesaplanmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye'de çalışan Suriyeli sayısının 800 bin ila

1 milyon arasında olduğu tahmin edilmekle beraber (ERDOĞAN M.M., 2018) 2018 yılı Nisan ayına kadar 19.925'i geçici koruma, 20.993'ü ikamet izni ve 13.776'sı işletme sahibi olmak üzere Suriyelilere düzenlenen toplam çalışma izni sayısı 54 binin üzerinde gerçekleşmiştir (BUILDING MARKETS, 2018). Bununla beraber 2018 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyelilerin 3.6 milyondan fazlalık kesimi geçici koruma altındayken 2017 yılı sonu itibarıyla yalnızca 65.348 Suriyeli yabancıya ikamet izni düzenlenmiştir (GİGM, 2018). Bu durum bize iki husus hakkında fikir vermektedir. Birincisi Türkiye'de ikamet izni ile bulunan Suriyeliler kayıtlı ekonomiye katılmaya daha uygun niteliklere sahiptir. Çünkü ikamet izni sayıları ile düzenlenen çalışma izni sayıları beraber değerlendirildiğinde neredeyse **ikamet izini olan** her üç Suriyeliden birisi çalışma izni almış durumdadır. İkincisi ise Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfusun esas kısmını oluşturan geçici koruma kapsamındaki yabancıların kayıtlı çalışma oranın oldukça düşük olduğudur.

Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfusun 1.190.480'i erkek, 929.384'ü kadın olmak üzere toplam 2.119.864'ü 15-64 yaş aralığında yani çalışma çağındadır (GİGM, 2018). Suriyeli kadınların kültürel nedenlerle iş gücü piyasasına dâhil olamadığı düşünülse dahi Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin en azından 1.2 milyonunun iş gücü piyasasına katıldığını söylemek marjinal bir değerlendirme değildir. Ayrıca Türkiye'deki Suriyeliler arasındaki işsizlik oranın %21 olması (BUILDING MARKETS, 2018) ile 1 milyona yakın Suriyelinin çalışmakta olduğu tahmini (ERDOĞAN M. M., 2018) her iki çalışma arasındaki zaman farkı da dikkate alındığında en azından 1.2 milyonluk bir iş gücü arzı olduğu yönündeki bulgumuzu destekler bir nitelik ortaya koymaktadır. Bu anlamda 1.2 milyon kişilik bir iş gücü arzında çalışma izni bulunanların sayısının 20 bin

civarında olması geçici koruma kapsamındaki Suriyeli iş gücünde kayıtlı istihdam oranın %1,6 civarında olduğunu göstermektedir. Böyle bir durumda geçici koruma kapsamındaki Suriyeli iş gücünün tamamen kayıt dışı olduğunu söylemek dahi aşırı olmayacaktır. Zaman zaman Türkiye'nin geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışma izinlerine ilişkin yasal düzenlemeyi yapmakta gecikmesinin bu duruma neden olduğuna dair iddialar öne sürülse de Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'in üç yıldır yürürlükte olmasına rağmen kayıtlı istihdamın hâlen %1,6 civarında olması bu savı geçersiz kılmaktadır.

Bu kapsamda Suriyeli iş gücünün Türk ekonomisine katkısı tam olarak hesaplanamamaktadır. Bununla beraber İstanbul'da çalışan tekstil işçileri arasında yapılan bir araştırmaya (MUTLU & DİĞERLERİ) göre Suriyeli erkek işçiler Türk erkek işçilere göre ortalama 340 TL daha az ücretle çalışmaktadır. Bu farkın sektör ve şehir farkı gözetilmeden çalışan tüm Suriyeliler açısından geçerli olduğu ve 2012-2017 yılları arasında yılda ortalama 300 bin Suriyelinin çalıştığı varsayımları altında Suriyeli ucuz iş gücünün Türk ekonomisine katkısı 7.344.000.000 TL yani 1.948.010.610 USD (1 USD = 3,77 TL) olacaktır.

Bununla beraber özellikle kayıt dışı istihdamda ücretin sektör, şehir, kişi gibi birçok değişkenden etkilenmesi ve işverenin mümkün olan en düşük ücretle istihdam sağlamak istemesi muhtemeldir. Bütün bunlar sürekli bir işte çalışmayan Suriyelilerin varlığı ve Suriyeli işgücünün büyük kısmının düşük nitelikli olması ile beraber değerlendirildiğinde Suriyeliler tarafından gerçekleştirilen yatırımlar ile Suriyeli ucuz iş gücünün katkısını eşit kabul etmek veri eksikliği nedeniyle makul bir seçenektir. Bu kapsamda Suriyeli ucuz işgücünün Suriyeli sermayeye eşit bir katkı sağladığı varsayımı altında Suriyelilerin Türk ekonomisine toplam katkısının

2 ila 2,5 milyar USD düzeyinde kaldığını ifade etmek mümkündür.

Bununla beraber Suriyeli ucuz iş gücünün katkısının ne kadar net bir katkı olduğu dikkatle ele alınmalıdır. Suriyelilerin yarattığı niteliksiz iş gücü arz şokunun niteliksiz Türk iş gücü ile Suriyeli iş gücü arasında rekabete yol açtığı ve niteliksiz Türk işgücü üzerinde dışlama etkisine neden olduğu belirtilmektedir. (CERİTOĞLU&DİĞERLERİ, 2017). Kısacası Suriyeli ucuz iş gücünün çalışmasının alternatif maliyeti Türk işçisinin çalışamamasıdır.

Suriyeli iş gücünün kayıt dışı istihdam ediliyor olması vergi kaybına da neden olmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verileri esas alındığında Türkiye'de 2012-2017 yılları arasında yılda ortalama 1.753.826 Suriyeli yabancı Türkiye'de hayatını devam ettirmiştir.

Bu nüfusun ne kadarlık bir kesiminin hangi yıllarda iş gücü piyasasına dâhil olduğunu belirlemek kayıt dışılık nedeniyle oldukça zordur. Bununla beraber Türkiye'de 2.503.549 kayıtlı Suriyelinin bulunduğu 2015 yılı için çalışan Suriyeli sayısının en az 300 bin olduğu tahmin edilmektedir (ERDOĞAN & ÜNVER). Bu anlamda 2012-2017 yılları arasında yıllık ortalama 300 bin kişinin çalıştığını varsaymak marjinal olmayacaktır.

Bir çalışmanın (YILDIZ, 2017) yöntemi kullanılarak 2013-2017 yılları arasında yılda ortalama 300 bin Suriyelinin kayıt dışı çalışmasının yaratacağı gelir vergisi, SSK primi ve damga vergisindeki kayıptan KDV'den elde edilecek gelirin çıkartılması hâlinde (hepsi asgari ücret üzerinden hesaplanmıştır) 2.651.124.600 TL/703.216.074,27 USD' lik (1 USD=3.77 TL) bir zarar ortaya çıkmaktadır.

Bu anlamda Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı Suriyelilerin toplam ekonomik katkısının yaklaşık üçte birini ortadan kaldırmaktadır.

Bu kayba hasta katılım payı gibi arızi gelirlerin ödenmemesi, sınır kaçakçılığı gibi kayıplar ile kayıtsız iş yerleri nedeniyle kurumlar vergisi kaybı dâhil değildir.

Buradaki bir diğer önemli nokta kamu kurumlarının Suriyeli işletmeleri vergilendirme/ceza kesme noktasındaki "hoşgörüsünün" yarattığı kurumlar vergisi kaybıdır (LORDOĞLU & ASLAN, 2016). Bu durum Türk işletmelerinin haksız rekabete maruz kalmasına ve bu nedenle Türk işletmelerinden sağlanacak vergi gelirlerinde de azalmaya neden olmaktadır.

Ayrıca Suriyeli yabancıların kendi uyruklarından olan işletmelerden alışveriş yapma eğiliminde olması (EURONEWS, 2018) nüfus miktarındaki artışın homojen bir talep artışı yaratmasının önüne geçtiği gibi içe kapanık bir toplumsal yapıyı körüklemektedir.

Geçici Barınma Merkezlerinin Kapatılmasının Ekonomik Etkisi

Türkiye son dönemde geçici barınma merkezlerini kapatmaya başlamıştır. Bu durum geçici barınma merkezlerinin yerel ekonomileri destekleyen niteliğini kaybetmesi nedeniyle önemlidir. Çünkü geçici barınma merkezleri yerli iş gücünün dışlama etkisiyle karşılaştığı ve nüfus artışında yaşanan şokun enflasyonist baskı yarattığı bir ortamda yerel ekonomilere merkezî bütçeden kaynak aktarımı yoluyla bir sübvansiyon sağlamıştır (DEL CARPİO & WAGNER, 2015). Bu kaynak aktarımın eksikliği yerel ekonomilerin Suriye'den yaşanan kitlesel akının olumsuz etkilerini daha ağır hissetmelerine ve bu olumsuzlukların toplumsal çatışmalara dönüşmesine neden olabilir. Bu bakımdan geçici barınma merkezlerinin kapatılmasını sadece merkezi bütçe harcamalarının azaltılması yönüyle değerlendirmek kapsamlı bir yaklaşım olmayacaktır.

SONUÇ

Türkiye geçici koruma kapsamındaki yabancılara yönelik olarak oldukça büyük bir reel harcama gerçekleştirmiştir. Reel harcamanın büyüklüğü beraberinde alternatif maliyetinde yükselmesini tetiklemiştir. Bununla beraber Türkiye'nin ardı ardına kur atakları yaşaması, yüksek enflasyon ve işsizlikle mücadele etmek zorunda olması, Türk iş gücü piyasasında kayıt dışılığın yüksek olması gibi yapısal ve dönemsel sorunlar bu maliyetin (reel ve alternatif) Türk toplumu üzerinde daha fazla yük oluşturmasına neden olmuştur.

Suriyelilere yönelik kamu harcamalarının yatırıma dönüşmemesinin ortaya çıkardığı önemli alternatif maliyetlerden birisi istidam yaratılamaması olmuştur. Suriyelilere yönelik kamu harcamalarına yönlendirilen kaynak ile harcama yapılan dönemlerde USD alınarak kaynak saklanmış olsaydı 2017 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen 30.285.573.000 USD'lik kamu harcaması yalnızca kur farkı sayesinde 8.295.795.538 USD'lik ek bir kaynağın oluşmasını beraberinde getirecekti. Böylece reel harcama ve alternatif maliyeti ile **38.581.368.538** USD'lik bir kaynak Türkiye Cumhuriyeti'nin elinde bulunacaktı. Bu kaynak ile 2018 yılı başından itibaren 6,87 adet Ford Otosan büyüklüğünde bir şirket kurularak 79.011 kişinin istihdamı sağlanabilirdi. Ford Otosan'ın 2017 yılı net kârı esas alındığında bu şirketin 10.236.300.000 TL yani 31.12.2018 tarihindeki kur (1 USD = 5,28 TL) (TCMB, 2018) esas alındığında 1.938.693.181 USD net kâr elde etmesi mümkün olacaktı. Yaklaşık 2 milyar dolarlık bu kârın yanı sıra bu şirket 4.754.040.000 TL'lik faiz, amortisman ve vergi ödemesi ile farklı sektörlere 900.386.363 USD (1 USD = 5,28 TL) değerinde bir kaynağı aktarmayı başaracaktı. Sonuç olarak reel ve alternatif maliyetin yatırıma dönüşmemesi Türkiye için 2.8 milyar USD'nin üzerinde gerçekleştiği gibi 79 bin civarında sağlanabilecek istih-

damın da sağlanamaması anlamına gelmektedir. Bu hesaplama yönteminin geçmişe dönük yatırım analizleriyle geliştirilmesi mümkünse de yıllara göre harcama verisine erişilememiş olması anılan tarzda bir analizin yapılmasını engellemiştir. Ayrıca yapılan harcamanın USD'ye çevrilmesi yerine yatırıma dönüşmesi hâlinde çarpan etkisi ile alternatif maliyetin 8.295.795.538 USD'nin üzerinde çıkması da muhtemeldir. Konun liberal iktisat açısından değerlendirilmesi durumunda kaynağın verimsiz kamu kesiminde kalmış olması da ayrıca bir maliyete neden olmaktadır.

Reel ve alternatif maliyet analizinin politik açıdan ön önemli noktasını belki de Avrupa Birliği'nden 3+3 milyar avro şeklinde alınan kaynağın yetersizden de öte bir hiç olduğunu ortaya koymasıdır. Çünkü Türkiye'nin harcamalarını yatırıma dönüştürmesi hâlinde sadece bir yılda 3 milyar USD gelir elde etmesi mümkün iken üç yılda 3 milyar avro ödenmesi Türkiye'nin gelir kaybını karşılamaktan uzaktır. Ayrıca istihdam edilemeyen on binlerce işsizin varlığı ve ekonominin yatırımların çarpan etkisinden faydalanamamış olması bu değerlendirmeye katılırsa 3 milyar avronun neredeyse bir hiçe tekabül ettiği daha net görülecektir.

Yukarı da belirtildiği gibi Türkiye'nin Suriyelilere yönelik harcamalarının alternatif maliyetlerinden birisi de 79 bin kişilik bir istihdam kaybıdır. Fakat istihdama ilişkin alternatif maliyet bununla sınırlı değildir. Piyasada emek faktörüne yapılan toplam ücret ödemesi veri kabul edilirse; bir Türk işçinin, Suriyeli işçilere ödenen kişi başına ortalama ücretin **üç katını** talep etmesi halinde, mevcut Suriyeli işçi sayısının üçte biri kadar Türk işçi çalıştırmak mümkün olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de hâlihazırda 1 milyon Suriyelinin çalıştığı kabul edilirse bu işçilerin yerine piyasa Suriyelilerin üç katı maaş talep eden yaklaşık 330 bin Türk işçi istihdam edebilecektir. Bu koşullar altında Suriyelilere yapılan

harcamalar ve Suriyeliler yerine Türk vatandaşlarının çalışmasının alternatif maliyeti **400 bin kişinin üzerinde bir istihdama** yükselecektir. Böylece 2018 yılı Eylül ayı verilerine göre işsizlik oranı %11,4 olan ve 3.749.000 işsizin bulunduğu (TÜİK, 2018) Türkiye'de işsizliğin %1 azaltılması mümkün olacaktır.

Suriyelilerin kayıtlı çalışmasına ilişkin mevcut veriler incelendiğinde ikamet izni ile Türkiye'de kalan Suriyelilerin yaklaşık üçte birinin çalışma izni olduğu anlaşılmaktadır. İkamet izni ile kalanların içerisinde çocuk, yaşlı gibi işgücüne dâhil olmayan kişilerinde bulunması da muhtemeldir. Bu anlamda ikamet izni ile Türkiye'de kalan Suriyelilerin çalışma hayatında kayıtlı olarak faaliyet gösterme oranları yüksektir. Bununla beraber ikamet izni ile Türkiye'de kalan nüfus, geçici koruma kapsamında kalanların yanında çok minimal bir grubu oluşturmaktadır. Fakat ikamet izinli Suriyelilerde kayıtlı istihdam oranın belirli bir seviyede olması bu grubun ekonomik entegrasyona geçici koruma kapsamındakilere göre açık ara daha uygun olduğunu göstermektedir.

Geçici koruma kapsamında bulunan yabancılardan çalışma çağında olan 2.1 milyonun üzerindeki nüfusta kadınların kültürel sebeplerle çalışma hayatına girmelerinin çok sınırlı olacağı kabul edilse dahi en azından 1.2 milyon kişilik bir iş gücü arzı olacaktır, Nitekim yukarıda belirttiğimiz çeşitli çalışmalar bu tespitimizi doğrular nitelikte veriler ortaya koymaktadır. Bununla beraber 1.2 milyon kişilik iş gücü arzının olmasına rağmen çalışma izni bulunanlar 20 bin kişi civarındadır. Burumda 1.2 milyon kişilik iş gücü arzının sadece %1,6'sı kayıtlı çalışmaktadır. Bununla beraber Türk iş gücü piyasasında kayıt dışılık Suriyelilerden bağımsız olarak yüksek olup 2018 yılı Eylül ayı verilerine göre %33,8'dir (TÜİK, 2018). Bu anlamda Suriyelilerin Türkiye'de kayıt dışılığı yarattığını söylemek zordur. Bu anlamda Suriyelilerin Türkiye'nin yapısal bir sorununa dâhil olduğunu söylemek daha doğru olacak-

tır. Fakat bu durum Suriyelilerin neredeyse tamamının kayıtsız çalıştığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Nihai olarak Suriyelilerin Türk ekonomisine etkisine ilişkin detaylı verilerin ilgili kurumlarca toplanarak veri eksikliğinin ortadan kaldırılması Türkiye'nin mevcut durumu değerlendirebilmesi için oldukça önemlidir. Mevcut durumda vergi kaybı, alternatif maliyet gibi sürecin yönetilmesinde önem arz eden hususları kesin sayılarla ifade etmek oldukça zordur. Bu nedenle kesin sayılar olmadan Türkiye'nin basit bir fayda maliyet analizi yapması dahi mümkün değildir. Bu anlamda kamu kurumlarına oldukça önemli bir görev düşmektedir. Ayrıca ekonomik boyutun belirlenmesinin uygun kalıcı çözüm alternatifinin tespitinde büyük bir rol oynadığı unutulmamalıdır.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

VII. BÖLÜM
KALICI ÇÖZÜM ALTERNATİFLERİ

Uluslararası koruma bir yabancının ülkesinde zulüm göreceğine dair haklı korku duyması üzerine bir başka ülkenin korumasını talep etmesidir. Bununla beraber uluslararası koruma çatı bir kavram olup alt dallarına ayrılmaktadır. Bunlar mülteci, şartlı, mülteci, ikincil koruma ve geçici korumadır. Her ne kadar bu statüler hukuki anlamda birbirinden farklı olsa da koruma ihtiyacı hepsinin ortak noktasını oluşturmaktadır. Fakat koruma ihtiyacının karşılanması gerek uluslararası koruma talep eden kişilerin gerekse de ev sahibi ülkelerin tüm sorunlarından kurtulduğu anlamına gelmemektedir. Esasen bir kişinin uluslararası koruma altına alınması gerek kendisi gerekse de yeni ülkesi açısından yeni ve oldukça sorunlu bir sürecin başlangıcıdır. Çünkü günümüz göç hareketlerinin büyük kitleler hâlinde gerçekleştiği dikkate alınırsa ortaya çıkan tablo çok farklı sosyoekonomik karaktere sahip grupların farklı yapıya sahip bir toplumun içinde yaşamaya çalışmasıdır. Bu yapının meydana getirdiği sorunların çözülememesi ise yıkıcı etkiler doğurabilecek karakterdedir.

Yakın tarihimizde ortaya çıkan gelişmeler dünya üzerinde 24,4 milyon insanın mülteci olmasına, 3,1 milyon kişinin uluslararası koruma başvuru sahibi durumuna gelmesine ve 40 milyon kişinin de ülke içerisinde yerinden edilmesine neden olmuştur (BMMYK, 2018). 27,5 milyonu ülkesi dışında 40 milyonu ise kendi ülkesi içinde olmak üzere toplam 67,5 milyon insanın bir şekilde korumaya ihtiyacı olduğu göz önüne alınırsa bu nüfusun göç etmesine yol açan sorunlar bir şekilde çözülse dahi bu nüfusun göç hareketinden kaynaklı oldukça büyük sorunlar varlığını devam ettirecektir. Bu nedenle kalıcı çözüm alternatiflerinin üretilerek uygulanması gerek günümüzün gerekse de gelecekte karşılaşılacak sorunların çözülmesinde önem kazanmaktadır.

Literatür incelendiğinde kalıcı çözüm alternatifleri olarak gönüllü geri dönüş, yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyon (Entegrasyon olarak kullanılacaktır.) karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kaynak ülkelerdeki sorunların çözülememesi nedeniyle uzun süren mültecilik durumlarının ortaya çıkması üç kalıcı çözümün mülteci grubun özelliklerine göre eş zamanlı olarak uygulanmasını gerektiren **"kalıcı çözüm alternatiflerine kapsamlı yaklaşımın"** ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum kendisini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesinin 1999 sonrası kararlarında da göstermiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesinin 1999 öncesi kararlarında gönüllü geri dönüşün kalıcı çözüm alternatifi olduğu vurgusu yoğunken 1999 sonrasındaki kararlarda gönüllü geri dönüşün en tercih edilebilir çözüm olduğu belirtilmekle beraber diğer kalıcı çözüm alternatiflerini de kapsayan kapsamlı bir yaklaşım önerilmiştir. Bu anlamda kalıcı çözüm alternatifleri arasında her ne kadar bir hiyerarşi söz konusu olmasa da gönüllü geri dönüşün kalıcı çözüm olarak önemli bir yer tutuğu açıktır.

Gönüllü geri dönüş Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından "Kriterlere uygun olan kişilerin menşe ülkelerine tamamen kendi istekleri ile geri dönmeleri" olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009). Bu tanımın genişliği bazı noktalara açıklık getirilmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kaynakları gönüllü geri dönüşün kişinin bilgiye dayalı bir karar ile hür iradesiyle ülkesine dönmesi olduğunu belirtirken söz konusu dönüşün güvenli ve onurlu bir dönüş olması gerektiğini ifade etmektedir (BMMYK, 2011). Bu anlamda bir geri dönüşün gönüllü olabilmesi için çeşitli unsurları barındırması gerekmektedir. Bunlardan ilki gönüllülüktür. Gönüllük unsurunun yerine gelmesi için kişinin kaynak ülkesindeki duruma ilişkin bilgi sahibi olması ve bu bilgilere göre hür irade-

siyle geri dönmeyi talep edebilmesi gerekmektedir. Bununla beraber BMMYK kaynakları gönüllük unsurunun yerine gelebilmesi için kişinin zorla ülkesine gönderilmemesini yeterli görmemektedir. Zorla göndermemenin yanı sıra geri dönüş kararı ev sahibi ülkede oluşan itici faktörlerden de kaynaklanmamalıdır (BMMYK, 2011). Bu anlamda BMMYK gönüllü geri dönüşün kişinin ev sahibi ülkeden gitmeye açık veya zımni şekilde zorlanmadan doğrudan kaynak ülkenin çekici faktörlerinden kaynaklanması gerektiğini ileri sürmektedir (BMMYK, 1996). Bununla beraber itici faktörlerin neler olduğunun ülkenin mevcut sosyoekonomik yapısı üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Aksi takdirde işsizliğin yüksek olduğu bir ülkede çalışma hakkı sağlanmasına rağmen iş bulamayan mültecinin itici faktörlere maruz kaldığını belirtmek makul değildir.

Bu anlamda geri göndermeme ilkesi gönüllü geri dönüşün gönüllük unsurunu doğrudan bağlayıcı niteliktedir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin (Cenevre Sözleşmesi) 33'üncü maddesinde tanımlanan geri göndermeme ilkesi mülteci olmasına neden olan sorunların mevcudiyeti nedeniyle hayatı veya özgürlüğü tehlikede olan kişilerin geri gönderilmemesi anlamına gelmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu da geri göndermeme ilkesini 4'üncü maddesi ile tanımaktadır. Bu kapsamda Kanunun 4'üncü maddesi "Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez." hükmünü bulundurmakta ve bu ilkeyi Kanunu'n temel ilkelerinden kabul ederek sadece uluslararası koruma kapsamındaki yabancılar için değil Kanun kapsamındaki tüm yabancılar için tanımaktadır.

Gönüllü geri dönüşün bir diğer unsuru ise bilgiye dayalı verilen karardır. Kararın bilgiye dayalı olarak verilmesi kişinin irade hürriyetini desteleyen bir yönü olmasıyla önemlidir. Bu anlamda kişinin bilgi eksikliği nedeniyle yanlış bir karar verilmesinin önüne geçilmek istenmektedir. Bu durum BMMYK kaynaklarında da anılmakta ve gönüllü geri dönüşün gönüllü olması için verilen kararın özgür ve bilgiye dayalı olması gerektiği belirtilmektedir (BMMYK, 2007). Bilgilendirmenin nasıl sağlanacağına ilişkin olarak BMMYK personelinin yabancılara erişiminin sağlanması gerektiği birçok BMMYK metninde vurgulanmaktadır. Böylelikle gerek ev sahibi devletin gerekse de BMMYK'nin bilgilendirme yapması sağlanacak ve bu ikili bilgilendirme kişinin bilgiye dayalı karar verdiği hususundaki şüpheyi ortadan kaldıracaktır.

Geri dönüşün güvenli ve onurlu olması ise hem gönüllü geri dönüşün insan haklarına uygun olmasını sağlamak hem de gönüllü geri dönüşün sonrası aşama olan yeniden entegrasyon faaliyetlerine temel oluşturması açısından önemlidir. Bir geri dönüşün güvenli olabilmesi için yasal, fiziki ve maddi güvenliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Yasal güvenlik ile kişinin göç etmiş olması nedeniyle cezalandırılmayacağı, fiziki güvenlik ile kişilerin yaşam hakkına yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması (silahlı saldırıların engellenmesi, mayınsız yerleşim alanları vb.) ve maddi güvenlik ile kişinin geri dönüşü sonrasında geçimini sağlayabileceği kaynaklara erişim sağlayabilmesi kastedilmektedir (BMMYK, 1996). Onurlu geri dönüş ile ise kişinin menşe ülkesinde kötü muamele görmemesi ve tüm haklarının yerel otoritelerce korunması kastedilmektedir (BMMYK, 2011). Bu başlıkların her biri seyahat hızına saygı gösterilmesi, okul dönemlerinin gözetilmesi gibi birçok alt başlığa ayrılabilmektedir. Bu yönüyle mülteciliğe neden olan faktörlerinde ortadan kalkmasıyla veya en azın-

dan kaynak ülkenin belirli bölgelerinde (dâhilî kaçış alternatifi) kişinin hayatına devam edebileceği bir ortamı gerekli kılması nedeniyle güvenli ve onurlu geri dönüş unsuru kaynak ülkenin rehabilitasyonu ve yeniden entegrasyon faaliyetleri açısından da önem arz etmektedir.

Bununla beraber gönüllü geri dönüşün temelini oluşturan unsurlar gönüllülük ve bilgiye dayalı karar vermektir. Çünkü bilindiği üzere kişinin ülkesine dönmesi hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 13'üncü maddesinde yer alan bir haktır. Bu anlamda ülkesindeki durumu bilen ve bütün olumsuzluklara rağmen hür iradesiyle ülkesine dönmek isteyen bir insanın ülkesine dönmesini engellemek başka bir insan hakkının ihlali anlamına gelecektir. Bu nedenledir ki farklı gönüllü geri dönüş türleri oluşmuştur. Böylece herhangi bir kurumsal organizasyon olmaksızın insanların kendi ülkelerine geri dönmesi kendiliğinden (spontan) gönüllü geri dönüş olarak adlandırılırken, gönüllü geri dönüş şartlarının oluşması sonrasında kişilerin kurumsal bir organizasyonla ülkelerine geri dönmesi organize gönüllü geri dönüş olarak adlandırılmaktadır. Organize geri dönüşler genellikle kaynak ülkedeki durumun değişmesine müteakip kişilerin yukarıda belirtilen güvenli ve onurlu geri dönüşünü teminat altına alan geri dönüş anlaşmaları sonrasında genellikle BMMYK'nin kontrolünde gerçekleştirilirken kendiliğinden geri dönüşler kişilerin kendi imkân ve kararları ile gerçekleştirilmektedir (BMMYK, 1993).

Organize geri dönüş kaynak ülkede mülteciliğe neden olan sorunun çözülmesi ve geri dönüş anlaşması ile kişilerin yasal, fiziki ve hukuki güvenliğinin teminat altına alınması sonrasında BMMYK'nin teşviki ve gözetiminde gerçekleşmektedir. Bununla beraber kaynak ülkede mültecilik durumuna neden olan sorunun çözülmesi kişinin uluslararası korumasını dayanaksız bırakması yönüyle de önemlidir. Bu anlamda kişi uluslararası koruma kap-

samına alınmasına sebebiyet veren gerekçelerden yoksun kalırsa ev sahibi ülkede yasal kalış hakkı elde etmek zorundadır. Yasal kalış hakkı bulunmayan ve ülkesine gönderilmesi (dâhilî kaçış alternatifleri dâhil) geri göndermeme ilkesinin ihlali olmayacak bir yabancının sınır dışı edilmesinde herhangi bir engel bulunmadığı gibi bu durumda sınır dışı etme ev sahibi devletin egemenlik haklarının da bir gereği olacaktır. Bununla beraber BMMYK kaynakları ev sahibi ülkede ciddi bağlar kurmuş (evlilik gibi) veya kaynak ülkesine dönmesi mümkün olmayan yabancılar için entegrasyonu kalıcı çözüm olarak önermektedir (BMMYK, 2011).

Entegarasyon IOM tarafından "göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç" (IOM, 2009) olarak tanımlanmaktadır. BMMYK ise entegrasyonu yasal, ekonomik ve sosyal boyutları olan bir süreç olarak kabul etmektedir. Bu anlamda yasal boyut mültecilerin vatandaşlığa varan kalıcı ikamet izni ve giderek genişleyen haklar elde etmesi, ekonomik boyut mültecilerin kendi kendilerine yeterli hâle gelerek ekonomik anlamda kendilerini idame etmesi ve ev sahibi ülkeye katkı sunması, sosyal boyut ise mültecilerin kendi kültürlerini kaybetmeden ev sahibi ülkenin sosyal hayatına katılması olarak değerlendirilmektedir (BMMYK, 2011). Bununla beraber BMMYK Yürütme Komitesi kararları incelendiğinde özellikle sosyal ve ekonomik entegrasyonun nasıl sağlanacağına ilişkin açıklayıcı kararlara ulaşmak pek mümkün değildir. Bu anlamda BMMYK'nın süreci ağırlıklı olarak yasal boyutta değerlendirdiğini iddia etmek abartılı olmayacaktır. Bu anlamda vatandaşlık yoluyla tam yasal entegrasyonun sağlanması BMMYK'nin görevini sona erdirse de ev sahibi ülke kendi sosyal yapısına kattığı yeni kitleden kaynaklı sorunlarla ilgilenmeye devam etmek zorunda kalacaktır. Bu anlamda yasal entegrasyon ile entegrasyonun tamamlandığını düşünmek makul değildir. Ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunla-

rın nasıl aşılacağı ise teorik yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Entegrasyona ilişkin teorilerin esasen asimilasyon, çok kültürlülük ve entegrasyon teorileri şeklinde genel anlamda kategorize etmek mümkündür. Bununla beraber asimilasyon teorilerinin başarısızlığı ve çok kültürlülüğün bir birinden kopuk toplumsal gruplar oluşturması her iki yaklaşımdan da faydalanan (bu bakımdan asimilasyonist bir tarafı da bulunan) entegrasyon teorilerini gündeme getirmiştir (UNUTULMAZ, 2016).

Bununla beraber kendi kendine yeterlilik ile entegrasyon birbirine karıştırılmamalıdır. Kendi kendine yeterlilik ile kişinin ekonomik olarak üretken ve bağımsız olması kastedilirken entegrasyonda sosyokültürel boyutta bu sürece dâhil olmaktadır. Bununla beraber 6458 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği incelendiğinde uyum başlığı altındaki yaklaşımın entegrasyon yerine kendi kendini idame etmeye odaklandığı görülmektedir. Bu anlamda Türkiye de yabancılar hukukunun temel metni olan 6458 sayılı Kanunun entegrasyonu yönetme açısından yetersiz olduğunu söylemek abartılı değildir. Bu durum Türkiye'nin Suriyeli yabancılara vatandaşlık verilmesinde de kendisini göstermiştir. Bu yabancıların nasıl vatandaşlığa varan entegrasyon sürecinin mevzuatta yer almaması 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'n Türk Vatandaşlığı Kazanılmasında İstisnai Hâller başlıklı maddenin kullanılmasına neden olmuştur. Esasen bu madde Türkiye'ye yönelik önemli katkılar sunabileceği değerlendirilen kişilere yöneliktir. Bununla beraber bu madde de yer alan şartlara kişilerin uygunluğunun nasıl değerlendirileceğine, bu kişilerin yeterliliklerinin nasıl ölçüleceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Almanya ve Fransa gibi ülkelerde vatandaşlık kazanılmasında dil yeterliliği ve ev sahibi ülkeye ilişkin çeşitli bilgilerin sınandığı sınavlar ile entegrasyon kurslarının tamamlanması gibi şartlar

mevcuttur. Türkiye'de Suriyelilere verilen istisnai vatandaşlığa ilişkin böyle bir uygulama olduğuna dair bilgi mevcut değildir.

Entegrasyon tanımlanması basit olsa da uygulanması oldukça zor bir kalıcı çözüm alternatifidir. Mültecilerin yeni toplumlarına entegre olması kısa bir sürede gerçekleşmemekte ve oldukça çok pürüz barındırmaktadır. Ayrıca entegrasyon ile mültecilerin beraberinde getirdiği sosyoekonomik sorunların ev sahibi ülkede içselleştirilmesi söz konusu olmaktadır.

Entegrasyonun bir diğer sorunu ise kaynak ülkenin iyi yetişmiş insanlarının ev sahibi ülkede kalması ile özellikle iç savaş yaşayan ülkelerin yeniden inşasını sağlayacak insan kaynağının bulunmasını zorlaştırmasıdır.

Bu yönüyle entegrasyon gönüllü geri dönüşün kalıcılığını ve yeniden entegrasyon sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu durum kapsamlı yaklaşım açısından gönüllü geri dönüş ile entegrasyon çözümlerinin beraber uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Son kalıcı çözüm alternatifi ise yeniden yerleştirmedir. Yeniden yerleştirme gönüllü geri dönüşün ve yerel entegrasyonun çözüm olarak uygulanamadığı kişilerin kalıcı çözüme kavuşabileceği başka bir ülkeye yasal şekilde transfer edilmesidir (BMMYK, 2011). Bu kapsamda öncelikli olarak özel ihtiyaç sahibi olan (risk altındaki kadın ve çocuklar, tedavi ihtiyacı bulunanlar, farklı toplumsal gruba mensup olanlar (LGBTİ bireyler), öngörülebilir kalıcı çözüm eksiği altındaki kişiler vb.) kişilerin yeniden yerleştirilmesi sağlanmaktadır.

Bununla beraber mevcut göç hareketlerinin kitlesel yapısı bu konuyu devletler arasında sorun hâline getirmekte ve yeniden yerleştirme ihtiyacı olan herkesin bu kalıcı çözüme ulaşmasını imkânsız hâle getirmektedir. Bu yönüyle Türkiye'den üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilen Suriyeli yabancı sayısının toplam 32.378 olduğu (GİGM, 2018) göz önüne alınırsa yeniden yerleş-

tirme bireyler için bir kalıcı çözüm alternatifi olabilse dahi ev sahibi ülke açısından diplomatik nezaket seviyesinde kalmaktadır.

Kalıcı çözüm alternatifleri genel olarak değerlendirildiğinde gönüllü geri dönüş uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların kaynak ülkelerine geri dönmesi yoluyla kalıcı çözümü öngörürken entegrasyon ev sahibi ülkede kalıcılığa işaret eden bir kalıcı çözüm alternatifidir. Bununla beraber herhangi bir mülteci grubunun kaynak ülkedeki durum düzeldiğinde dahi çeşitli nedenlerle gitmek istemeyeceğini belirterek entegrasyonu tek kalıcı çözüm olarak okumak makul değildir. Çünkü kaynak ülkedeki durumun düzelmesi öncelikli olarak uluslararası korumayı ve beraberinde getirdiği hakları (ücretsiz kamu hizmeti, uluslararası koruma kapsamındakilere özgü sosyal yardımlar vb.) ortadan kaldırarak uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların hayat şartlarını bir miktar zorlaştıracaktır. Ayrıca ev sahibi ülke açısında da entegrasyon uzun süre çözüme kavuşması mümkün olmayan önemli sosyal, ekonomik ve güvenlik sorunların içselleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu noktada bir diğer önemli sorun ise ev sahibi ülkede yasal kalış hakkı bulunmayan bir kişinin devlet tarafından sınır dışı edilemeyeceğine ilişkin varsayımdır. Herhangi bir grup için "Bunlar gitmezler." tarzı söylemler devlet otoritesinin ve aslında devlet egemenliğinin bu kişiler üzerinde etkisiz olduğu algısını yaratabilir. Bu yönüyle entegrasyonu tek çözüm görmek doğru değildir. Yeniden yerleştirme ise kalıcı çözümün üçüncü bir ülkede sağlanması anlamına gelse de mevcut durumda milyonlarla ifade edilen bir kitle için kalıcı çözüm olarak uygulanabilirliği tartışmalıdır. Bu anlamda optimum kalıcı çözüm alternatifinin tespitinde “Sorunun nerede yani ev sahibi ülkede mi, üçüncü bir ülkede mi yoksa kaynak ülkede mi?” çözülmek isteneceği cevaplanması gereken önemli bir sorundur.

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türk ve dünya tarihini derinden etkileyen bir olgu olarak göç binlerce yıldır insanlığı etkilemiştir. Bu durum günümüzde ortadan kalkmadığı gibi küreselleşme ile artan ulaşım ve iletişim imkanları göç hareketlerinin daha karmaşık, kitlesel ve akışkan bir hal almasına neden olmuştur. Benzer şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren önemli bir yere sahip olmuş olan göç olgusu ülkemizin ve milletimizin gerek bugünü gerekse de yarınları için kritik bir noktada bulunmaktadır. Bu anlamda Türkiye'ye yönelik göçü anlamak ülkemizin geleceği için belirleyici haldedir.

Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından gelen dönemde millî birliği sağlamaya yönelik olan göç politikası 1980'lere kadar devam etmiştir. 1980'lere gelirken Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanmaya başlayan gelişmeler, Türkiye'nin Müslüman Türkler ile sınırlı olmayan bir nüfusun oluşturduğu göç hareketleri ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu durum Türk göç politikasında değişiklikleri beraberinde getirmiş ve Türkiye'nin Türk soylu olmayan göçmenlere yönelik düzenlemeler yapması ihtiyacını doğurmuştur. 2013 yılında çıkan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na kadar olan dönemde Türkiye'nin temel göç mevzuatını oluşturan *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* yani 1994 Yönetmeliği bu ihtiyacı gidermek için hazırlanmıştır. Bununla beraber Suriye İç Savaşı Türkiye'nin göç politikasında yeni bir değişim için kırılma noktası olmuştur.

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen iç savaş nedeniyle bugün sayıları 3.6 milyonun üzerinde olan Suriyeli 2011 yılından itibaren kitlesel olarak Türkiye'ye gelmeye başlamıştır.

Ortaya çıkan bu kitlesel akının hâli hazırda mevcut olan Avrupa Birliği uyum süreci ile bir araya gelmesi 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'n (YUKK) düzenlenmesini beraberinde getirmiştir. Türk uluslararası koruma sistemini kanun seviyesinde düzenleyen YUKK mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinin yanında detaylarını yönetmeliğe bıraktığı geçici korumayı da düzenlemiştir.

Suriye İç Savaşı nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli yabancıların acil ve geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye'ye yönelik kitlesel bir göç hareketi başlatmaları üzerine Türkiye, açık kapı politikasını esas alarak Türkiye'den uluslararası koruma talep eden bu yabancıların temel ihtiyaçları ile uluslararası koruma taleplerini karşılayabilecek statü olarak geçici korumayı görmüştür ve geçici koruma ilan etmiştir. Bu bağlamda 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) ile geçici koruma kapsamına alınan Suriyeli yabancılara yönelik temel mevzuat ortaya konulmuş ve geçici koruma kapsamındaki yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim ile sosyal yardım ve hizmetlerden ücretsiz yararlanma imkânı sağlanmıştır. GKY'nin getirdiği haklar gerek 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin (Cenevre Sözleşmesi) mültecilere gerekse de YUKK'nin mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerine sağladığı haklara eş değer bir içeriğe sahiptir.

Bununla beraber GKY'nin geçici korumanın içeriğinin düzenlenmesi ve sonlandırılmasında Bakanlar Kurulunu (Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı'nı[6]) önemli yetkilerle donatması geçici koruma kapsamındaki yabancılara ilişkin politikaların uygulanabilmesi için diğer uluslararası koruma statülerine nazaran oldukça geniş bir hareket alanı yaratmıştır.

[6] Mevzuatın Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine uygun hâle getirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Geçici korumanın diğer uluslararası koruma statülerinden önemli bir diğer farkı ise ikamet izni yerine geçmemesidir. Bu düzenlemenin amacının kitlesel akın döneminde ciddi bir grubu yasal belgesi olmadan sınırlarımıza gelen yabancıların ikamet izni süresine dayanarak vatandaşlık talep etmesini önlemek olduğu değerlendirilmektedir. Bununla beraber Türkiye'de bulunan Suriyelilerin istisnai vatandaşlık hükümleri kapsamında değerlendirilerek vatandaşlık kapsamına alınması geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar için Türk vatandaşlığının önünü açmıştır. İstisnai vatandaşlık kapsamında yaklaşık 80 bin Suriyeliye Türk vatandaşlığı verilmiştir. Bu grubun nitelik dağılımı ele alındığında 5.192 kişi ile en büyük grubu öğretmenler oluştururken, 1.432 mühendisin, 1.235 serbest meslek sahibinin, 743 doktorun, 732 teknisyenin, 507 küçük iş yeri sahibinin, 427 müdürün, 396 tüccarın ve başka meslek gruplarının dâhil olduğu belirtilmektedir (HABERTÜRK, 2019). Türkiye kendi öğretmenini, doktorunu, mühendisini yetiştirebilmekte ve hatta bunlardan bazıları dünya çapında ün kazanabilmektedir. Bu nedenle bu kişilerin hepsinin Türkiye için istisnai niteliklere sahip olduğunu düşünmek mümkün değildir.

Bununla beraber savaş sonrası süreçte Suriye'nin yetişmiş insan gücüne ihtiyacı olacağı açıktır. Suriye'nin yeniden inşasını sağlayacak olan Suriyeli öğretmenler, doktorlar, hukukçular, mühendisler olacaktır. Türkiye'de meslektaşları arasında sıradan olan bir mühendis, doktor, hukukçu Suriye'de önemli olacaktır. Türkiye için yerlerine rahatlıkla Türk vatandaşı eş değerini bulabileceğimiz bu kişilerin vatandaşlık yoluyla Türkiye'de kalıcı kılınması Türkiye ile iyi ilişkileri bulunan Suriyeli münevverlerin Suriye'nin yeniden inşası sürecinde dışarıda kalması anlamına gelecektir. Eğer bu kişilerin Türkiye'ye yönelik bir aidiyet bir gönül bağı

bulunuyorsa bunu Türkiye yerine Suriye'de göstermesi ve bu kişilerin Suriye'de desteklenmesi daha uygun olacaktır.

Bununla beraber Türkiye geçici koruma ile ülkesine gelen 3.6 milyondan fazla Suriyeliye yasal zemini olan bir uluslararası koruma statüsü kazandırmayı başarabilmiştir. Bu statünün isminde yer alan "geçici" ifadesi Suriyelilerin Türkiye'deki kalış süreleri uzatıldıkça zaman zaman eleştiriye konu olmaktadır. Bu eleştirilerin temelinde yatan düşünce Suriyelilere yönelik kalıcı bir statü ve çözüm bulunmasıdır.

Böylece Suriyelilere yönelik uygulanacak kalıcı çözüm alternatiflerinin belirlenmesi gündeme gelmektedir. Literatürde yer alan kalıcı çözüm alternatifleri incelendiğinde gerçekleşen yeniden yerleştirmelerin sayısı dikkate alındığında yeniden yerleştirmenin geçici koruma ve uluslararası koruma kapsamında bulunan 4 milyonluk bir nüfus için kalıcı çözüm alternatifi olmadığı açıkça ortadadır. Bu bağlamda Türkiye'nin elinde yerel entegrasyon ve gönüllü geri dönüş olmak üzere iki kalıcı çözüm alternatifi kalmaktadır. Fakat gönüllü geri dönüş için gereken kaynak ülkenin güvenli hâle gelmesi şartı gerçekleşmediği ve geri göndermeme ilkesi geri Suriyelilerin sınır dışı mümkün olmadığı için en kısa zamanda uygulanabilecek kalıcı çözümün entegrasyon olduğu düşüncesi sıklıkla ileri sürülmektedir. Bununla beraber entegrasyon sosyal, yasal ve ekonomik boyutu olan bir kalıcı çözümdür. Söz konusu boyutların tamamında belirli bir olgunlaşma meydana gelmeden gerçekleştirilecek bir entegrasyonun başarılı olması mümkün değildir.

Özellikle sosyal boyutta entegrasyon sağlanması yani uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin ev sahibi toplum tarafından kabul edilmesi ve sığınmacıların da kendi kültürel benliklerini kaybetmeden ev sahibi toplum içinde yer edinebilmeleri kolay bir süreç değildir.

Bu anlamda ev sahibi toplumun ekonomik külfeti yüklenmeyi kabul etmesi ve devletlerinde vatandaşlığa varacak kadar geniş hakları sağlaması halinde dahi sosyal boyut eksik kalacak ve entegrasyon mümkün olabilirliğini yitirecektir. Entegrasyonun süreçte herhangi bir aksama olmaz ise, kuşakları aşan ve en az üç kuşakta etkisini gösterebilecek bir yol olduğu düşünüldüğünde konu daha da iyi anlaşılacaktır.

Bu açıdan bakıldığında ev sahibi toplumun ve mültecilerin algıları entegrasyonun sosyal boyutunu belirleyici bir niteliğe sahiptir. Bu anlamda gerek Avrupa'da gerekse Türkiye'de yapılan araştırmalar ev sahibi toplumlar ile göçmenler arasındaki mesafenin açıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum Avrupa'da kendisini göçmen karşıtı söylemi ve güvenlikleştirici yaklaşımı ile bilinen siyasi hareketlerin yükselişi ile kendisini siyasal alanda da göstermiştir. Türkiye'de göçmen karşıtı söylem siyasal alanda, bazı istisnaların dışında, Avrupa'daki tona ulaşmamıştır. Bununla beraber bu durum Türk toplumu ile göçmenler arasında sosyal mesafe bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

Nitekim Türk toplumunun %86'sından fazlası göçmenlerin ülkelerine dönmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Türk toplumunun %75'i Suriyelilerle beraber huzurlu bir yaşam kurulamayacağını düşünmektedir (ERDOĞAN M.M., 2018). Bu anlamda Türk toplumunun göçmenler ile arasındaki mesafe oldukça ciddi boyuttadır. Söz konusu sosyal mesafenin oluşmasındaki temel gerekçeler ise şunlardır:

- Göçmenlerin işlerini ellerinden almaları ve ücretleri aşağıya çekmeleri
- Suç oranını artırmaları
- Hızlı nüfus artışının demografik yapıyı değiştirmesi
- Teröristlerle ilişkili çevrelerden gelmeleri

- Kamu kaynaklarının yerli halk için değil, göçmenler için kullanılması
- Çok evlilik ya da çocuk yaştaki kızları evlendirmeleri
- Çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması
- Kent yaşamına ve Türk kültürüne uyum sorunu yaşamaları
- Bazı şehirlerde kiraları artırmaları
- Vatanlarını savunmak yerine, ülkelerinden kaçmaları şeklinde sıralanabilir.

Konuya Suriyeliler açısından bakıldığında da durum sanıldığı kadar olumlu değildir. Yapılan analizlerde genel olarak edilgen bir role konulan Suriyeli yabancıların "Suriyeliler Türkleri sevmiyor." önermesine verdiği destek %23 iken bu oran 18-24 yaş aralığındaki Suriyelilerde artmaktadır (ERDOĞAN M. M., 2018). Ayrıca ilişki kurulacak alan kamusal alandan kişisel alana doğru gittikçe Suriyelilerin Türkler ile ilişki kurma isteğinin azaldığı görülmektedir. Bu anlamda çocuklarının Türkler ile arkadaş olabileceğini belirten Suriyelilerin oranı %80 civarındayken, kardeşinin veya çocuğunun bir Türk ile evlenmesine izin verebileceğini belirtenlerin oranı %43 civarına düşmekte, kendisinin bir Türk ile evlenebileceğini belirtenlerin oranı ise %24'e düşmektedir (ERDOĞAN M. M., 2018). Bu anlamda Suriyelilerin de Türk toplumu ile arasına mesafe koyma eğilimi olduğu açıktır.

Türk toplumuyla arasına mesafe koyma eğiliminde olan ve Türk toplumuna uyum ve aidiyeti yetersiz olmasına rağmen vatandaşlık yoluyla Türkiye'de kalıcı hâle gelmeye başlayan bir nüfusun Türkiye'nin geleceği açısından tehditler barındırdığı açıktır. Suriyelilerin nüfus artış hızının Türklerinkinden ‰ 7 civarında daha fazla olduğu ve bundan dört sene sonra yani 2023 yılında çok büyük çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu sığınmacıların

toplam nüfusun %5-6'sını (2018 sonu itibarıyla %3,6'dır) oluşturacağı dikkate alınırsa bu tehlikenin sanılandan daha yakın olduğu açıktır. Bu tehdidin boyutu özellikle büyük devletlerin kışkırtmalarıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkıcı veya bölücü bir mahiyet kazanması da mümkündür.

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun eski azınlıklarının bağımsızlık kazanması ve Türk-Yunan mübadelesi ile Türkiye'de gayrimüslim azınlıkların en azından silahlı bir isyan çıkartabilecek imkânı kalmamıştır. Bununla beraber 1927 nüfus sayımına göre nüfusu 14 milyon civarında olan Türkiye'de 11.777.814 kişinin ana dili Türkçe, 1.184.446 kişinin ana dili ise Kürtçedir (TAMER&ÇAVLİN BOZBEYOĞLU, 2004).

Bu durum kışkırtma faaliyetlerinde Kürt kökenli nüfusun hedef alınmasına neden olmuştur. Türkiye'nin buna tepkisi ise ana dili Türkçe olmayan nüfusu (En büyük grubu Kürt nüfus oluşturmaktadır.) entegre etme faaliyetleri olarak kendisini göstermiştir (YEŞİLTUNA, 2006).

Bununla beraber yaşanan süreçte Türkiye Cumhuriyeti Kürt nüfusun yoğun yaşadığı yerlerde birçok isyan ve asayiş sorunuyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu tehditlerin en büyüğü PKK terör örgütü olmuştur. Bu örgüte ve uzantılarına hâlen büyük devletler tarafından destek verilmekte ve Türkiye'ye yönelik bir tehdit olarak varlığını devam ettirmesi desteklenmektedir. YPG isimli PKK uzantısı örgüte yapılan yardımlar bunun en büyük göstergesidir (HABERTÜRK, 2018). Ayrıca çeşitli illerimizde muhtelif zamanlarda Suriyeliler ile Türkler arasındaki basit bir kavganın hızla yüzlerce kişilik toplumsal olaylara dönüştüğü aşikârdır. Bu bağlamda toplumsal çatışma sinyallerinin de mevcut olduğu bir sosyolojide oy kaygısının ötesine geçen politikalar belirlenmesi zaruridir. Aksi takdirde gerek sosyal gerekse de güvenlik krizlerinin ortaya çıkacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Nitekim Bursa, Şanlıurfa, Denizli, Uşak gibi illerimizde yaşanan olaylar büyük bir sosyal krizin öncüsü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Suriye'de bulunan başta PKK ve uzantıları ile DAEŞ olmak üzere terör organizasyonlarının Türkiye'de yapılandıkları da bilinen bir gerçektir. Bu duruma ek olarak etnik bölücülüğün Suriyeliler arasında ortaya çıkması durumunda Türkiye'nin gerek siyaseten gerek güvenlik anlamında önemli bir kriz geçirmesi kaçınılmazdır.

Türkiye'de bulunan yabancı sayısının yüksekliği ve bu yabancılara sağlanan haklar önemli bir ekonomik kaynağın Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara aktarılmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye 2017 yılı sonuna kadar toplamda 30 milyar Amerikan dolarının üzerinde bir harcama gerçekleştirmiştir. Sadece kur farkının beraberinde getirdiği alternatif maliyet ise 8 milyar doların üzerindedir. Bu kapsamda Türkiye'nin 38.5 milyar doların üzerinde bir reel ve alternatif maliyeti olduğu ifade edilebilir. Söz konusu 38.5 milyar doların üzerinde gerçekleşen maliyet ile 2018 yılı başında Ford-Otosanın 6,87 katı büyüklüğünde bir şirket kurmak mümkündür.

Bu şirket ile 79 bin civarında bir istihdam ve 2018 yılı sonunda Türk ekonomisine 2.8 milyar dolar civarında bir girdi sağlanabilecektir. Bu duruma ek olarak bir Suriyeliye ödenen ortalama ücretin üç katı ücret ile çalışmayı kabul edecek yaklaşık 330 bin Türk vatandaşının da Suriyelilerin yerine mevcut piyasada istihdam edilmesi mümkün olacaktır. Bu anlamda yaklaşık Suriye'den yaşanan kitlesel akının yaklaşık 400 bin Türk vatandaşının istihdamını engellediği ifade edilebilir.

Bununla beraber Suriyeli sermayenin Türkiye'ye 1 ila 1.15 milyar dolar değerinde yatırım yaptığı değerlendirilmektedir. Suriyelilerin ucuz iş gücü olarak katkısının hesaplanmasını kayıt dışılık engellemektedir.

Fakat Suriyelilerin 1.2 milyon civarında bir iş gücü arzı oluşturduğu ve bu grubun 1 milyona yakının Türkiye'de istihdam edildiği değerlendirilmektedir. Bununla beraber Suriyeli iş gücünün nitelik olarak düşük olması bu grubun yüksek katma değerli üretim yapamamasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Suriyeli iş gücünün Suriyeli sermaye kadar Türk ekonomisine katkı sağladığı varsayımı altında Suriyelilerin Türk ekonomisine katkısı 2 ila 2.5 milyar dolar düzeyinde kalmaktadır.

Avrupa Birliği tarafından 2018 yılına kadar verilen 3 milyar avroluk paket dâhil edilse dahi Türkiye'nin 2017 sonuna kadar gerçekleştirdiği harcamanın ancak küçük bir kısmı telafi edilebilmektedir. Bu duruma Türkiye'nin alternatif maliyetleri ile vergi kayıp kaçakları, gümrük kaçakçılığı, kamu hizmetlerinin ücretsizliğinden kaynaklanan katılım payı gibi ödemelerin alınmaması eklenirse bu fark daha da açılacaktır.

Zira sadece 2013-2017 yılları arasında yılda 300 bin Suriyelinin kayıt dışı çalışmasının asgari ücret üzerinden yaratacağı (Gelir vergisi ve sigorta primi kaybından KDV olarak geri alınan kazanç düşülmüştür.) vergi ve sigorta primi kaybı 703 bin doların üzerindedir. Kamunun bir yandan harcama yaparken bir yandan gelir kaybına uğradığı bir durumun ortaya çıkması yasalara uygun faaliyet gösteren vatandaşlarımızın üzerindeki yükün artmasına neden olmaktadır. Liberal iktisadi yaklaşım açısından değerlendirildiğinde bu durumun yatırımları engellediği ve Türkiye'nin büyümesini olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.

Türkiye'de ikamet izni ile kalan Suriyeliler içinse durum daha farklıdır. 2017 yılı sonunda sayıları 65 binin biraz üzerinde olan bu grupta neredeyse her üç yabancıdan birinin çalışma izni bulunmaktadır. Bu anlamda entegrasyonun ön şartı olan kendi kendine yeterliliğin ikamet izinli grupta daha gelişmiş olduğu görülmektedir.

Buraya kadar yazılanları özetleyecek olursak uluslararası koruma/geçici koruma kapsamındaki yabancıların vatandaşlık kazanmasına ilişkin en baştan düzenleme yapılması ihtiyacı olsa da mevcut düzenlemelerin mülteci hukukunun temel gerekliliklerini sağladığı görülmektedir. Bununla beraber Suriyeliler ve Türkler arasındaki sosyal mesafe her iki taraftan bakıldığında da sosyal entegrasyonu sağlayabilmek için fazlasıyla açıktır. Ekonomik açıdan ise ikamet izni ile kalan 65 bin kişilik küçük bir Suriyeli kesim hariçte tutulursa Suriyelilerin geneline yapılan harcamaların bu nüfus tarafından tekrar Türk ekonomisine kazandırılması yakın gelecekte mümkün görülmemekte ve bu maliyetin iktisaden Türkiye'nin kalkınmasını kayda değer ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca terör, etnik bölücülük, şiddetli sosyal çatışma tehlikeleri geleceğe ilişkin olarak varlığını sürdürmektedir. Bu anlamda Türkiye'de uluslararası koruma kapsamında bulunan yabancılara, özellikle de Suriyelilere, ilişkin olarak ayakları yere basan bir kalıcı çözüm geliştirilmesinin Orta Doğu'nun kırılgan ve yıkıcı ikliminde Türkiye için bir beka sorunu olduğu açıktır.

Türkiye'de artan uluslararası koruma/geçici koruma kapsamındaki nüfusa ilişkin olarak bulunacak kalıcı çözüme salt bir pragmatizmle yaklaşılması mümkün değildir. Bu anlamda insani değerler ile ülke çıkarları arasında bir denge sağlanması ve sürecin doğru yönetilmesi önemlidir.

Bu hususa ilişkin olarak literatür incelendiğinde kalıcı çözüm olarak üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme, gönüllü geri dönüş ve yerel entegrasyon seçeneklerinin olduğu görülmektedir. Günümüze kadar gerçekleşen yeniden yerleştirmelerin sayısı ile Batı dünyasında göçmenlere karşı artan tepki beraber değerlendirildiğinde yeniden yerleştirmenin 4 milyonu bulan bir nüfus için kalıcı çözüm olma ihtimali oldukça düşüktür. Bu durumda Türkiye için geriye iki alternatif kalmaktadır. Bunlardan ilki olan gönül-

lü geri dönüşün organize ve kitlesel olarak sağlanabilmesi için mülteciliğe neden olan şartların ülkenin tamamında veya en azından bir bölümünde ortadan kalkması gerekmektedir. Bunun anlamı Suriye'de iç savaşın sona ermesi, İran'da kişilerin belirli toplumsal gruplara mensubiyetinin yaşam hakkını tehdit etmemesi, Irak'ta istikrarın sağlanması, Afganistan'da devlet otoritesinin tesisi ve terör örgütlerinden temizlenmesi ve nihayetinde tamamında insan hakları ile ekonomik açıdan kalkınma sağlanmasıdır. Bu ülkelere ilişkin durumun tamamı beraber değerlendirildiğinde gönüllü geri dönüşün oldukça zor olacağı değerlendirilmektedir. Bu durum zaman kaybetmeden entegrasyon çalışmalarına başlanması düşüncesini tetiklemektedir. Fakat entegrasyon sürecinin pürüzsüz bir süreç olmadığı da açıktır.

Literatür entegrasyonun tam olarak sağlanabilmesi için sosyal, yasal ve ekonomik boyutta olması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye açısından yasal boyuta ilişkin olarak tadilat ihtiyacı olsa da olgunlaşmış bir gelişmişlik söz konusudur. Ayrıca sosyal ve ekonomik boyutun sağlanması durumunda çok hızlı şekilde yasal mevzuat oluşturulabileceği açıktır. Bununla beraber entegrasyonun sosyal ve ekonomik boyutları oldukça kötü durumdadır. Sayıları itibarıyla oldukça görünür olan Suriyeliler ile Türk vatandaşları arasındaki sosyal mesafe çok fazla açılmış durumdadır. Türk vatandaşlarının büyük çoğunluğu Suriyeliler ile beraber yaşamak istemezken Suriyeliler de Türkleri ailelerine sokmak istememektedir. Böyle bir durumda devlet eliyle entegrasyonun zorlanması ve özellikle entegrasyonun son aşaması olması gereken vatandaşlığın çok hızlı bir şekilde verilmesi toplumsal çatışmaları beraberinde getirecektir.

Buradaki en önemli nokta entegrasyonun sihirli bir formüllü sağlanmasının mümkün olmadığının ve belki yüz yılı bulabilecek bir süreci gerektirdiğinin farkında olmaktır.

Geri dönüş kısa zamanda mümkün değil diyerek tercih edilecek entegrasyon seçeneği de yüz yılı bulabilecek bir süreci beraberinde getirmektedir. PKK uzantısı siyasi hareketin seçimlerde Türkiye'nin doğusunda bulunan illerde âdeta teritoryal bir bölge oluşturmuşçasına sonuçlar alması Türkiye'nin entegrasyon konusundaki geçmişinin pek de iyi olmadığının bir göstergesidir. Bin yıldır beraber yaşanan bir toplumla dahi 1923'ten bu yana kesin bir entegrasyon sağlanamamışken Suriyeliler ile kısa zamanda entegrasyon sağlanacağına inanmak makul değildir. Bu anlamda gerçek soru şudur: Türkiye ideal koşullarda dahi çözümü yüz yılı bulabilecek bir sorunu içinde yaşadığı Orta Doğu koşullarında ülkesi içinde mi yoksa dışında mı çözecektir?

Şüphesiz her iki çözümde zaman alacaktır. Bununla beraber yeni bir etnik bölücülük riski ile karşı karşıya kalmak Türkiye için yıkıcı olacaktır.

Hele ki devletin FETÖ terör örgütü tarafından içten, uluslararası güçler ve maşaları tarafından dıştan saldırı altında olduğu düşünülürse Türkiye bu yükü nasıl kaldıracaktır? Bu sorulara verilecek cevaplarımız maalesef olumlu yönde değildir. Bu nedenle Suriye'de iç savaşın bitmesini beklememek için göstermelik entegrasyon faaliyetleri ve âdeta bol keseden verilen vatandaşlık Türkiye'nin intihar süreci niteliğini dahi kazanabilecektir. Bu anlamda geri döndüklerinde çifte vatandaşlık müessesi üzerinden komşu ülkelerde kamu diplomasisi sağlanabileceğine yönelik ilginç yaklaşımı savunmakta mümkün değildir. Çünkü ilk olarak Türkiye hâlihazırda Yunanistan'da bulunan Batı Trakya Türkleri veya Almanya'da bulunan Türkler üzerinden dahi etkin bir kamu diplomasisini bugüne kadar yürütememiştir. Bununla beraber Afganistan'da Türkiye'ye hiç gelmemiş ve vatandaşlık bağı bulunmayan Afganlar nezdinde Türk askerinin bir itibar sağlayabildiği açıktır. Bu durum göstermektedir ki, kamu diplomasisi için

Türk vatandaşlığına dayanmak makul değildir. İkinci olarak Türkiye'de kalıcı hâle getirilmiş bir nüfusun daha sonra kendi ülkesine döneceğini varsaymak çok da makul görülmemektedir. Ayrıca Suriye ve Irak gibi komşularımızın nitelikli insan kaynağını vatandaşlık yoluyla Türkiye'de kalıcı kılmak ilk bakışta kârlı gibi gözükse de makro perspektifte bu husus farklılık gösterecektir. Çünkü özellikle iç savaş ve çatışmaların göçe neden olduğu Suriye, Irak ve Afganistan'da çatışmalar bir şekilde sona erdiğinde yeniden inşa süreci gerekli olacaktır. Bu süreçte gerek devlet kurumları gerek toplumsal yapı gerekse de kentlerin inşası söz konusu olacaktır.

Peki, nitelikli insanları Türkiye'de kalmışken bu ülkeler bu inşayı nasıl gerçekleştirecektir? Türkiye mevcut kapasitesiyle fazlasıyla öğretmen, doktor veya mühendis yetiştirebilmektedir. Hatta bunların bir bölümü dünya çapında önemli konumlara gelmektedir. Fakat iç savaştan çıkan ülkelerin bu kaynağı yetiştirmesi mümkün değildir. Nitekim Irak bunun canlı örneğidir. ABD işgali sonrasında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan ülke ABD'nin çekilmesinin ardından tekrar terör örgütlerinin yuvalandığı, devlet otoritesinin ülke sathına yayılamadığı ve göçe kaynaklık eden bir hâle gelmiştir. Bu anlamda vatandaşlık yoluyla bu ülkelerin sıradan mühendis, öğretmen, doktor vb. olan beşerî kaynağını devşirmek Türkiye'ye çok bir katkı sağlayamayacağı gibi kaynak ülkelerin istikrar kazanamayarak Türkiye'ye yönelik kontrol edilemez göç akınlarını beraberinde getirebilecektir. Mevcut durumda dahi Türkiye'ye yönelik göç akınlarının hâlen devam ettiği de dikkate alınırsa kolay ve hızlı şekilde verilen vatandaşlığın mutlaka çekim etkisi yaratacağı unutulmamalıdır. Ayrıca vatandaşlığın gerektirdiği aidiyete sahip olmayan bir kitlenin Türkiye'ye nasıl bir faydası olacaktır? Kaynak ülkelerin veremediği millî şuuru bu vakitten sonra Türkiye'nin vermesi de pek mümkün görülmemektedir.

Bütün bunlarla beraber Türk kamuoyunda mevcut bulunan Suriyeliler dönmeyecek algısı üzerinden "Dönmeyeceklerse entegre edip vatandaşlık verelim." sonucu çıkarmak doğru değildir. Bu ülkelerdeki iç savaş ve çatışmaların sona ermesinden itibaren Türkiye'nin bu yabancıları geri göndermesi gerek uluslararası hukuk gerekse de ulusal hukuk açısından mümkündür. Bu noktada hukuken mümkün olsa da uygulanabilir olmadığına ilişkin görüş ileri sürülebilirse de Türkiye Cumhuriyeti bir devlet olarak bunu sağlayabilecek imkân ve kabiliyete sahiptir. Ayrıca bu yaklaşımın "Türkiye'nin Suriyelileri göndermeye gücü yetmez." şeklinde bir algıya dönüşmesi hâlinde devlet otoritesinin varlığı tartışmaya açılacaktır. Bu nedenle bu konudaki söylemin "Suriyeliler gitmez." den "Suriyeliler gitmek istemez."e dönüştürülmesi önemlidir. Aksi takdirde bu konu üzerinden devletin varlığını ve otoritesini sorgulanır hâle getirmek isteyen çevrelerin eline önemli bir fırsat verilecektir.

Entegrasyonun ekonomik boyutuna bakıldığında ise Suriyelilerin Türkiye'ye sağladığı katkı Türkiye'nin mevcut maliyetlerini karşılayabilecek boyutta değildir. Ayrıca yaşanan kitlesel akının maliyeti Türk vatandaşlarının istihdam olanaklarını daraltmıştır. Bu anlamda iktisaden kendi kendine yeten bir toplumdan söz etmek maalesef mümkün değildir. Türkiye bu konuda Suriyelilerin kayıtlı istihdamına ilişkin çalışmalar yapabilecekse de mevcut ekonomik yapı buna imkân vermemektedir. Bununla beraber geleceğe dönük iktisadi çalışmalarda Suriyelilerin de iş gücü planlamasına dâhil edilmesi önemlidir. Ancak bu yolla kendi kendine yeten bir toplumsal yapının oluşması sağlanabilir. Fakat bu çalışmalar yapılırken Suriyelilere öncelik tanındığına dair bir kanaatin oluşmaması noktasında hakkaniyetli bir bakış açısına sahip olmak gereklidir. Aksi takdirde bu tarz çalışmalar mevcut sosyal çatışmaya katkı sağlamanın ötesine geçmeyecektir.

Bu anlamda Türkiye'nin önünde iki seçenek bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki sorunu içeride çözmek iken diğeri mevcut durumun eksiklerini gidererek kaynak ülkelerdeki durumun düzelmesine yönelik çaba harcamaktır. İlk seçeneğin tercihi hâlinde Türkiye yüz yıllık bir sürecin içine girecektir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki bir devletin bu yüz yıllık süreci sadece kendi içinde ve sorunsuz çözebileceğini düşünmek makul değildir. Türkiye'nin bu yolu seçmesi oldukça büyük bir riski kabullenmesi anlamına gelmektedir. İkinci seçeneğin tercih edilmesi hâlindeyse ilk olarak toplumsal çatışma potansiyelini azaltacak çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar sosyal etkinlik boyutunda faaliyetinin çok üzerine çıkmak zorundadır. Öncelikli olarak devletin Suriyelilere ilişkin kontrolü hâlen elinde tuttuğu gösterilmelidir. Bunun için asayiş olaylarında büyük küçük demeden gerekli soruşturmalar tam yapılmalı bir Suriyeli suçsuzsa aleni şekilde aklanmalı, suçlu ise gerekli cezai işlem uygulanmalıdır. Ayrıca kamusal alanda yaşanan ve çokça şikâyete neden olan Türk vatandaşlarını taciz ve Türk vatandaşlarına meydan okuyan/rahatsız eden davranışlar hususu kesinlikle takipsiz bırakılmamalı ve bu tür davranışlara yargı ve yürütme birimlerince kesinlikle müsaade edilmeyeceği Suriyelilere çok net bir şekilde anlatılmalıdır.

Bu doğrultuda sınır dışı mekanizmasının açılabilmesi için Suriye'de terörden arındırılan bölgelerin güvenli ilan edilmesine ilişkin çalışmalar yürütülmeli ve geçici koruma kapsamındaki yabancılar için sınır dışı hükmü bulunmayan 6458 sayılı Kanun uygun hâle getirilmelidir. Ayrıca Suriyelilere yönelik olarak kamu kurumlarınca ayrı uygulamalar yapılmamalı ve mevzuat hükmü Türk vatandaşı için ne gerektiriyorsa Suriyeli yabancıya da aynen uygulanmalıdır. Burada eğitim, sağlık gibi temel haklarda belirli desteklemeler yapılabilir; ancak bu desteklemeler Türk vatandaşı-

na sağlanan hakkı aşacak (katılım payı alınmaması gibi) mahiyette değerlendirilmemelidir.

İkinci olarak vatandaşlık süreci bir düzene konulmalıdır. Almanya ve Fransa'da olduğu gibi kişinin belirli eğitimlerden geçerek şartları yerine getirmesi hâlinde vatandaşlığa alınması mümkün olmalıdır. Vatandaşlık standartları belirlenirken, gerek kaynak ülkelerin beşeri kaynağını yok etmemek adına gerekse de çekim etkisi yaratılmaması amacıyla, zorlayıcı ve aşamalardan oluşan bir yapıda olmasına dikkat edilmeli ve vatandaşlığın mutlak bir hak olmadığına ilişkin olarak yabancılar bilgilendirilmelidir.

Üçüncü olarak Suriyeliler başta olmak üzere Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara yönelik Türk vatandaşlarının taleplerini tatmin etmekten ziyade adil bir tutumla muamelede bulunulmalıdır. Dördüncü olarak Türkiye'nin ekonomik zor süreçlerinin neredeyse hiç bitmediği dikkate alınarak iktisadi faaliyetler planlanmalı ve bu planlara Türkiye'den uluslararası koruma/geçici koruma talep eden yabancılar da dâhil edilmelidir. Bununla beraber bu planlamalarda Türkiye'de ekonomik olarak sıkıntısı bulunan çok sayıda insan olduğu da göz önünde bulundurularak hakkaniyetli davranılmalıdır. Neticede Suriyelilere veya diğer uyruklara yönelik harcamaları Türk vatandaşlarının finanse ettiği unutulmamalıdır.

Dördüncü olarak Suriyeliler başta olmak üzere uluslararası koruma/geçici koruma talep eden yabancıların kayıtlı istihdamı konusunda kararlı bir duruş sergilenmelidir. Çünkü kayıt dışı istihdam haksız rekabete ve kamu gelirlerinin azalmasına neden olmasının yanında kayıt dışı çalışan kişilerin sosyal hakları ile gelecekleri açısından da önemlidir. Türkiye'nin bugün eğitim ve sağlık hakkını ücretsiz sağlaması sigortasız çalışmanın olumsuzluklarını söz konusu yabancılar için azaltsa da bu korumanın

kalkması hâlinde bu kişiler ekonomik bağımlılıkları ortadan kalkmadığı için düşkün hâle gelecektir. Ayrıca şu anda kayıt dışı çalışan nüfus yaşlandığında emeklilik hakkından mahrum kalacaktır. Bu ise Türkiye'nin bağımlı bir nüfusun yükünü on yıllarca sırtlamak zorunda kalması anlamına gelmektedir.

Beşinci ve son olarak ise en önemli nokta söz konusu yabancıların geri dönüşlerini amaçlayan uyumlu bir politika yürütmektir. Bu amaçla Türkiye, gerek kaynak ülkelerdeki sorunların çözümüne gerekse de bu ülkelere kaynak aktarılarak göçe neden olan faktörlerin kaldırılmasına yönelik bir diplomasi yürütmelidir. Çünkü 3 milyar avro belki Türkiye seviyesindeki bir ülkede çok büyük farklar yaratmayabilir. Fakat Afganistan, Irak, Suriye gibi ülkeler için önemli bir kaynaktır. Bu anlamda Türkiye diplomatik, askeri ve ekonomik gücünü kaynak ülkelerdeki sorunların çözümüne ve bu ülkelerin yeniden inşa edilerek göçün kaynağında bitirilmesine harcamalıdır.

KAYNAKÇA

Osman A, SEZİK, Murat, 2015, Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları, Birey ve Toplum .

Anadolu Ajansı. (2017, 12 5), 1 2019, 2018 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509 adresinden alındı.

APPADURAI, A. (2017), Demokrasi Yorgunluğu, H. GEİSELBERGER (Dü.) içinde, *Büyük Gerileme*. İstanbul: Metis Yayınları.

BLİNDER, S., & RICHARDS, L. (2018, 06 07), UK Public Opinion toward Immigration: Overall Attitudes and Level of Concern-5 th Revision, The Migration Observatory At The University Of Oxford.

BM (2017), *International Migration Report 2017: Highlights (ST/ESA/SER. A/404)*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

BMMYK (1993), *Training Module*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

BMMYK (2018), *Turkey Fact Sheet*. http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Turkey%20Fact%20Sheet%20-%20September%202018.pdf adresinden alınmıştır.

BMMYK (2007), *UNHCR, The 10 Point In Action Plan, 2007*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

BMMYK (2018), *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*. 11 22, 2018 tarihinde https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html adresinden alındı.

BMMYK (1996), *Handbook Voluntary Repatriation: İnternational Protection*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

BMMYK (2011), *Ressetlement Handbook,* Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

BOZKURT, V. (2000a), *Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar-Küreselleşmenin İnsan Yüzü,* İstanbul: Alfa Yayınları.

BOZKURT, V. (2000b), *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*. Bursa: Alesta Yayınları.

BOZKURT, V. (2018), Sosyal Medya Araştırması.

BUILDING MARKETS (2018), *One Year Later: Revisiting the Contributions,* Building Markets.

CERİTOĞLU, & DİĞERLERİ (2017), *The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a QuasiExperimental Design,* Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

DEDEOĞLU, S. (2018), Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine, *Çalışma ve Toplum*.

DEL CARPİO, X. V., & WAGNER, M. (2015), *The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market,* World Bank Group.

Dünya Gazetesi, (2018, 02 12), 01 03, 2019 tarihinde https://www.dunya.com/sirketler/ford-otosandan-15-milyar-tl-net-kar-haberi-402984 adresinden alındı.

ERDOĞAN, E., & SEMERCİ, P. U. (2018), *Attitudes towards Syrians Attitudes towards Syrians,* Ankara: Istanbul Bilgi University - Center for Migration Research Center for Migration Research.

ERDOĞAN, M. M. (2018), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması,* Ankara: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ERDOĞAN, M. M. (2014), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum Araştırması Yönetici Özeti & Rapor,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

ERDOĞAN M. & ÜNVER C. (2015), Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri. TİSK.

EURONEWS, (2018, 09 26), 01 03, 2019 tarihinde https://tr.euronews.com/2018/09/26/turkiye-de-isyeri-acan-suriyeliler-100-bin-kisiye-istihdam-sagliyor adresinden alındı.

European Commission (2017), *Flash Eurobarometer 450 (Future of Europe – Views from Outside the EU). GESIS Datenarchiv, Köln. ZA6856 Datenfile Version 1.0.0 (2017), doi:10.4232/1.12846. doi:*. Brussels: DG Communication COMM A1 ´Strategic Communication´ Unit.

European Social Survey (2016), *European Social Survey Cumulative File, Study Description,* Bergen: NSD - Norwegian Centre for Research Data for ESS ERIC.

FÁBOS, A., & KİBREAB, G. (2007), Urban Refugees: İntroduction, *Refuge: Canada's Journal on Refugees*.

Fortune Turkey (2018, 01 03), 01 03, 2019 tarihinde http://www.fortuneturkey.com/borsanin-piyasa-degeri-2017de-267-milyar-lira-artti-50238 adresinden alındı.

GİDDENS, A. (2000), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya,* (O. AKINHAY, çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.

GİGM (2018), 12 26, 2018 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: www.goc.gov.tr adresinden alındı.

GİGM (2018), 11 23, 2018 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı.

HABERTÜRK (2018, 10 04), *ABD'den YPC'ye Şimdi de Tıbbi Destek*, 01 03, 2019 tarihinde https://www.haberturk.com/abd-den-ypg-ye-simdi-de-tibbi-destek-2166889 adresinden alındı.

HABERTÜRK (2019, 01 08), *İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: Türkiye'deki Suriyelilerin çoğu Misak-ı Milli sınırları içinden,* 01.03.2019 tarihinde https://www.haberturk.com/icisleri-bakani-suleyman-soylu-turkiyedeki-suriyelilerin-cogu-misak-i-millî-sinirlari-icinden-2283766.

Hayata Destek (2014), *Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu*. İstanbul: Hayata Destek Derneği.

HUGO (2005), *Migrants in society: diversity and cohesion,* Geneva: Global Commission on International Migration.

IOM (2009), *Göç Terimleri Sözlüğü,* Uluslararası Göç Örgütü.

Ipsos MORI Social Research Institute (2018), *BBC Global Survey: A world divided*? 12 26, 2018 tarihinde https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-04/bbc_global_survey-the_world_divided-2018.pdf adresinden alındı.

KAHRAMAN, F. (2017), Karanlıkta Kalanlar: Türkiye'de Bulunan Afgan Mültecilerin Durumu Those Left In Darkness: Status Of Afghan Refugees In Turkey. *SOCIOLOGY & ANTHROPOLOGY*.

KAYA, M. (2017), *Türkiye'deki Suriyeliler İçiçe Geçişler ve Karşılaşmalar,* İstanbul: Hiperlink Yayınları.

KİBREAB, G. (2007), Why Governments Prefer Spatially Segregated Settlement Sites For Urban Refugees, 24(1), *Refuge: Canada's Journal on Refugees*.

Koç Holding (2018), 01 03, 2019 tarihinde https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/sektorler/otomotiv/ford-otosan adresinden alındı.

KOÇANCI, M. (2016), Bir Kavramsallaştırma Denemesi Olarak Yoksulluk Çökmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (1).

KOYUNCU, A. (2018), Koyuncu, A. (2018), Türkiye toplumunda Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ve dışlanması, B. Kartal ve U. Manço (der.), Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği. *Transnational Press London*, 271-294.

LORDOĞLU, K., & ASLAN, M. (2016), En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014, *Çalışma ve Toplum*.

MANN, M. (2008), Küreselleşme Ulus-Devletin Yükselişine Son mu Verdi? D. H. McGrew (Dü.) içinde, *Küresel Dönüşümler* (C. BOYRAZ, çev.). Ankara: Pheoenix Yay.

MUTLU & Diğerleri (2018), Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri. Çalışma ve Toplum Dergisi.

NATIONAL IMMIGRATION FORUM (2018), https://immigrationforum.org/ adresinden alınmıştır.

NTV (2018, 11 15). 01 03, 2019 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/suleyman-soylu-polislere-verdigimiz-3600-sozunun-arkasindayiz,6nMhBSoKUkOZz8hjyri5gQ adresinden alındı.

O, A., & SEZİK, M. (2015), Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*.

ORSAM (2015), *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri,* ANKARA: ORSAM ve TESEV.

ÖZDEMİR, F., & ÖZKAN, Ö. (2016), Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri, *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD) , 4* (8).

PORTER, E., & RUSSELL, K. (2018, 06 20), Migrants Are on the Rise Around the World, and Myths About Them Are Shaping Attitudes, New York, Amerika Birleşik Devletleri: The New York Times.

SÖNMEZ, M. E., & ADIGÜZEL, F. (2017), Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği, *University Journal of Social Sciences*, 16 (3), 797-807.

SPUTNIK NEWS (2018, 09 27), 01 03, 2019 tarihinde https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201809271035396979-turkiye-suriyeli-istihdam/ adresinden alındı.

TAMER, A., & ÇAVLİN BOZBEYOĞLU, A. (2004), 1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar, *Nüfus Bilim Dergisi*, 26 (1), 73-88.

TBMM (2015), *Mevsimlik Tarım Iscilerinin Sorunlarının Arastırılarak Alınması Gereken O¨nlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Arastırma Komisyonu Raporu, Sıra: 716*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

TCMB (2018, 12 31), 01 05, 2019 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html adresinden alındı.

THE GUARDİAN (2018), *Australians Growing More Concerned Over Immigration,* The Guardian.

TOMLINSON, J. (2004), *Küreselleşme ve Kültür,* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

TOMLINSON, J. (2008), Küreselleşme ve Kültürel Kimlik, K. Dönüşümler,& D. H. McGrew (Dü.). içinde Ankara: Phoenix Yayınları.

TÜİK (2018, 12 17), *İşgücü İstatistikleri, Eylül 2018*. 01 04, 2019 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27698 adresinden alındı.

TÜMTAŞ, M. S.,& ERGUN, C. (2016), Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2016), Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri, 21(4), *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 21 (4).

UNUTULMAZ, O. (2016), Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"- Avrupadaki Gelişimi ve Britanya Örneği, G. I. ÖNER, & A. Ş. ÖNER (Dü) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. İletişim Yayınları.

UNCHR TURKEY FACT SHEET September 2018.

YEŞİLTUNA, S. (2006), 1934 İskân Kanunu ve Türk Basınındaki Yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

YILDIZ, T. (2017), Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme, İktisadi, İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi.

EKLER

EK-1: İllere Göre Nüfus Artış Oranları

Yıllara göre illerin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2017
Annual growth rate and population density of provinces by years, 2007-2017

	Yıllık nüfus artış hızı[1] - Annual growth rate of population[1] (‰)										Nüfus yoğunluğu- Population density										
İl-Provinces	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam - Total	13,1	14,5	15,9	13,5	12,0	13,7	13,3	13,4	13,5	12,4	92	93	94	96	97	98	100	101	102	104	105
Adana	9,8	17,6	11,1	11,2	7,9	11,1	7,6	8,1	8,4	6,7	144	146	148	150	152	153	154	155	157	158	159
Adıyaman	3,9	5,8	4,2	5,1	2,2	3,2	1,1	8,2	12,7	7,5	83	83	84	84	84	85	85	85	86	87	87
Afyonkarahisar	-6,0	5,7	-5,4	1,5	7,6	4,5	-1,1	3,7	7,7	1,6	49	49	49	49	49	49	49	49	50	50	50
Ağrı	2,4	10,3	8,1	24,5	-5,6	-2,2	-3,2	-4,1	-9,1	-11,1	46	46	47	47	48	48	48	48	48	47	47
Amasya	-16,3	1,8	31,9	-35,6	-2,5	-0,9	-0,2	0,8	12,9	10,8	58	57	57	59	57	57	57	57	57	57	58
Ankara	18,2	22,1	25,7	24,7	15,1	15,9	20,6	23,1	14,3	18,3	182	186	190	195	199	203	206	210	215	218	222
Antalya	38,4	32,0	30,1	32,4	23,7	30,9	29,4	29,2	17,4	15,3	86	90	93	95	99	101	104	107	110	112	114
Artvin	-9,0	-6,0	-5,0	9,9	4,1	13,4	2,0	-7,7	-1,8	-11,5	23	23	22	22	23	23	23	23	23	23	23
Aydın	19,4	14,0	10,9	9,4	7,4	14,2	20,4	11,0	13,9	11,7	121	123	125	126	127	128	130	133	134	136	138
Balıkesir	10,6	8,6	10,7	1,7	5,5	1,7	22,4	-2,0	8,0	7,2	78	79	80	81	81	81	81	83	83	84	84
Bilecik	-53,5	45,0	109,2	-100,4	1,3	23,1	5,0	11,5	27,6	15,4	47	45	47	52	47	47	48	48	49	51	52
Bingöl	17,9	-1,4	-2,3	27,4	0,9	11,4	1,9	4,4	8,9	14,0	30	31	31	31	32	32	32	32	32	33	33
Bitlis	-3,0	4,9	0,8	23,6	1,9	-0,3	2,6	7,2	2,3	0,7	47	47	47	47	46	46	46	46	46	49	49
Bolu	-5,7	9,9	-1,2	19,3	16,4	8,6	4,6	21,9	29,8	10,9	33	32	33	33	33	34	34	34	35	36	36
Burdur	-15,0	16,5	28,7	-32,8	15,1	11,4	-1,4	5,6	11,8	12,8	37	36	37	38	37	37	38	38	38	38	39
Bursa	27,5	16,9	21,3	17,7	13,5	19,5	16,8	19,5	20,5	12,1	234	241	245	250	254	258	263	267	273	278	282
Çanakkale	-2,8	6,2	25,2	-8,1	14,8	17,3	18,7	3,0	12,5	20,2	48	48	48	49	49	50	51	52	52	52	53
Çankırı	11,9	49,4	-32,7	-10,4	39,8	34,7	-39,3	-14,3	16,1	11,9	23	24	25	24	24	25	25	25	24	25	25
Çorum	-9,0	-8,7	-9,8	-1,5	-8,6	4,0	-9,2	-3,9	5,1	1,1	43	43	42	42	42	41	42	41	41	41	41
Denizli	11,5	9,2	5,9	11,2	8,7	13,5	15,7	15,0	12,3	12,9	78	79	79	80	81	81	82	84	85	86	87
Diyarbakır	21,7	14,9	9,2	27,1	13,4	10,9	17,0	11,6	11,4	15,9	97	99	101	102	104	106	107	109	110	111	113
Edirne	-4,6	2,1	-12,8	22,5	1,0	-2,8	4,3	5,6	-2,1	12,7	66	66	66	64	66	66	66	66	66	66	67
Elazığ	11,6	5,7	3,6	10,6	7,4	9,8	0,9	9,7	7,8	8,4	64	65	65	65	66	67	67	67	68	68	69
Erzincan	-13,6	12,5	69,2	-43,9	12,0	9,6	16,4	-3,2	13,9	24,0	18	18	18	19	19	19	19	19	19	19	20
Erzurum	-12,8	-1,0	-8,6	16,2	-3,4	-14,8	-4,5	-1,3	-0,4	-2,0	31	31	31	30	31	31	30	30	30	30	30
Eskişehir	23,0	18,3	12,0	21,6	10,8	12,6	15,6	17,6	21,7	18,5	52	54	55	55	56	57	58	59	60	61	62
Gaziantep	32,9	25,4	28,1	30,6	25,9	24,6	24,1	22,2	21,7	16,7	229	236	243	249	257	264	270	277	283	290	294
Giresun	10,2	0,2	-8,2	0,6	0,1	12,9	11,6	-7,7	40,8	-16,0	61	62	62	61	61	61	62	63	62	65	64
Gümüşhane	4,1	-3,0	-10,4	21,0	21,2	44,8	34,3	34,2	127,4	-10,9	20	20	20	20	21	21	22	23	24	27	26
Hakkari	49,0	-7,1	-21,5	79,8	28,3	-25,1	11,8	9,0	-40,1	29,2	34	36	36	35	38	39	38	38	39	37	38
Hatay	19,3	24,6	22,0	-4,3	6,4	13,0	11,1	9,0	14,0	12,8	238	242	249	254	263	265	268	281	285	287	270
Isparta	-29,9	32,2	69,3	-86,3	13,1	2,7	2,4	7,1	13,1	15,1	51	49	51	54	50	50	50	51	51	52	52
Mersin	4,4	23,4	4,3	12,1	8,9	13,5	12,5	10,3	16,3	11,3	103	104	106	106	108	109	110	112	113	115	116

Yıllara göre illerin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2017
Annual growth rate and population density of provinces by years, 2007-2017

İl-Provinces	Yıllık nüfus artış hızı(1) - Annual growth rate of population(1) (‰)										Nüfus yoğunluğu- Population density									
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İstanbul	9,8	17,0	26,0	27,4	16,8	21,8	15,2	19,3	10,0	15,1	2 420	2 444	2 486	2 551	2 622	2 666	2725	2767	2821	2 849	2 892
İzmir	15,0	18,9	20,6	4,1	10,1	13,8	12,7	13,4	13,1	13,2	311	316	322	329	330	333	338	342	347	352	356
Kars	-0,2	-18,1	-15,7	13,1	-3,1	-13,0	-14,8	-12,9	-9,9	-7,4	31	31	30	30	30	30	30	29	29	29	28
Kastamonu	0,2	-1,7	3,9	-4,1	0,1	22,8	2,2	10,0	11,5	-12,2	27	27	27	27	27	27	28	28	28	29	28
Kayseri	16,4	18,0	23,6	16,6	15,5	15,9	20,6	14,0	13,3	13,0	68	69	71	72	74	75	76	78	79	80	81
Kırklareli	11,0	-11,2	-1,2	22,0	3,0	-1,9	9,2	9,4	13,5	12,3	53	54	53	53	54	54	54	55	55	56	57
Kırşehir	-2,0	1,6	-5,5	-3,9	0,9	10,3	-3,5	12,7	19,4	19,6	35	35	35	35	35	35	35	35	36	36	37
Kocaeli	35,8	21,3	24,5	26,3	20,4	25,1	27,4	32,7	28,1	28,3	398	413	421	432	443	453	464	477	493	507	521
Konya	5,5	11,5	10,6	12,2	6,7	13,0	14,1	10,3	14,3	8,7	50	51	51	52	52	53	53	54	55	56	56
Kütahya	-31,4	10,4	32,2	-45,4	16,1	-2,4	-0,9	-0,2	3,8	-2,4	49	47	48	49	47	48	48	48	48	48	48
Malatya	16,1	4,2	5,1	23,1	5,8	0,2	9,1	4,4	10,8	6,9	61	62	63	63	64	65	65	65	66	66	67
Manisa	-2,4	11,5	35,1	-29,0	4,5	9,8	6,2	9,1	11,9	11,5	101	101	102	105	102	103	104	104	105	107	108
Kahramanmaraş	25,1	7,9	7,0	9,0	8,5	11,7	12,3	6,9	14,5	13,4	70	72	72	73	73	74	75	76	76	78	79
Mardin	6,6	-17,3	9,1	25,8	11,7	8,6	11,8	9,6	-0,4	16,8	85	85	84	85	87	88	89	90	90	90	92
Muğla	32,4	13,7	18,7	25,2	15,2	18,1	31,6	15,9	16,3	16,1	60	62	62	64	65	66	67	70	71	72	73
Muş	-3,0	0,4	5,9	19,0	-3,5	-1,7	-3,2	-6,1	-5,5	-4,8	50	50	50	50	51	51	51	51	51	50	50
Nevşehir	5,8	8,2	-6,0	3,2	6,8	0,9	2,8	1,8	14,3	5,0	52	52	53	52	53	53	53	53	53	54	54
Niğde	20,2	4,3	-5,9	-1,1	8,0	9,9	0,7	6,4	15,4	3,6	45	46	46	46	46	46	47	47	47	48	48
Ordu	5,4	5,9	-6,0	-6,7	37,1	-13,5	-9,9	6,4	29,3	-11,0	120	121	122	121	120	125	123	122	122	126	125
Rize	9,9	0,5	0,2	10,5	3,5	12,4	4,8	-2,4	6,3	0,0	81	81	81	81	82	83	84	84	84	84	84
Sakarya	19,1	12,0	13,0	17,8	15,3	16,6	16,6	21,7	24,6	13,5	173	176	178	180	184	186	190	193	197	202	205
Samsun	4,1	13,2	2,1	-0,7	0,0	8,0	6,5	7,8	12,5	13,1	135	136	138	138	138	138	139	140	141	143	145
Siirt	28,0	12,6	-9,7	32,0	1,3	10,5	13,3	6,2	7,2	6,2	53	55	55	55	57	57	57	58	59	59	59
Sinop	11,9	1,7	8,0	1,2	-8,5	16,3	-0,2	-1,9	6,6	9,4	34	35	35	35	35	35	35	35	35	35	36
Sivas	-10,9	3,6	14,1	-23,9	-5,6	0,5	-1,1	-7,2	4,2	0,1	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
Tekirdağ	56,5	16,1	18,7	39,0	26,7	25,7	36,2	33,8	36,6	32,9	115	122	124	126	131	135	139	144	149	154	159
Tokat	-6,5	11,7	-10,9	-15,5	9,3	-25,2	-1,3	-6,6	14,5	-1,0	62	62	63	62	61	62	60	60	60	61	60
Trabzon	11,3	21,3	-1,8	-8,4	0,7	0,4	11,2	2,1	14,2	8,9	159	161	164	164	162	162	163	164	165	167	169
Tunceli	28,5	-40,0	-79,7	103,5	14,2	-9,9	12,8	-5,2	-46,2	3,7	11	12	11	10	11	12	11	12	12	11	11
Şanlıurfa	33,0	24,8	30,3	31,3	26,3	22,4	24,0	25,0	25,2	23,0	81	84	86	89	91	94	96	98	101	103	106
Uşak	0,0	5,2	6,4	5,1	7,4	12,3	8,5	10,2	16,0	17,2	63	63	63	63	64	64	65	65	66	67	68
Van	24,9	17,7	12,7	-12,5	28,4	17,1	14,3	9,9	3,5	6,1	51	52	53	54	53	55	55	56	57	57	57
Yozgat	-16,2	6,5	-23,4	-22,1	-27,2	-20,1	-26,6	-30,8	3,8	-5,7	35	34	35	34	33	32	32	31	30	30	30
Zonguldak	5,3	1,1	-0,2	-11,8	-9,6	-8,2	-4,6	-4,8	2,7	-1,1	186	187	188	188	185	184	182	181	180	181	181

Yıllara göre illerin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2017
Annual growth rate and population density of provinces by years, 2007-2017

İl-Provinces	Yıllık nüfus artış hızı(1) - Annual growth rate of population(1) (‰)										Nüfus yoğunluğu- Population density									
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aksaray	12,2	16,9	1,6	3,5	2,9	7,6	3,8	5,9	25,9	14,3	48	49	50	50	50	50	51	51	51	52	53
Bayburt	-12,3	-12,8	-4,0	30,6	-12,2	-2,3	63,9	-25,9	137,8	-114,3	20	20	20	20	21	20	20	22	21	24	22
Karaman	18,0	7,5	3,3	5,9	6,0	10,6	10,1	7,6	14,0	4,3	26	26	26	26	26	27	27	27	27	28	28
Kırıkkale	-3,2	5,4	-15,0	-6,0	-1,0	-0,3	-13,1	-3,0	28,1	2,7	62	62	62	61	61	61	61	60	60	61	61
Batman	27,4	24,6	24,0	27,5	18,4	20,7	18,1	16,1	18,0	13,9	101	104	107	110	113	115	118	120	122	124	126
Şırnak	31,4	2,6	-0,7	62,8	19,4	17,6	28,4	2,5	-13,1	39,4	58	60	60	60	64	65	66	68	69	68	70
Bartın	17,6	16,5	-3,7	-2,5	6,1	3,7	1,4	6,9	8,8	6,2	88	89	91	90	90	91	91	91	92	92	93
Ardahan	-4,3	-37,0	-25,4	18,8	-7,6	-36,9	-19,4	-15,4	-9,4	-12,7	23	23	22	22	22	22	21	21	21	20	20
Iğdır	11,8	-2,9	5,1	23,8	8,2	0,1	8,5	2,0	1,8	10,3	51	51	51	51	53	53	53	54	54	54	54
Yalova	82,6	25,6	6,0	13,6	25,2	38,5	28,6	28,3	36,5	38,7	215	233	239	241	244	250	260	267	275	285	297
Karabük	-10,2	10,7	40,6	-35,2	24,4	22,4	4,7	24,1	22,4	8,7	53	53	53	55	53	55	56	56	58	59	59
Kilis	21,2	9,2	8,4	10,6	-1,1	33,7	1,5	14,4	1,3	41,1	83	85	86	86	87	87	90	90	91	92	95
Osmaniye	24,0	15,2	15,6	12,7	13,9	13,8	15,6	11,9	18,0	10,6	145	149	151	153	155	158	160	162	164	167	169
Düzce	16,2	19,7	9,0	11,6	12,6	14,4	11,4	13,5	27,3	19,4	126	128	131	132	133	135	137	139	140	144	147

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları, 2007-2017

Source: The results of Address Based Population Registration System (ABPRS), 2007-2017

(1) Yıllık nüfus artış hızları hesaplanırken son yıl idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

(1) In the calculation of annual growth rate of population, latest year's administrative division was taken into consideration.

EK-2: 2017'deki Hareketlilik

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	**Sığınmacılar (bekleyen davalar)**	**Vatan-sızlar**	**Toplam Göçmen**	**Toplam Göçmen-ler Arasın-daki % Oranı**
Afghanistan	5.603	157.810	0	163.413	4,3125
Algeria	0	24	0	28	0,0007
Angola	0	0	0	5	0,0001
Azerbaijan	0	0	0	0	0,0000
Bahrain	0	0	0	0	0,0000
Bangladesh	0	159	0	160	0,0042
Benin	0	0	0	0	0,0000
Burkina Faso	0	0	0	0	0,0000
Burundi	6	28	0	34	0,0009
CÃ´te d'Ivoire	15	20	0	35	0,0009
Cambodia	0	0	0	0	0,0000
Cameroon	11	70	0	81	0,0021
Central African Rep.	0	15	0	15	0,0004
Chad	0	0	0	0	0,0000
Chile	0	0	0	0	0,0000
China	13	383	0	396	0,0105

Congo	6	113	0	119	0,0031
Cuba	0	0	0	0	0,0000
Dem. Rep. of the Congo	51	416	0	467	0,0123
Djibouti	0	6	0	6	0,0002
Dominica	0	0	0	0	0,0000
Dominican Rep.	0	0	0	0	0,0000
Egypt	51	253	0	304	0,0080
Eritrea	75	100	0	175	0,0046
Ethiopia	95	216	0	311	0,0082
Gabon	0	9	0	9	0,0002
Gambia	0	11	0	11	0,0003
Ghana	0	13	0	13	0,0003
Guatemala	0	0	0	0	0,0000
Guinea	12	11	0	23	0,0006
India	0	0	0	6	0,0002
Indonesia	0	0	0	0	0,0000
Iran (Islamic Rep. of)	8.308	25.615	0	33.923	0,8952
Iraq	37.319	115.657	0	152.976	4,0371
Israel	0	0	0	0	0,0000
Jordan	35	72	0	107	0,0028
Kazakhstan	0	40	0	40	0,0011

Kenya	0	5	0	6	0,0002
Kuwait	0	5	0	5	0,0001
Kyrgyzstan	190	100	0	290	0,0077
Lebanon	13	31	0	44	0,0012
Liberia	0	5	0	9	0,0002
Libya	23	63	0	86	0,0023
Malaysia	0	0	0	0	0,0000
Mali	0	22	0	23	0,0006
Mauritania	8	0	0	9	0,0002
Mongolia	0	80	0	80	0,0021
Morocco	31	76	0	107	0,0028
Myanmar	0	15	0	16	0,0004
Nepal	0	5	0	5	0,0001
Niger	0	0	0	0	0,0000
Nigeria	11	77	0	88	0,0023
Pakistan	56	1.634	0	1.690	0,0446
Palestinian	1.147	647	0	1.794	0,0473
Philippines	0	5	0	8	0,0002
Russian Federation	5	0	0	5	0,0001
Rwanda	0	0	0	0	0,0000
Saudi Arabia	0	0	0	8	0,0002
Senegal	0	19	0	22	0,0006
Sierra Leone	5	14	0	19	0,0005

Somalia	2.219	2145	0	4.364	0,1152
South Sudan	0	0	0	8	0,0002
Sri Lanka	15	6	0	21	0,0006
Stateless	206	66	117	389	0,0103
Sudan	274	114	0	388	0,0102
Syrian Arab Rep.	3.424.237	163	0	3.424.400	90,3707
Tajikistan	8	262	0	270	0,0071
Tibetan	0	0	0	0	0,0000
Togo	0	0	0	0	0,0000
Tunisia	14	32	0	46	0,0012
Turkmenistan	6	591	0	597	0,0158
Uganda	24	487	0	511	0,0135
Ukraine	0	0	0	0	0,0000
United Arab Emirates	6	21	0	27	0,0007
United Rep. of Tanzania	0	0	0	0	0,0000
Uzbekistan	51	615	0	666	0,0176
Yemen	161	424	0	585	0,0154
Zambia	0	0	0	0	0,0000
Zimbabwe	0	39	0	39	0,0010
Genel toplam	**3.480.310**	**308.809**	**117**	**3.789.282**	**100**
Toplam içinde % oran	**91,846**	**8,150**	**0,003**	**100**	

EK-3: Yıllara Göre Ortalama Hareketlilik.

	Mülteciler (mülteci benzeri durumlar dâhil)	**Sığınmacılar (bekleyen davalar)**	**Geri Dönen Mülteciler**	**Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler**	**Geri Dönen Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler**	**Vatansızlar**	**Diğerleri**	**Toplam Göçmen**	**Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı**
Afghanistan	**1.521**	**24.658**	**2**	**0**	**0**	**0**	**0**	**18.593**	**2,9622**
Albania	285							285	0,0454
Algeria	3	10	0	0	0	0	0	10	0,0015
Angola	1	4	0	0	0	0	0	4	0,0007
Armenia	1	0	0	0	0	0	0	1	0,0002
Azerbaijan	4	1	0	0	0	0	0	3	0,0005
Bahrain	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0002

Bangladesh	1	102	0	0	0	0	0	102	0,0163
Belarus	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Benin	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Bhutan		3						3	0,0005
Bolivia		1						1	0,0002
Bosnia and Herzegovina	4.008		313					4.223	0,6728
Bulgaria	245							245	0,0390
Burkina Faso	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0003
Burundi	3	7	0	0	0	0	0	8	0,0012
CÃ´te d'Ivoire	10	27	0	0	0	0	0	37	0,0059
Cambodia	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Cameroon	8	49	0	0	0	0	0	54	0,0086
Central African Rep.	1	12	0	0	0	0	0	12	0,0019

Chad	1	2	0	0	0	0	0	2	0,0003
Chile	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
China	13	68	0	0	0	0	0	74	0,0117
Congo	5	60	0	0	0	0	0	63	0,0101
Côte d'Ivoire	18	22	0	0	0	0	0	40	0,0064
Cuba	1	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Dem. People's Rep. of Korea		1						1	0,0002
Dem. Rep. of the Congo	25	95	0	0	0	0	0	104	0,0166
Djibouti	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0006
Dominica	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0002
Dominican Rep.	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0006
Ecuador		1						1	0,0002

Egypt	14	57	0	0	0	0	0	63	0,0101
Eritrea	38	56	0	0	0	0	0	91	0,0145
Ethiopia	34	68	0	0	0	0	0	99	0,0158
France	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0003
Gabon	0	5	0	0	0	0	0	5	0,0007
Gambia	0	5	0	0	0	0	0	5	0,0008
Georgia	1	1						1	0,0002
Ghana	0	11	0	0	0	0	0	11	0,0017
Greece	91							91	0,0144
Guatemala	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Guinea	6	15	0	0	0	0	0	20	0,0031
Guinea-Bissau		1						1	0,0002
Haiti	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0003
Hungary	80							80	0,0127

India	1	3	0	0	0	0	0	4	0,0006
Indonesia	0	1	0	0	0	0	0	2	0,0003
Iran (Islamic Rep. of)	2.216	6.547	51	0	0	0	0	5.703	0,9086
Iraq	7.031	22.423	1.089	0	0	0	0	20.291	3,2327
Israel	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0003
Jordan	15	19	0	0	0	0	0	26	0,0041
Kazakhstan	0	22	221	0	0	0	0	99	0,0158
Kenya	2	7	0	0	0	0	0	8	0,0012
Kuwait	0	3	0	0	0	0	0	3	0,0005
Kyrgyzstan	168	70	1	0	0	0	0	144	0,0229
Lebanon	4	12	0	0	0	0	0	15	0,0024
Liberia	4	4	0	0	0	0	0	7	0,0011
Libya	12	21	0	0	0	0	0	22	0,0035

Malaysia	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0006
Mali	3	20	0	0	0	0	0	21	0,0033
Mauritania	5	9	0	0	0	0	0	12	0,0019
Mongolia	0	47	0	0	0	0	0	47	0,0074
Morocco	14	31	0	0	0	0	0	44	0,0069
Myanmar	1	14	0	0	0	0	0	14	0,0022
Nepal	0	6	0	0	0	0	0	6	0,0010
Niger	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0006
Nigeria	5	35	0	0	0	0	0	38	0,0060
Oman	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Pakistan	30	434	0	0	0	0	0	449	0,0715
Palestinian	239	226	0	0	0	0	0	416	0,0663
Peru	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Philippines	2	4	0	0	0	0	0	5	0,0008

Poland	95							95	0,0151
Romania	68	4	0	0	0	0	0	69	0,0110
Russian Federation	4	3	0	0	0	0	320	325	0,0518
Rwanda	1	6	0	0	0	0	0	3	0,0005
Saudi Arabia	3	2	0	0	0	0	0	4	0,0007
Senegal	3	19	0	0	0	0	0	21	0,0033
Serbia and Kosovo (S/RES/1244 (1999))	153	1	2.121					1.099	0,1751
Sierra Leone	2	10	0	0	0	0	0	11	0,0017
Solomon Islands		1						1	0,0002
Somalia	854	625	0	0	0	0	0	1.389	0,2214
South Africa		1						1	0,0002

South Sudan	4	2	0	0	0	0	0	6	0,0010
Sri Lanka	11	19	0	0	0	0	0	30	0,0047
Stateless	51	22	0	0	0	614	0	270	0,0430
Sudan	91	88	1	0	0	0	0	166	0,0265
Suriname	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Syrian Arab Rep.	586.521	89	34.888	0	0	0	1.854	568.205	90,5262
Tajikistan	9	97	0	0	0	0	0	94	0,0149
Tibetan	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0002
Togo	2	3	0	0	0	0	0	5	0,0008
Tunisia	5	10	0	0	0	0	0	13	0,0021
Turkey						1.432		1.432	0,2282
Turkmenistan	3	111	0	0	0	0	0	113	0,0181
Uganda	14	271	0	0	0	0	0	253	0,0403

Ukraine	2	1	0	0	0	0	0	2	0,0003
United Arab Emirates	2	10	0	0	0	0	0	12	0,0019
United Rep. of Tanzania	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0004
Uzbekistan	34	180	1	0	0	0	0	189	0,0301
Various/Unknown	2.000	5	25	0	0	0	0	1.966	0,3131
Western Sahara		2						2	0,0002
Yemen	44	121	0	0	0	0	0	139	0,0221
Zambia	0		0	0	0	0	0		0,0000
Zimbabwe	0	10	0	0	0	0	0	10	0,0016
Genel toplam	**606.139**	**57.050**	**38.715**	**0**	**0**	**2.046**	**2.174**	**627.669**	**100**

EK-4: 1956-2017 Arası En Çok Hareketlilik

	Mülteciler (mülteci Benzeri Durumlar dâhil)	**Sığınmacılar (bekleyen davalar)**	**Geri Dönen Mülteciler**	**Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler**	**Geri Dönen Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler**	**Vatansızlar**	**Diğerleri**	**Toplam Göçmen**	**Toplam Göçmenler Arasındaki % Oranı**
Afghanistan	5.603	157.810	10	0	0	0	0	163.413	4,2257
Albania	390							390	0,0101
Algeria	6	24	0	0	0	0	0	28	0,0007
Angola	1	12	0	0	0	0	0	12	0,0003
Armenia	1	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Azerbaijan	5	3	0	0	0	0	0	5	0,0001
Bahrain	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Bangladesh	1	370	0	0	0	0	0	371	0,0096

Belarus	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Benin	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Bhutan		3						3	0,0001
Bolivia (Plurinational State of)		1						1	0,0000
Bosnia and Herzegovina	20.000		1672					20.000	0,5172
Bulgaria	340							340	0,0088
Burkina Faso	0	3	0	0	0	0	0	3	0,0001
Burundi	6	28	0	0	0	0	0	34	0,0009
CÃ´te d'Ivoire	23	79	0	0	0	0	0	95	0,0025
Cambodia	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Cameroon	11	156	0	0	0	0	0	163	0,0042
Central African	1	21	0	0	0	0	0	22	0,0006

Rep.									
Chad	1	2	0	0	0	0	0	3	0,0001
Chile	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
China	30	383	0	0	0	0	0	396	0,0102
Congo	10	261	0	0	0	0	0	271	0,0070
Côte d'Ivoire	18	22	0	0	0	0	0	40	0,0010
Cuba	1	1	0	0	0	0	0	2	0,0001
Dem. People's Rep. of Korea		1						1	0,0000
Dem. Rep. of the Congo	62	416	0	0	0	0	0	467	0,0121
Djibouti	0	7	0	0	0	0	0	7	0,0002
Dominica	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Dominican Rep.	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0001
Ecuador		1						1	0,0000

Egypt	51	253	0	0	0	0	0	304	0,0079
Eritrea	82	157	0	0	0	0	0	239	0,0062
Ethiopia	98	216	0	0	0	0	0	311	0,0080
France	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Gabon	0	9	0	0	0	0	0	9	0,0002
Gambia	0	11	0	0	0	0	0	11	0,0003
Georgia	1	1						1	0,0000
Ghana	0	37	0	0	0	0	0	37	0,0010
Greece	92							92	0,0024
Guatemala	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Guinea	12	26	0	0	0	0	0	28	0,0007
Guinea-Bissau		1						1	0,0000
Haiti	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Hungary	90							90	0,0023

India	2	11	0	0	0	0	0	11	0,0003
Indonesia	1	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Iran (Islamic Rep. of)	8.308	25.615	380	0	0	0	0	33.923	0,8772
Iraq	37.319	115.657	17.280	0	0	0	0	152.976	3,9558
Israel	0	3	0	0	0	0	0	3	0,0001
Jordan	35	72	0	0	0	0	0	107	0,0028
Kazakhstan	1	60	1107	0	0	0	0	1107	0,0286
Kenya	2	24	0	0	0	0	0	25	0,0006
Kuwait	0	9	0	0	0	0	0	9	0,0002
Kyrgyzstan	211	305	2	0	0	0	0	305	0,0079
Lebanon	13	34	0	0	0	0	0	44	0,0011
Liberia	6	14	0	0	0	0	0	14	0,0004
Libya	23	63	0	0	0	0	0	86	0,0022

Malaysia	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0001
Mali	6	82	0	0	0	0	0	82	0,0021
Mauritania	8	34	0	0	0	0	0	35	0,0009
Mongolia	0	80	0	0	0	0	0	80	0,0021
Morocco	32	76	0	0	0	0	0	107	0,0028
Myanmar	1	44	0	0	0	0	0	45	0,0012
Nepal	0	14	0	0	0	0	0	14	0,0004
Niger	0	9	0	0	0	0	0	9	0,0002
Nigeria	11	118	0	0	0	0	0	124	0,0032
Oman	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Pakistan	56	1.974	0	0	0	0	0	2.015	0,0521
Palestinian	1.147	793	2	0	0	0	0	1.836	0,0475
Peru	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Philippines	5	8	0	0	0	0	0	10	0,0003

Poland	140							140	0,0036
Romania	160	4	0	0	0	0	0	160	0,0041
Russian Federation	5	7	0	0	0	0	1.400	1.400	0,0362
Rwanda	4	11	0	0	0	0	0	12	0,0003
Saudi Arabia	5	7	0	0	0	0	0	9	0,0002
Senegal	4	36	0	0	0	0	0	37	0,0010
Serbia and Kosovo (S/RES/1244 (1999))	384	1	18.950					19.334	0,5000
Sierra Leone	5	26	0	0	0	0	0	29	0,0007
Solomon Islands		1						1	0,0000
Somalia	2.389	2145	1	0	0	0	0	4.364	0,1128
South Africa		1						1	0,0000

South Sudan	4	3	0	0	0	0	0	8	0,0002
Sri Lanka	30	64	0	0	0	0	0	66	0,0017
Stateless	206	66	0	0	0	780	0	893	0,0231
Sudan	274	203	3	0	0	0	0	410	0,0106
Suriname	0	1	0	0	0	0	0	1	0,0000
Syrian Arab Rep.	3.424.237	297	140.756	0	0	0	9.270	3.4244.00	88,5521
Tajikistan	17	262	0	0	0	0	0	270	0,0070
Tibetan	0	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
Togo	3	8	0	0	0	0	0	11	0,0003
Tunisia	14	36	0	0	0	0	0	46	0,0012
Turkey						2.739		2739	0,0708
Turkmenistan	6	591	0	0	0	0	0	597	0,0154
Uganda	24	533	0	0	0	0	0	556	0,0144
Ukraine	2	2	0	0	0	0	0	2	0,0001
United Arab	6	21	0	0	0	0	0	27	0,0007

Emirates									
United Rep. of Tanzania	0	4	0	0	0	0	0	4	0,0001
Uzbekistan	66	615	7	0	0	0	0	666	0,0172
Various/Unknown	30.107	13	50	0	0	0	0	30.107	0,7785
Western Sahara		2						2	0,0001
Yemen	161	424	0	0	0	0	0	585	0,0151
Zambia	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0000
Zimbabwe	0	39	0	0	0	0	0	39	0,0010
Genel Toplam	**3.532.376**	**310.866**	**180.220**	**0**	**0**	**3.519**	**10.670**	**3.867.103**	**100**

EK 5: Trend Modelleri

MODEL 1: Doğrusal Trend

Dependent Variable: GOC

Method: Least Squares

Sample: 1 67

Included observations: 67

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-331716.2	154099.7	-2.152607	0.0351
@TREND	15929.78	4028.837	3.953941	0.0002

R-squared	0.193885	Mean dependent var	193966.7
Adjusted R-squared	0.181483	S.D. dependent var	704918.9
S.E. of regression	637753.6	Akaike info criterion	29.59869
Sum squared resid	2.64E+13	Schwarz criterion	29.66450
Log likelihood	-989.5560	Hannan-Quinn criter.	29.62473
F-statistic	15.63365	Durbin-Watson stat	0.102165
Prob(F-statistic)	0.000192		

MODEL 2: Logaritmik Trend

Dependent Variable: LOG(GOC)

Method: Least Squares

Sample: 1 67

Included observations: 67

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	6.251794	0.340988	18.33437	0.0000
@TREND	0.077237	0.008915	8.663807	0.0000

R-squared	0.535918	Mean dependent var	8.800614
Adjusted R-squared	0.528779	S.D. dependent var	2.055783
S.E. of regression	1.411204	Akaike info criterion	3.556159
Sum squared resid	129.4472	Schwarz criterion	3.621971
Log likelihood	-117.1313	Hannan-Quinn criter.	3.582201
F-statistic	75.06154	Durbin-Watson stat	0.193342
Prob(F-statistic)	0.000000		

CUSUM-SQ GRAFİĞİ

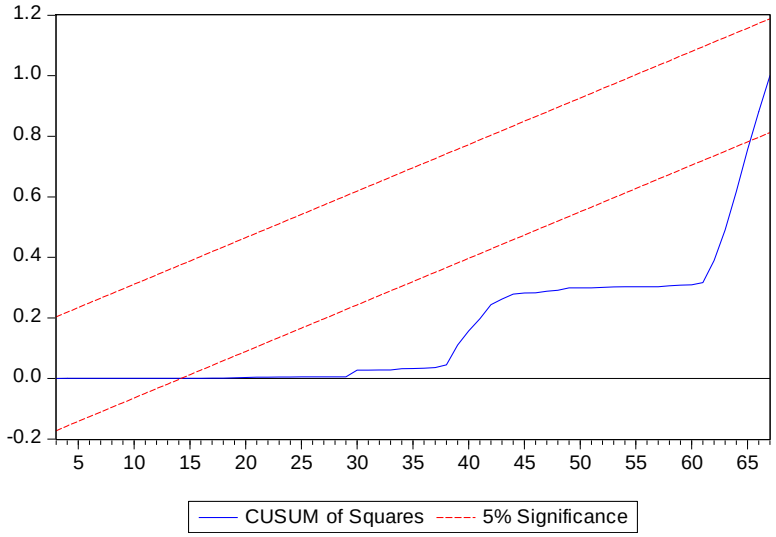

MODEL 3: Yapısal Kırılmalar Logaritmik Trend

Dependent Variable: LOG(GOC)

Method: Least Squares

Sample: 1 67

Included observations: 67

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.535560	0.235291	32.02657	0.0000
D1	1.950629	0.399384	4.884095	0.0000
D2	4.514405	0.385534	11.70949	0.0000
@TREND	-0.004189	0.011361	-0.368745	0.7136

R-squared	0.857219	Mean dependent var	8.800614
Adjusted R-squared	0.850419	S.D. dependent var	2.055783
S.E. of regression	0.795087	Akaike info criterion	2.437115
Sum squared resid	39.82631	Schwarz criterion	2.568739
Log likelihood	-77.64336	Hannan-Quinn criter.	2.489199
F-statistic	126.0780	Durbin-Watson stat	1.087969
Prob(F-statistic)	0.000000		

MODEL 4: Yapısal Kırılmalar

Dependent Variable: LOG(GOC)

Method: Least Squares

Sample: 1 67

Included observations: 67

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.464344	0.133484	55.91939	0.0000
D1	1.824953	0.206793	8.825043	0.0000
D2	4.447378	0.337691	13.16997	0.0000

R-squared	0.856910	Mean dependent var	8.800614
Adjusted R-squared	0.852439	S.D. dependent var	2.055783
S.E. of regression	0.789702	Akaike info criterion	2.409420
Sum squared resid	39.91227	Schwarz criterion	2.508138
Log likelihood	-77.71558	Hannan-Quinn criter.	2.448483
F-statistic	191.6361	Durbin-Watson stat	1.061295
Prob(F-statistic)	0.000000		

MODEL 5: Yapısal Kırılmalar ve Eğim Kaymaları

Dependent Variable: LOG(GOC)

Method: Least Squares

Sample: 1 67

Included observations: 67

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.476808	0.127391	58.69201	0.0000
D1*@TREND	0.037966	0.004151	9.147078	0.0000
D2*@TREND	0.061998	0.005601	11.06878	0.0000

R-squared	0.867509	Mean dependent var	8.800614
Adjusted R-squared	0.863369	S.D. dependent var	2.055783
S.E. of regression	0.759893	Akaike info criterion	2.332465
Sum squared resid	36.95600	Schwarz criterion	2.431182
Log likelihood	-75.13757	Hannan-Quinn criter.	2.371528
F-statistic	209.5257	Durbin-Watson stat	0.951644
Prob(F-statistic)	0.000000		

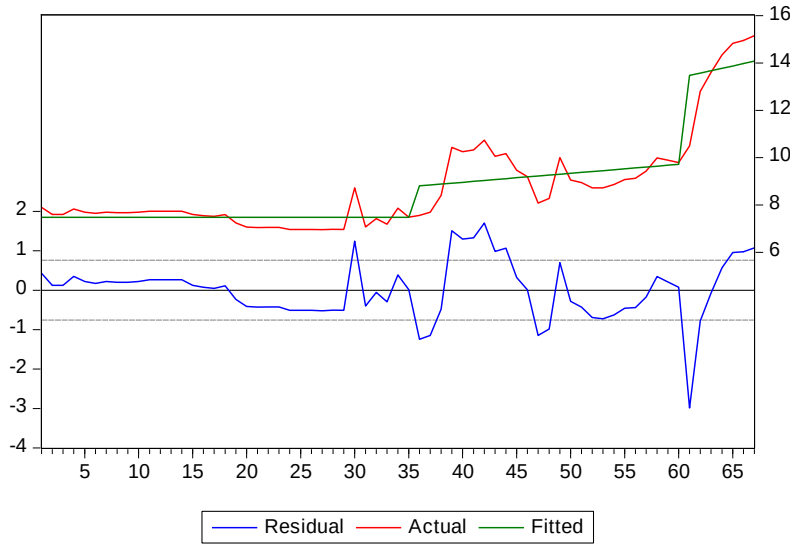
16
14
12
10
8
6
2
1
0
-1
-2
-3
-4
5
10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
Residual
Actual
Fitted